

Riksdagens protokoll

Nr 128

17 november 1971

Debatter m. m.

Onsdagen den 17 november

Sekretesskydd vid anmälan till barnvårdsnämnd om barnmiss-handel	6
Konstitutionell prövning av Sveriges anslutning till EEC	10
Meddelande ang. besvarande av interpellationer, m. m.	18
Kartläggning av mångsyssleriet i politiken	19
Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte	28
Utredning angående kapitalmarknadens funktion, m. m.	43
Ett värdesäkert obligationslån	48
En utredning angående tvångssparande	50
Beskattningen av ränteavkastning från skogskonto	52
Mervärdeskatten	56
Förstatligande av den obligatoriska trafikförsäkringen	66
Trafikförsäkringen	69
Rätt för makar att anta hustruns släktnamn, m. m.	71
Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst	73
Beräkningen av förmåner inom den allmänna försäkringen för arbetstagare med hög sjukfrånvaro	87
Ersättning från den allmänna försäkringen för psykoterapeutisk-vård	91
En skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer	93
Olje- och drivmedelsförsörjningen i Norrland, m. m.	96
Visst villkor för koncession för framdragande av elektrisk starkströmsledning	99
Delägarsparande m. m.	101
Ett elektroniskt betalningssystem	108
Åtgärder mot ocker vid försträckning	109
Interpellationer av:	
herr Sjönell (c) ang. Investeringsbankens kreditgivning till mindre och medelstora företag	112
herr Burenstam Linder (m) ang. den svenska ekonomin vid samarbete med EEC	113
herr Sjöholm (fp) ang. verkställigheten av dom eller beslut rörande vårdnad m. m.	113

Meddelande ang. enkla frågor av:	
herr Stjernström (c) ang. statens inlösen av kommunalt uppförda polishus	114
herr Björck i Nässjö (m) ang. beredskapsarbeten vid försva- rets kasernbyggnader	115

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 17 november

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 61 om sekretesskydd vid anmälan till barnvårdsnämnd om barnmisshandel	6
Nr 62 om konstitutionell prövning av Sveriges anslutning till EEC	10
Nr 63 om kartläggning av mångsyssleriet i politiken	19

Finansutskottets betänkanden

Nr 37 ang. skattesystemets fördelningspolitiska effekter	28
Nr 38 om ökad statlig upphandling från mindre och medelstora företag m. m.	28
Nr 39 om ett system för välfärdsbedömningar samt mätmeto- derna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpoli- tiskt syfte	28
Nr 40 ang. biståndsanslagens inverkan på betalningsbalansen .	43
Nr 41 om utredning angående kapitalmarknadens funktion, m. m.	43
Nr 42 om ett värdesäkert obligationslån	48
Nr 43 om en utredning angående tvångssparande	50
Nr 44 om ämbetsansvar för riksbankens befattningshavare . . .	52
Nr 45 ang. godkännande av överenskommelse med Finland om reglering av betalningen av vissa till Finland lämnade svenska krediter	52
Nr 46 ang. ändring i bankoreglementet	52

Skatteutskottets betänkanden

Nr 58 ang. beskattningen av ränteavkastning från skogskonto .	52
Nr 59 ang. mervärdeskatten	56
Nr 60 ang. ändring i taxeringsförordningen	66
Nr 61 ang. ändring i skattebrottslagen	66
Nr 63 ang. ändring i förordningen om sjömansskatt	66

Näringsutskottets betänkande

Nr 41 om förstatligande av den obligatoriska trafikförsäkringen	66
---	----

Lagutskottets betänkanden

Nr 15 ang. trafikförsäkringen	69
Nr 18 om rätt för makar att anta hustruns släktnamn, m. m. . .	71
Nr 19 om översyn av bestämmelserna om existensminimum . .	73
Nr 20 ang. förfarandet vid uppsägning av hyresgäst	73
Nr 22 ang. bevakning av säljares garantiutfästelser vid konkurs	73

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 36 om utvidgning av socialförsäkringen och om garanterad minimiinkomst	73
Nr 37 ang. beräkningen av förmåner inom den allmänna försäk- ringen för arbetstagare med hög sjukfrånvaro	87
Nr 38 om ersättning från den allmänna försäkringen för psyko- terapeutisk vård	91

Kulturutskottets betänkande

Nr 26 om en skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer	93
---	----

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 55 ang. avfallsforskning m. m.	96
Nr 56 ang. bestämmelserna om underrättelse till sakägare vid förordnanden enligt naturvårdslagen	96

Näringsutskottets betänkanden

Nr 34 ang. registrering av aktieinnehav	96
Nr 35 ang. olje- och drivmedelsförsörjningen i Norrland, m. m.	96
Nr 36 om visst villkor för koncession för framdragande av elektrisk starkströmsledning	99
Nr 37 om blyfri bensin till arbetsredskap	101
Nr 38 om delägarsparande m. m.	101

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 64 om lagstiftning på dataområdet m. m.	108
--	-----

Näringsutskottets betänkanden

Nr 39 ang. ett elektroniskt betalningssystem	108
Nr 40 om åtgärder mot ocker vid försträckning	109

Onsdagen den 17 november

Kl. 10.00

Onsdagen den

17 november 1971

§ 1 Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner

Nr 145 enligt följande:

- Bilaga 1 Utrikesdepartementet till utrikesutskottet
- Bilaga 2 Försvarsdepartementet till försvarsutskottet
- Bilaga 3 Socialdepartementet till socialutskottet
- Bilaga 4 Kommunikationsdepartementet till trafikutskottet
- Bilaga 5 Finansdepartementet till finansutskottet
- Bilaga 6 Utbildningsdepartementet
 - P.C. till kulturutskottet
 - P.E. till utbildningsutskottet
 - P.I. till kulturutskottet
 - Kapitalbudgeten
 - II Statens allmänna fastighetsfond
 - P. 19 Byggnadsarbeten vid universiteten m. m. till utbildningsutskottet
- Bilaga 7 Jordbruksdepartementet till jordbruksutskottet
- Bilaga 8 Handelsdepartementet till försvarsutskottet
- Bilaga 9 Inrikesdepartementet till civilutskottet
- Bilaga 10 Industridepartementet till näringsutskottet
- Bilaga 11 Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster till finansutskottet,
 - Nr 149 till trafikutskottet,
 - Nr 150 till skatteutskottet,
 - nr 176 till konstitutionsutskottet,
 - nr 178 och 179 till lagutskottet samt
 - nr 180 till civilutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna

- nr 1525 till skatteutskottet,
- nr 1526 till lagutskottet,
- nr 1527–1544 till finansutskottet,
- nr 1545--1554 till trafikutskottet,
- nr 1555 till inrikesutskottet och
- nr 1556–1562 till socialutskottet.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter försvarsutskottets betänkanden nr 17–19 samt socialutskottets betänkanden nr 35 och 38.

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 208–211.

Onsdagen den
17 november 1971

*Sekretesskydd vid
anmälan till barn-
vårdsnämnd om
barnmisshandel*

§ 6 Sekretesskydd vid anmälan till barnavårdsnämnd om barnmisshandel

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 61 i anledning av motion om sekretesskydd vid anmälan till barnavårdsnämnd om barnmisshandel.

Fru SÖDER (c):

Herr talman! Som utskottet påpekar i sitt betänkande har jag i min motion tagit upp bara ett av de problem – men ett mycket väsentligt sådant – som finns kring barnmisshandel, nämligen sekretessen för den som gör en anmälan. Det är uppenbarligen så att vi i landet har en stor grupp barn som blir föremål för övergrepp av psykisk och fysisk karaktär av föräldrar och andra. Inte minst viktigt är att påpeka att de psykiska skadorna kan vara avsevärda.

Många fall blir aldrig upptäckta, andra inte förrän för sent, då allvarliga skador har uppkommit. I värsta fall har misshandeln lett till döden. Vi har alla åtskilliga sådana tragiska händelser i minnet inte minst från det senaste året.

Man måste oupphörligen fråga sig: Hur kan misshandeln få fortgå under veckor och månader utan att omgivningen reagerar och försöker att ingripa till det värlösa barnets hjälp? Vi har uppenbarligen – och kanske är det naturligt – svårt att ingripa i t. ex. våra grannars och vänners privatliv. En anmälan om så bara för befarad misshandel upplevs som en mycket grov anklagelse. Vi drar oss för detta trots att ett barn kan vara i fara. Vi tar större hänsyn till de vuxnas integritet än till barnets rätt.

Enligt min och mina medmotionärers uppfattning skulle ett ökat anonymitetsskydd för anmälaren kunna bidra till att fler fall av barnmisshandel upptäcktes i tid, innan obotlig skada har skett. Utskottet säger inte vilja bryta ut denna speciella sekretessfråga ur det arbete med en översyn av hela den svenska sekretesslagstiftningen som pågår genom den tillsatta offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén.

Från socialstyrelsen har frågorna kring anonymitetsskyddet för anmälare aktualiserats i samband med att ett betänkande överlämnats till nämnda kommitté. Det vore intressant att få veta när detta leder till förslag från kommittén. Det är nämligen bråttom med att åstadkomma en översyn av den här problematiken, så att vi kanske får ett bättre sakernas tillstånd och ett bättre skydd för barnen.

I mars i år hade vi en interpellationsdebatt i denna kammare kring dessa frågor, då aktualiserade av ett mycket tragiskt misshandelsfall som ledde till döden. Enigheten var då och är säkert fortfarande stor om att man inte löser grundfrågan genom ett ökat anonymitetsskydd. Det är en fråga om människors möjligheter och förutsättningar att vara föräldrar eller vårdare. Vi måste ta reda på varför människor drivs till handlingar och grymheter av detta slag och vi måste ha möjligheter att undanröja de vuxnas svårigheter. Det är först då barnen kan få trygghet.

Som exempel kan man ta den aviserade hundra procentiga anmälnings-skyldigheten till barnavårdscentralerna av nyfödda barn. Denna får säkert

stor betydelse för den uppsökande verksamheten, som alltså skulle kunna nå alla. Vi hoppas att denna anmälningsskyldighet snart kommer att bli förverkligad.

Familjen måste på alla sätt stöttas för att kunna ge barnen trygghet. Det finns därvidlag ännu mycket kvar att göra. Tyvärr måste vi även framgent vara beredda på att barn kan bli utsatta för misshandel, även om satsning sker på förebyggande åtgärder. Barnen måste därför ha ett fullgott rättsskydd både i dag och i framtiden.

Min förhoppning är att, som utskottet antyder, vi snart får ett förslag från den sittande kommittén vilket förbättrar anonymitetsskyddet vid anmälan av barnmisshandel och på det sättet också förbättrar barnens rättsskydd. Jag vill därför inte i dag yrka bifall till min motion utan ser fram mot en snabb lösning på det sätt som utskottet har angivit.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Fru DAHL (s):

Herr talman! Det är en mycket viktig fråga som tas upp i den motion som vi nu behandlar. Det rådde, som fru Söder redan har understrukit, vid den interpellationsdebatt som vi hade i våras om barnmisshandelsfrågorna, stor enighet i riksdagen om att åtgärder för att komma till rätta med orsakerna till barnmisshandeln var mycket viktiga och borde förberedas och vidtas så snart som det var möjligt. I det åtgärds paketet behöver vi naturligtvis också ha sådana regler som kan förstärka barnens rättsskydd och som kan innebära att den som vill göra en anmälan om barnmisshandel eller misstänkt barnmisshandel får ett förstärkt anonymitetsskydd.

Utskottet har inte heller på något sätt vänt sig mot de kraven utan enbart framhållit att de måste utredas i sitt sammanhang, dvs. i samband med andra frågor som gäller anonymitetsskydd och rättsäkerhet. Den utredning som sysslar med dessa spörsmål har fått särskilt uppdrag att se över de problem som vi nu diskuterar, och jag vill understryka att det är viktigt att den arbetar med stor skyndsamhet när det gäller att lösa dessa frågor.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Problemet barnmisshandel är så viktigt och engagerar så många människor utanför riksdagen, att jag tror det är motiverat att en diskussion här har tagits upp, trots att vi har ett enhälligt utskotts betänkande.

Anonymitetsskyddet för den som anmäler barnmisshandel är i dag inte tillfredsställande. Den som anmäler har ingen garanti för att hans namn inte lämnas ut. Skydd finns bara om barnavårdsnämnden finner anledning att misstänka, att den anmälde skulle missbruka kännedomen om en anmälan till skada för en annan person, som det heter, dvs. till skada för anmälaren i första hand.

Naturligtvis är det rätt, som utskottet säger, att det här är fråga om en avvägning mellan två intressen, å ena sidan barnavårdens intresse och å den andra intresset att den som är anklagad skall få ta del av materialet

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Sekretesskydd vid
anmälan till barna-
vårdsnämnd om
barnmisshandel*

Onsdagen den
17 november 1971

*Sekretesskydd vid
anmälan till barn-
vårdsnämnd om
barnmisshandel*

mot honom och bemöta det. Det är viktigt att detta blir noga utrett. Offentlighetsprincipen hör ju till de grundläggande värdena i vår demokrati.

Men man kan onekligen förstå att de som har engagerat sig i kampen mot barnmisshandel blir litet desperata. Det har ju gjorts en utredning, som varit ute på remiss. Nu har materialet lämnats över till en ny utredning. Så får de höra att frågan om barnmisshandeln där inte kan behandlas med förtur, eftersom utredningen har andra och viktiga uppgifter som är mer centrala, t. ex. hela frågan om datasekretessen. Dessutom kanske de känner till att också socialstyrelsen utreder frågan om hur anmälningsskyldigheten och anonymitetsskyddet fungerar.

Jag vill därför understryka vad fru Söder sade, nämligen att det är betydelsefullt att det här kommer ett resultat och en förbättring snabbt.

Slutsatsen för min del i den här avvägningsfrågan är att hänsynen till den svagare parten, barnet, måste väga över. Det bör bli ett ovillkorligt anonymitetsskydd. Den anmäldes intresse får tillgodoses på det sätt som JO anvisar och som återges i utskottsbetänkandet: bara det som en anmälare vill stå för skall tas upp och föras vidare i den utredning som barnavårdsnämnden gör. Det betyder inte att anmälan är meningslös, om anmälaren inte vill fullfölja den med sitt namn. Det viktigaste med en anmälan är, att den ger barnavårdsnämnden en startsignal att göra en utredning över huvud taget.

I riksdagshusets källarvåning – dvs. kulturhuset – visades i början av hösten en utställning som hette Barnmisshandel i Sverige. Många av oss såg den och upprördes av den. Där krävde föreningen Barnens rätt i samhället (BRIS) rätt till anonymitet för den som anmäler misstanke om barnmisshandel. Föreningen redovisade också svaren vid en mycket intressant undersökning. En av frågorna lydde: Barnmisshandel är när en vuxen avsiktligt eller i upphetsning kroppsligt skadar ett barn som han eller hon har hand om. Känner ni personligen till någon familj i er omgivning eller bekantskapskrets, där det någon gång har förekommit misshandel under de senaste tolv månaderna? Tre procent av de tillfrågade svarade ja på den frågan.

Det kan tyckas att tre procent är en låg siffra. Ja, det är en låg siffra, men om den är riktig, så motsvarar dessa tre procent tusentals fall av barnmisshandel som icke kommer till allmän kännedom och som inte kan beivras. Därför är det här resultatet ytterligare en allvarlig påminnelse om att det är bråttom.

Fru Söder påminde om den diskussion vi förde i våras och sade helt riktigt att en förbättring av anonymitetsskyddet är bara en sak av många som måste göras. Vi var i den diskussionen framför allt inne på de förebyggande åtgärderna. Vi var helt naturligt ense om att barnmisshandel är ett allvarligt problem som måste förebyggas. Tyvärr var vi inte riktigt lika ense om vilka förebyggande åtgärder som bör vidtas. Jag skall inte återupprepa vårens debatt, utan i stället bara återge ett inslag i den utställning som jag nyss nämnde. En av skyltarna på utställningen upptog följande text, som var riktad till familjeministern Camilla Odhnoff:

”Du är familjeminister. Problemet med barnmisshandel är Ditt problem. Det finns många sätt att förebygga barnmisshandel. Ett är att

Onsdagen den
17 november 1971*Sekretesskydd vid
anmälan till barna-
vårdsnämnd om
barnmisshandel*

undervisa dem som sätter barn till världen. Hur mycket gör Ditt departement för att sprida barnkunskap till föräldrar?

Barnuppfostran är ingen medfödd egenskap i vårt samhälle. Den gamla storfamiljens trygghet, där många hjälptes åt med problemen, är borta. Många föräldrar känner sig svikna av samhället, osäkra och ängsliga. Och det är just unga och ängsliga föräldrar som ofta slår sina barn. Särskilt utsatta är småbarn, de mest hjälplösa. Det visar den nya SIFO-undersökningen.

Camilla Odhnoff, Du måste få i gång föräldraundervisning. Du måste få i gång upplysning och information till föräldrarna.”

Den frågan och den vädjan har tyvärr fortfarande inte mötts med några åtgärder. Det är allvarligt, eftersom undersökningen visar, att över en tredjedel av de tillfrågade anser, att det är nödvändigt att ge barnen stryk i uppfostran.

Herr PETERSSON i Visby (s):

Herr talman! I själva sakfrågan som utgör bakgrunden till denna motion har utskottet redan i första stycket uttalat att denna fråga blivit alltmer uppmärksammas. Vi är väl medvetna om att uppmärksamheten skärpts just genom att det blivit känt att det förekommer förhållanden som absolut icke bör förekomma i ett civiliserat samhälle. Utskottet säger: ”Enighet råder om att åtgärder måste övervägas i skilda avseenden i syfte att bereda barnen ökat skydd mot övergrepp från föräldrar och andra vårdare.”

I det stycket är vi helt ense, men det vi har haft att behandla i utskottet är inte den frågan i och för sig utan det är frågan om en ändring av §§ 14 och 39 i sekretesslagen vilket skulle innebära att person som anmäler eller lämnar upplysning om barnmisshandel till barnavårdsnämnd garanteras att hans identitet aldrig utlämnas, om han inte själv ger sitt samtycke därtill.

Utskottet har vid sin behandling tagit del av det uttalande som gjorts av justitieombudsmannen. Vi har också tagit del av den debatt som fördes här i våras i anledning av interpellation och enkla frågor.

När det sedan gäller yrkandet i motionen har motionären själv också kunnat konstatera att detta yrkande vad gäller utredning om ändring av sekretesslagen redan tillgodosetts genom att de direktiv som är givna till offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén ger den utredningen ett särskilt uppdrag att överväga frågan om anmälares anonymitetskydd.

Den av motionären aktualiserade frågan är sålunda redan föremål för särskilt övervägande inom denna kommitté. Det är detta som givit anledning till det förslag som utskottet här förelägger kammaren.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i detta betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
17 november 1971

*Konstitutionell
prövning av Sveriges
anslutning till
EEC*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 62 i anledning av motion om konstitutionell prövning av Sveriges anslutning till EEC.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:2 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsbehandling beslutade att upphäva tredje stycket i regeringsformens § 81 samt att riksdagen skulle uttala, att ingen överenskommelse med EEC, som berörde svenska statsorgans konstitutionella befogenheter, kunde träffas utan att först ha underställts folkets ställningstagande genom allmän folkomröstning.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:2.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Sedan mycket lång tid tillbaka har två ideologiska strömningar kämpat om herraväldet i den svenska författningens historia.

Vi har haft en strömning som hävdar att den exekutiva makten och statsbyråkratin skall ha befogenheter och rätt att skjuta undan den valda representativa församlingen och kunna ingå avtal, pakter, föra krig osv. utan att höra representationen. Vi har en historisk rest, en kvarleva, från denna den hemliga diplomatins tid i 12 § regeringsformen.

Mot den strömningen har stått en annan strömning som hävdar att man skall göra slut på den hemliga diplomatin och att varje väsentligt avtal som den exekutiva makten och staten slöt med främmande makter eller allt som de företog sig i förhållande till främmande makter var av sådan vikt att det skulle läggas fram, diskuteras och beslutas av folkrepresentationen. Det är också därför som man har fastslagit i 81 § regeringsformen att varje ändring av rikets grundlagar kräver beslut av två riksdagar med mellanliggande nyval för att där säkra inte bara folkrepresentationens utan också väljarnas inflytande över den politik som förs.

Åren 1964 och 1965 infördes i samband med författningsändringen ett tredje stycke i 81 § regeringsformen, ett stycke som lugnt kan sägas innebära en återgång till det tänkesätt som den gamla klassiska hemliga diplomatin representerar. I detta tredje stycke ges nämligen möjlighet för regeringen att snabbt trumfa igenom viktiga frågor som gäller Sveriges relationer till andra länder och regeringens möjligheter att sluta avtal med andra länder och att överlämna delar av den svenska statens suveränitet till övernationella organ. Detta är den s. k. EEC-paragrafen. Den innebär att en enda riksdag under loppet av en mandatperiod kan överlämna betydande delar av den svenska statens suveränitet till internationella organ samt att regeringen och inte parlamentet självt avgör huruvida frågan skall drivas så att man undviker att låta den gå ut i ett mellanliggande nyval.

Detta tredje stycke i 81 § regeringsformen, den s. k. EEC-paragrafen, är resultatet av en moderat motion till 1964 års riksdag som vann bifall från samtliga partier utom det kommunistiska. Vi vet också att historiskt har moderaterna, det gamla högerpartiet, alltid varit emot folkinflytande,

alltid varit bland dem som velat hävda att staten och riket var någonting annat än folkrepresentationen och folket, och att staten och riket kunde ha intressen som inte borde läggas fram för folket i val utan som borde bli föremål för en betydligt mer internbyråkratisk handläggning.

Vad som stöter i detta tredje stycke i 81 § regeringsformen är att det bryter inte bara mot den klassiska liberala demokratins principer utan också mot den gällande författningens inre logik. Medan man måste ha beslut av två riksdagar med mellanliggande nyval för att ändra ett aldrig så litet avsnitt i grundlagen kan man i kraft av detta tredje stycke genom att trumfa igenom ett beslut vid en enda riksdag under en och samma valperiod överlämna stora delar av den statsuveränitet som enligt grundlagarna tillkommer inhemska instanser. Det är alltså mycket enklare att göra detta stora överlämnande av suveräniteten än att ändra ett aldrig så obetydligt avsnitt i grundlagarna i övrigt. Om någon kommer på idén att ändra färgen på den svenska flaggan kräver det beslut av två riksdagar med mellanliggande nyval, men om någon kommer på idén att överlämna stora delar av det svenska folkets och den svenska statsmaktens suveränitet till EEC-monopolen och deras byråkratiskt sammansatta organ skall det i kraft av detta tredje stycke kunna gå betydligt enklare. Om någon kommer på idén att öka folkinflytandet över parlament och övriga delar av statsmakten kräver det beslut av två riksdagar med mellanliggande nyval, men när någon kommer på idén att minska folkinflytandet genom att lämna över stora delar av suveräniteten till EEC-monopolens byråkratiska organ skall det gå betydligt lättare. Det ligger verkligen en anomali däri att det skall vara så mycket besvärligare att öka folkinflytandet än att minska det till förmån för EEC-byråkratin.

EEC-överenskommelsen, som väl så småningom träffas mellan Sverige och EEC-länderna, kommer otvivelaktigt att innebära det mest genomgripande överlämnandet av statliga suveränitetsrättigheter som har förekommit i modern svensk historia. Det hjälper här inte att hänvisa till att Sverige tidigare har överlämnat delar av sin suveränitet till internationella organ. Det har då rört sig om mycket små detaljer, som har haft relativt ringa politisk betydelse. Våra förpliktelser gentemot internationella organ av FN-typ, exempelvis, är ju inte särdeles betungande för suveräniteten och inte heller för den nationella ekonomin, som man väl känner till. Men här är det fråga om ett överlämnande av helt andra dimensioner, ett överlämnande som sker i princip för alltid och som i praktiken inte kommer att kunna tas tillbaka.

Rent generellt är införandet i den svenska författningen av detta tredje stycke ett led i en allmän tendens, som innebär att i den klassiskt borgerligt-demokratiska utvecklingen parlamentets roll och maktställning redan sedan länge har passerat sin höjdpunkt och att parlamentet nu är på väg att skjutas tillbaka i förhållande till de exekutiva organen i statsmakten och i förhållande till byråkratin. Att just moderaternas krav här vann så allmän anslutning är på sätt och vis symboliskt, dels därför att det visar hur denna tendens att skjuta undan det valda parlamentet griper omkring sig, dels därför att det visar den makt som monopolens organ ute i Europa redan utövar över det politiska tänkandet i Sverige.

Kommunisterna har ju alltid varit ett populärt mål för beskyllningar

Onsdagen den
17 november 1971

*Konstitutionell
prövning av Sveriges
anslutning till
EEC*

att de inte skulle vara nationella, att de inte skulle hålla på den nationella självbestämmanderätten och att de inte skulle vara demokrater. Vad vi här ser är i själva verket att de etablerade partierna, som ofta har berömt sig för sin fosterländskhet och ständigt talar om demokratin och betonar sin demokratiska karaktär, nu medvetet har inskränkt folkets möjligheter att öva inflytande över EEC-frågan och är beredda att på detta sätt, i strid mot författningens övriga delar, jämna vägen för ett vittgående överlämnande av den nationella suveräniteten.

Det är självklart att detta undanskjutande av folket inom ramen för den gamla, klassiskt liberala ordningen inte är någon tillfällighet. Alla de etablerade partierna vet att neutraliteten och den nationella suveräniteten är en känslig fråga för mycket breda lager av folket. Inget av de etablerade partierna vill föra en valkampanj på EEC-frågan. Man kommer att föredra – i kraft av detta tredje stycke i regeringsformens § 81 – att ställa folket inför fullbordat faktum.

Det är väl heller ingen hemlighet att detta tredje stycke i 81 § regeringsformen också räddar regeringspartiet från ett kanske besvärligt dilemma. Det är ingen hemlighet att det i EEC-frågan råder betydande inre motsättningar inom SAP, framför allt mellan å ena sidan regeringen och skiktet av politisk byråkrati och å andra sidan exempelvis partiets ungdomsorganisation och stora delar av folket i partiets basorganisationer, som har en helt annan, mycket mera negativ och kritisk inställning till EEC. De senare är säkerligen inte särskilt trakterade av att de på detta sätt skulle skjutas åt sidan när det gäller medinflytande i denna viktiga suveränitetsfråga.

EEC har med rätta karakteriserats som en monopolens gemenskap. Det är en gemenskap där lokaliseringpolitik och arbetsmarknadspolitik underordnas monopolens intressen, där bygder kan avfolkas för att profiterna skall ökas, där arbetsmarknadspolitiken och dess grundläggande drag kommer att bestå av en s. k. ökad rörlighet, där man skjutsar stora grupper av människor tvärs över kontinenter för att fylla monopolens behov. Det är också uppenbart att EEC har en djupt odemokratisk sammansättning när det gäller dess beslutande organ, att det finns ett övermått av byråkratisk styrning i beslutsfattandet inom gemenskapen.

Det är därför desto mer förvånande att man på detta sätt i det tredje stycket av den nämnda paragrafen har satt folkets intresse i motsättning till rikets intresse. En av andemeningarna i detta tredje stycke är att man skall kunna skjuta undan folkets möjlighet att i val ge uttryck för sin uppfattning, om detta bedöms vara i rikets intresse eller om tidsutdräkt i frågan bedöms gå emot rikets intresse. Detta är en mycket intressant formulering, eftersom den så klart antyder att folket icke är detsamma som riket och att riket, dvs. statsmakten och dess ledande organ, kan ha ett annat intresse i en väsentlig fråga än vad folket kan ha och att det därför också är väsentligt för riket att skydda sig från folkets mellankomst i förekommande fall.

Det visar också – tillsammans med det faktum att initiativet kom just från moderaterna, från storfinansens parti – att riket, som alltså är någonting annat än folket, är ett exekutivt organ, ett statsorgan i

händerna på en härskande klass som icke är identisk med folket.

För vår del är denna boskillnad mellan rike och folk oacceptabel. Därför har vi i denna motion krävt att det odemokratiska inslag i författningen som utgörs av det för några år sedan införda tredje stycket i regeringsformens § 81 skall utgå.

Vi har vidare krävt icke endast att man skall tillämpa den ordning som gäller vid vanliga grundlagsändringar, nämligen att två riksdagar med mellankommande nyval skall besluta om förändringen för att den skall bli giltig, utan också att man i denna väsentliga fråga, som innebär mer vittgående överlämnande av svenska suveränitetsrättigheter än vad en grundlagsändring innebär, skall gå ett steg längre och uttala att den EEC-överenskommelse som så småningom kommer att läggas fram också skall gå ut till allmän folkomröstning. Så kommer att bli fallet i både Danmark och Norge, och det är följaktligen inte på något sätt ett märkvärdigt eller uppseendeväckande krav som framförs i motionen. Men det råkar bara vara så, tyvärr, att den klassiska liberala demokratin och idén om ett folkinflytande över statsmakterna historiskt sett har en betydligt starkare förankring i både Norge och Danmark än i det vida mer byråkratiska och - tillåt mig säga - på preussisk tradition vilande svenska statstänkandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det verkar måhända något tjatigt när alltid företrädare för konstitutionsutskottet i debatterna här hänvisar till den sittande grundlagberedningen, men det är ju ett faktum att den arbetar med författningsfrågorna och avser att inom en snar framtid lägga fram sitt slutbetänkande. Även den nu behandlade paragrafen i regeringsformen ingår i den översyn som grundlagberedningen företar, och folkomröstningsinstitutet ägnas stor uppmärksamhet i det betänkande som kommer. Det kan knappast vara rimligt att inte avvakta grundlagberedningens förslag i dessa stycken.

Kanske skulle jag kunna nöja mig med detta, ty vad jag nu har sagt är motiv nog för att avslå denna motion lika väl som vi har avslagit andra motioner som innebär omedelbara ändringar av gällande grundlag. Det är heller inte möjligt att i ett beslut upphäva grundlagen - vad som nu står där kommer att gälla till fram på våren 1974. Det finns möjligheter för riksdagen att såväl 1972 som 1973 fatta beslut, och jag hoppas att vi 1973 skall kunna fatta ganska genomgripande beslut i fråga om grundlagarna.

Jag vill emellertid ändå göra ett tillägg med anledning av vad herr Jörn Svensson har anfört. Jag skall då inte gå in på EEC-problematiken i stort utan nöja mig med de rent konstitutionella synpunkterna.

Det förslag som riksdagen antog fattades på grundval av en proposition. Till grund för propositionen låg ett förslag från författningsutredningen. Det innebar inte en försvagning av parlamentets maktställning. Man kan jämföra 12 § med den nu behandlade paragrafen, alltså 81 §. 12 § öppnar, som herr Jörn Svensson antydde, möjligheter att träffa överenskommelse med främmande makt utan att riksdagen hörs. I två fall

*Konstitutionell
prövning av Sveriges
anslutning till
EEC*

stadgas att riksdagen skall höras. Det ena gäller frågor som skall avgöras ensamt av riksdagen eller av riksdag och regering tillsammans. Det andra gäller det fall som formuleras så, att det avser fråga av större vikt. Det är att märka att i bägge fallen fattas besluten med vanlig enkel majoritet här i riksdagen, när dessa frågor förelägs riksdagen.

Då det gäller 81 § är det ju annorlunda. Där finns betydande garantier i fråga om det överförande till mellanfolkliga organ som paragrafen öppnar möjligheter till.

För det första kan det aldrig avse grundlag.

För det andra gäller det i begränsad omfattning. Och här skulle jag faktiskt vilja till protokollet läsa in vad konstitutionsutskottet på sin tid anförde: "Utskottet vill i detta sammanhang understryka vad departementschefen uttalat därom att stadgandet icke medger, att exempelvis vidare befogenheter som att stifta lag, besluta om skatter och andra pålagor eller ingå överenskommelse med främmande makt överlåtes vare sig i sin helhet eller i en utsträckning, som på något sätt kan inverka på rikets självständighet i stort."

För det tredje har i själva paragrafen införts vissa garantier. Det fordras viss majoritet. Antingen skall överlåtandet ske på det sätt som gäller för grundlagsändring, eller också skall beslutet fattas med betydande majoritet. Låt mig citera den mening i paragrafen som handlar härom: "I sistnämnda fall erfordras för beslut om överlåtelse, att i riksdagen minst fem sjättedelar av de röstande och minst tre fjärdedelar av ledamöterna vid votering instämt i beslutet." Detta innebär alltså, att om det i riksdagen finns en betydande minoritet mot förslaget, så kan detta utan vidare fällas – och det vore underligt om man inte kunde mobilisera en sådan minoritet mot ett förslag, om det skulle innebära betydande inskränkningar i vår självständighet.

Tar man bort denna paragraf återstår 12 §, med de bestämmelser som där finns. Det betyder att man i sådana här ärenden kan gå fram på en vida enklare väg än den 81 § stadgar. Man kan alltid diskutera vad som kan inrymmas i 12 §, och det kanske inte skadar att påminna om att vi i kraft av den har anslutit oss till Förenta nationerna och dess fackorgan.

Får jag sedan ta upp frågan om folkomröstningsinstitutet. Herr Jörn Svensson hänvisade till vad som händer och kan komma att hända i Norge och Danmark, men där har man andra bestämmelser för folkomröstningsinstitutet. Våra bestämmelser återfinns i 49 § regeringsformen. Det är den enda möjliga form för folkomröstning som regeringsformen tillåter. Och den kan man pröva i vilken fråga som helst om man kan få den majoritet som behövs här i riksdagen, dvs. den enkla majoriteten.

Jag har mycket svårt att dela herr Svenssons i Malmö uppfattning att man här ställer folkets intressen mot rikets. Det är sant att ordet riket används i denna paragraf som jag här talar om, men det sker över huvud taget i grundlagstexter. Det kunde lika gärna stå folkets intressen, men vi tillämpar inte den terminologin i grundlagarna.

Slutligen var det ganska egendomligt att höra herr Jörn Svensson förklara att stora delar av medlemmarna i de socialdemokratiska basorganisationerna har en annan uppfattning än regeringen. Hur vet herr

Svensson det? Vad har herr Svensson gjort för undersökningar i det fallet? Inom det socialdemokratiska partiet förs och kommer att föras diskussioner om dessa frågor, men det fattas inga beslut över huvudet på medlemmarna. Någon sådan möjlighet existerar inte.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Många avsnitt av herr Johanssons i Trollhättan anförande var förvånande, och jag skall här göra några kommentarer till det sagda.

Om det vore så att rikets intressen i detta fall är detsamma som folkets, så är det bra märkligt att man varit tvungen att införa ett tredje stycke i 81 § regeringsformen, där folket så att säga skall skyddas från sig självt och där man skall hindra folket från att utöva det inflytande som ett val eller en folkomröstning kan innebära, ett val där exempelvis EEC-frågan utgör ett ledande tema under valkampanjen. Så som fallet har varit med införandet av detta tredje stycke måste det ju avse att förhindra folkinflytandet att göra sig gällande i rikets affärer, och det måste alltså finnas någon som har intresse av att förhindra folkinflytandet att göra sig gällande i rikets affärer; rikets intressen är alltså inte detsamma som folkets intressen i det här fallet.

Herr Johansson i Trollhättan använder den vanliga tekniken att hänvisa till pågående utredningar, i det här fallet grundlagberedningen. Det är, tycker jag, litet ologiskt; om nu det skulle utgöra ett sådant hinder för att bifalla en sådan här motion, då är det bra märkvärdigt att man – inte minst inom det socialdemokratiska partiet – hade så lätt att hoppa på moderaternas motionsinitiativ den gången då det gällde att införa detta tredje stycke. Då hade den typ av resonemang som herr Johansson här har fört gentemot oss varit minst lika berättigat. Men då förde man inte det resonemanget, utan man tog, av någon anledning, tacksamt emot det moderata motionsinitiativet.

Det finns redan bestämmelser om konsultativ folkomröstning i den svenska författningen. Men det finns ingenting som hindrar att man – i en situation då en fråga av utomordentligt stor vikt för den nationella suveräniteten och självbestämmanderätten uppstår – gör ett undantag och inför undantagsbestämmelser. När rikets intressen anses vara i fara så brukar det ju aldrig i det här huset vara svårt att få gehör för förslag om undantagslagar av det ena eller andra slaget. Det har förekommit många gånger i den moderna författningshistorien här i Sverige – senast vid ett tillfälle nu i våras, som herr Johansson säkert erinrar sig.

Det betänkliga med det här tredje stycket är att det i förhållande till den tidigare gällande versionen av 81 § innebär en återgång, ett slags begränsning i lag av folkets möjligheter att göra sin vilja gällande. Det innebär att man, som jag har nämnt, kan överlämna avgörande delar av den svenska suveräniteten till, inte vilka internationella organ som helst utan internationella organ med mycket specifik politisk anknytning till monopolkapitalet i Västeuropa, och att man kan göra detta utan att någonsin behöva ta sitt ansvar i ett nyval. Den valkampanj som föregår

Onsdagen den
17 november 1971

*Konstitutionell
prövning av Sveriges
anslutning till
EEC*

väljandet av den riksdag som eventuellt i kraft av tredje stycket i 81 § kommer att fatta det här beslutet kommer naturligtvis inte på något sätt att präglas av EEC-frågan. Från de etablerade partiernas sida kommer man mycket noga att se till att den saken inte kommer upp i det val som föregår beslutet, och vid det val som efterföljer beslutet är ju hela frågan överspelad, och det är mer eller mindre meningslöst att ta upp en kampanj mot ett redan fullbordat faktum.

En fråga som jag gärna skulle vilja ha svar på av herr Johansson är: Varför var ni den gången så angelägna att så att säga springa under svansen på moderaterna och att hänga er på deras motion för att åstadkomma den här begränsningen av folkets möjligheter att göra sitt inflytande gällande i EEC-frågan? Varför kom ni inte med något initiativ själva i den här författningsfrågan? Varför lät ni moderaterna träda fram, och varför var ni så angelägna att så att säga hoppa på deras initiativ? Jag har aldrig riktigt förstått det; om det är så att ni när det gäller demokratin och de demokratiska idéerna verkligen företräder ett väsentligt annorlunda klassintresse än moderaterna, så borde ni ju inte ha gjort på det sättet. Jag skulle alltså vilja att herr Johansson – och gärna också företrädare för de övriga partierna – svarade på frågan varför man var så angelägen om att hänga sig på detta moderata initiativ, som ju trots allt innebär en återgång till ett tänkande som man borde ha hunnit förbi på det här stadiet i den svenska författningsutvecklingen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Tre saker!

För det första har vi en representativ demokrati i Sverige. Inga sitter här utan att ha fått mandat i ett val. I kraft av väljarnas förtroende har vi att fatta våra beslut. Sedan kommer dessa beslut att granskas av väljarna i nästa val. Man behöver inte skriva in några som helst bestämmelser i grundlagen om folkets intresse. Med vår konstitutionella ordning kommer folkets intresse till uttryck genom de valda företrädarnas ställningstagande i riksdagen. Är man missnöjd med dessa ställningstaganden får man sätta i gång en agitation mot sina företrädare och ersätta dem med andra. Men kom inte och säg att folkets intresse är någonting för sig och riksdagens ställningstagande någonting annat!

För det andra fattade riksdagen inte sitt beslut på grundval av en motion från dåvarande högerpartiet. Inom författningsutredningen lades det fram ett förslag. Ordförande i författningsutredningen var ju socialdemokraten Rickard Sandler. Sedan fördes detta förslag vidare till riksdagen genom en proposition från den socialdemokratiska regeringen. Det skedde i samband med vissa andra författningsändringar. Nu är vi i den situationen att vi räknar med att grundlagberedningen om några månader lägger fram ett förslag. Varför skall man då fatta ett beslut i ett ärende innan någon utanför grundlagberedningen haft tillgång till några betänkanden i dessa frågor från grundlagberedningen? Konsekvent har konstitutionsutskottet gått på linjen: först skall dessa förslag komma och därefter kan man diskutera vad som bör hända.

För det tredje tyckte Jörn Svensson att det var lätt att införa undantagsbestämmelser om folkomröstning. Det skulle, om jag förstod

det rätt, röra sig om beslutande folkomröstningar. Här måste vi tillämpa grundlagen, och grundlagen tillåter inte några beslutande folkomröstningar. Herr Svensson menar självfallet inte att man skall genomföra beslutande folkomröstningar i strid mot grundlagen, och det är naturligtvis helt orimligt att begära att riksdagen skall anta undantagsbestämmelser i strid mot gällande grundlag.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Två korta kommentarer!

Det finns ingen statsmakt vare sig här i Sverige eller i några andra länder med likartade styrelseskick som tvekat att anta undantagslagar som kunnat innebära upphävande av författningensliga rättigheter av det ena eller det andra slaget, när det har krävts att man skulle hävda statens intresse gentemot folkets. Jag förstår inte att det skulle vara så förskräckligt mycket svårare att, med hänsyn till denna frågas särdeles stora vikt, också göra ett undantag åt andra hållet, så att folket får större makt – att folkets makt icke inskränkes utan för en gångs skull ökades.

Sedan är det intressant att höra herr Johanssons resonemang om den representativa demokratin. Han säger att i ett representativt styrelseskick väljs representanter att besluta på folkets vägnar. I enlighet med vad han säger och även i enlighet med den anda som genomsyrar det berömda tredje stycket i 81 § regeringsformen anser vissa människor som tillämpar detta representativitetstänkande – på ett felaktigt sätt enligt min mening – att den valde representanten kan frigöra sig från folkets inflytande. Han skulle ha någon sorts inblankofullmakt; han kan låta sig väljas på ett visst valprogram och sedan så att säga bära sig åt hur han vill under valperioden. Först i efterhand och när allting redan är fullbordat skall folket kunna ställa honom till ansvar, ett ansvarsställande som oftast är meningslöst och som skulle vara meningslöst då det gäller ett beslut om EEC-anslutning, eftersom ett sådant beslut – det vet herr Johansson mycket väl – inte i efterhand skulle kunna upprivas.

Det finns en annan tankegång i den klassiska demokratin, som inte är så benägen att så att säga höja de valda representanterna över folket och ge dem mandat att bära sig åt hur som helst oavsett vilket program de är valda på, nämligen den gamla folksuveränitetstanken från franska revolutionen. Den tanken innebär att den valde representanten inte bara är sig själv nog, så fort han är vald, har lämnat sin valkrets och åkt upp till riksdagen, utan också under valperioden har en viss skyldighet att hålla sig à jour med vad som händer, med stämningarna ute bland folket och med sina väljare samt ta hänsyn till detta i sina faktiska beslut och i sitt agerande. Det är bl. a. denna tankegång som ligger bakom den bestämmelsen man har när det gäller viktigare delar av lagstiftningen som exempelvis grundlagarna, nämligen att beslut inte skall kunna fattas utan folkets mellankomst i ett mellanliggande val. Ett beslut blir inte giltigt förrän det underställts folket. Det är just ett återfall på folksuveränitetstanken, att den valde har skyldighet att i samband med beslut på något vis träda i relation till sina väljare, på ett meningsfyllt sätt inhämta deras uppfattning och inte agera på någon sorts inblankofullmakt.

Det är signifikativt att det just i kraft av detta tredje stycke i

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Konstitutionell
prövning av Sveriges
anslutning till
EEC*

17

Onsdagen den
17 november 1971

*Meddelande ang.
besvarande av inter-
pellationer, m. m.*

regeringsformens 81 § alltså är möjligt att vidta mycket vittgående reella förändringar i de suveränitetsrättigheter som finns fastslagna i våra grundlagar. Det är mycket lättare att vidta vittgående sådana förändringar än att ändra ett aldrig så litet avsnitt i redan nu gällande grundlag. Detta tredje stycke avser just att förhindra att EEC-frågan får en sådan karaktär att representanterna ställs till ett effektivt ansvar för sitt beslut. Det avser att förhindra att en kampanj inför en folkomröstning förs just med EEC-frågan såsom huvudtema. Detta faktum tycker jag är utomordentligt misstänkt: Varför hade man behövt driva igenom denna speciella förändring av 81 §, om man inte just var ute efter att föra EEC-frågan över huvudet på folket?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Får jag konstatera att herr Svensson menar att man i strid mot gällande grundlag skall vidta beslutande folkomröstningar.

Sedan är det självklart att en riksdagsman håller kontakt med sin valkrets.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 62 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 305
Nej — 16
Avstår — 2

§ 8 Meddelande ang. besvarande av interpellationer, m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Till kammarens ledamöter har utdelats en förteckning över obesvarade interpellationer den 15 november 1971. Det i denna sammanställning redovisade antalet — 72 — är det högsta som någonsin förekommit. Som jämförelse kan nämnas att andra kammaren hade 39 obesvarade interpellationer i mitten av november förra året. Även det antal enkla frågor som framställs varje vecka är högt. Det blir därför ofrånkomligt att företa vissa justeringar i den vid höstsessionens början upprättade

tidplanen för att bereda erforderlig tid för besvarande av interpellationer och enkla frågor.

Kammarens arbetsplenum i morgon, torsdagen den 18 november, inleds med en frågestund. Därvid besvaras så många av de 22 föreliggande frågorna som medhinnas på en timme. Därefter upptas till slutligt avgörande de utskottsbetänkanden som är uppförda som en gång bordlagda på dagens föredragningslista. Sedan dessa ärenden slutbehandlats besvaras återstående enkla frågor och tio interpellationer. Avsikten är att sammanträdet, som planenligt börjar kl. 14.00, skall fortsättas utan middagsuppehåll.

Fredagen den 19 november anordnas såsom tidigare meddelats ett bordläggningsplenum kl. 15.00. Det är min förhoppning att några interpellationssvar skall kunna lämnas även vid det sammanträdet. Att döma av erhållna uppgifter om bordläggning av utskottsbetänkanden blir det sannolikt inte nödvändigt att i nästa vecka anordna arbetsplenum mer än på onsdagen den 24 november. Sammanträdena torsdagen den 25 november kl. 14.00 och fredagen den 26 november kl. 10.00 skulle i så fall kunna helt ägnas åt besvarande av enkla frågor och interpellationer. Kammarens bordläggningsplenum tisdagen den 30 november börjar kl. 15.00, dvs. en timme tidigare än vad som angivits i den preliminära planen. Slutligen kommer de bordläggningsplena, som utsatts till måndagen den 6 december och måndagen den 13 december, att börja redan kl. 11.00 för att bereda tillfälle till interpellations- och frågesvar.

Jag har lämnat detta meddelande för att kammarens ledamöter redan nu skall vara medvetna om att spörsmål under återstoden av sessionen i stor utsträckning kommer att besvaras på fredagar och måndagar.

§ 9 Kartläggning av mångsyssleriet i politiken

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 63 med anledning av motioner om kartläggning av mångsyssleriet i politiken.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:86 av herr Helén m. fl. (fp), vari under punkt 3 hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att en kartläggning gjordes av "mångsyssleriets" omfattning och verkningar i svensk politik samt

motionen 1971:287 av herr Ahlmark (fp), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en kartläggning av omfattning och verkningar av mångsyssleriet i svensk politik.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:86, såvitt avsåg hemställan punkt 3, samt motionen 1971:287.

Reservation hade avgivits av herrar Ahlmark (fp) och Norrby i Åkersberga (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:86 såvitt avsåg hemställan punkt 3, samt motionen 1971:287 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Kartläggning av
mångsyssleriet i
politiken*

Onsdagen den
17 november 1971

*Kartläggning av
mångsyssleriet i
politiken*

en kompletterande kartläggning, sammanställning och analys gjordes av "mångsyssleriets" omfattning och verkningar i svensk politik.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det här är andra gången som ett riksdagsutskott vill att en motion om kartläggning av mångsyssleriets omfattning och verkningar i svensk politik skall avslås. Det är synd att riksdagen skall vara så konservativ. I tidningarna får vi gång på gång läsa om politiska mångsysslare, män eller kvinnor, som tagit på sig – eller lastats på – orimligt många uppdrag.

Och så frågar tidningarna allmänheten: Hinner de med allt detta? Kan de sätta sig in i frågorna när de har så mycket att styra och ställa med? Får de tid till kontakter med väljarna? Blir de inte alltför beroende av experterna? Är det rimligt att makten koncentreras på så få händer?

Det är bra att sådana frågor ställs. Visst blir många politiker irriterade över de här artiklarna, och visst finns det småfel i dem. Naturligtvis kan man diskutera den grad av samordning som behövs i politiken. Ändå tror jag att frågan om mångsyssleriet kommer att tas upp ännu oftare i framtiden än hittills. En del av de skälen har vi sammanfattat i folkpartiets närdemokratimotion nr 86 i år. De tas upp utförligare i min egen motion nr 287. Vi diskuterade dem i andra kammaren förra året – då var det allmänna beredningsutskottet som sade nej till folkpartiets förslag.

Den här gången är det alltså konstitutionsutskottet som avstyrker motionerna. Man menar att de utredningar som gjorts är tillräckliga. Jag har gått igenom det mesta av materialet. Det innehåller i huvudsak en uppräkningslista av en del uppdrag som vissa politiker har, men analysen av sådana siffror och fakta saknas nästan helt. De frågor som vi liberaler har ställt gång på gång och som vi vill ha kartlagda och belysta får vi inte svar på i de undersökningar som utskottet hänvisar till. Jag vill därför upprepa de frågeställningar vi anser vara viktiga:

Hur fördelar politiker sin tid mellan olika uppdrag i kommun, landsting, riksdag, parti, organisationer i övrigt och andra engagemang?

Hur mycket hinner politiker följa med i den aktuella facklitteraturen och i debatten om de frågor de själva skall vara med och besluta om?

Är politiker och partier i regel medvetna om riskerna med mångsyssleriet? Vad gör man för att fördela uppdragen på fler personer?

Vilket slag av uppdragskoncentration har ett positivt värde från samordningssynpunkt och för ömsesidiga impulser?

Hur mycket tid över har mångsysslarna för att hålla kontakt med de väljare som de företräder?

Går utvecklingen mot mer eller mindre mångsyssleri?

Det finns många sådana frågor att ställa. Dem vill vi alltså ha belysning, analys och kompletterande kartläggning av, som det står i folkpartiets reservation.

Får jag göra frågan litet mer konkret genom att dra fram en f. d. mångsysslare och hans uppdrag. Att han är socialdemokrat är mindre viktigt; alla partier syndar på det här området. Att han är från Stockholm är också ganska likgiltigt; det finns andra exempel från andra delar av

landet. Att han nu lämnat den aktiva kommunalpolitiken är snarast en fördel; min uppräknig som följer har alltså ingen partipolitisk syftning i en aktuell situation. Och att Hjalmar Mehr kanske besitter en ovanligt stor arbetsförmåga är inte avgörande, eftersom det finns liknande, andra fall – och man måste ändå fråga sig, om det är rimligt att lägga så stor makt på en enda person.

De här uppdragen var, enligt en artikel i Expressen av Staffan Thorsell den 28 maj 1970, då noterade för Hjalmar Mehr:

fastighetsborgarråd
stadsfullmäktig
ordförande i den socialdemokratiska stadsfullmäktigegruppens styrelse
ordförande i fastighetsnämnden
ordförande i hyresnämndernas centralkansli
ordförande i Stockholms koloniträdgårdsråd
ledamot av handboks-kommittén
ledamot av informationskommittén
medlem av stadshusdelegerade
medlem av stadskollegiets ekonomiska planeringsråd
vice ordförande i generalplaneberedningen
medlem av förhandlingskommittén för markuppgörelse mellan staden och kronan
vice ordförande i självstyrelseutredningen
medlem av KSL:s taxebereidning
medlem av KSL:s bostadsförsörjningsutskott
medlem av KSL:s finans- och ekonomibereidning
medlem av KSL:s exploateringskommitté
vice ordförande i Storstockholms planeringsnämnd
medlem av regionplanenämnden
medlem av storlandstingskommittén
medlem av Järvafältskommittén
medlem av stiftelsen Hässelby
vice ordförande i länsbostadsnämnden
medlem av byggarbetsnämnden
medlem av kommittén för upprättande av förslag angående Danelii-fondens användning
medlem av KSL:s förbundsfullmäktige
medlem av KSL:s förbundsstyrelse
medlem av styrelsen för kommunala Bostads AB Botkyrka-Stockholm
medlem av styrelsen för kommunala Bostads AB Salem-Stockholm
ordförande i AB Stockholms tomträttskassa
medlem av styrelsen för AB S:t Eriksmässan
ordförande i AB Terreno
medlem av styrelsen för AB Stockholmshem
ordförande i AB Familjebostäder
ordförande i AB Stadsholmen
medlem av styrelsen för AB Uret och Rektangeln
medlem av styrelsen för AB Stockholmsbyggen
medlem av styrelsen för AB HIBY
medlem av styrelsen för Byggnads AB Manhem

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Kartläggning av
mångsyssleriet i
politiken*

medlem av styrelsen för Fastighets AB Nacka
vice ordförande i AB Strada
medlem av styrelsen för AB Jakob större
medlem av styrelsen för Konfektions AB Rex
medlem av styrelsen för AB Slamkryparen
medlem av styrelsen för AB Tordmulen
medlem av styrelsen för AB Åskslaget
vice ordförande i AB Järvafältsexploatering
ordförande i Svenska kommunförbundet
ordförande i Kommun-Data AB
vice ordförande i Kommunkredit AB
medlem av stiftelsen för Ejnar Lindhs kommunalvetenskapliga stiftelse
medlem av styrelsen för stadshistoriska nämnden
medlem av riks försäkringsverkets styrelse
medlem av byggerådet
medlem av lokaliseringsberedningen
medlem av första AP-fondens styrelse
suppleant i socialdemokratiska partiets verkställande utskott
ledamot av socialdemokraternas partistyreelse
vice ordförande i Stockholms arbetarekommun
medlem av partistyreelsens kommunalpolitiska arbetsgrupp
medlem av 1968 års kapitalmarknadsutredning.

Slut nu på listan med Hjalmar Mehrs uppdrag på våren förra året. Det blir enligt den här artikeln sammanlagt 61 stycken.

Jag upprepar: några uppgifter kan vara fel; andra uppdrag kan ha utelämnats. Jag vill alltså inte komma åt någon viss person utan med ett konkret fall belysa en viktig princip: är det rimligt att lägga så mycket på en enda person? Hur påverkar det politikens vitalitet och maktens spridning i det svenska samhället?

Jag tycker inte det är rimligt. Det är fel att koncentrera mycket makt till ett smalt skikt av människor. Mångsyssleri leder till maktkoncentration. Sprider man uppdragen så sprider man också människors ansvar för samhällsutvecklingen, ger fler mer att säga till om.

Mångsysslaren själv får svårt att sköta alla sina uppdrag. Han måste ständigt hasta till nästa möte, nästa fråga, nästa föredragning. Han eller hon får inte tillräckligt med tid att fundera, ställa följdfrågor, överblicka, ta kontakter och tänka efter.

Det är allvarligt inför framtiden. Politiker måste få tid att tänka igenom alternativ och framtidsproblem. Man talar ibland om framtidsforskning. Den visar hur angeläget det är att lägga perspektiv långt framåt på de beslut som vi fattar i dag. Den som sitter med näsan nätt och jämnt över högen av promemorior och andra papperstravar i dag-för-dag-politiken blir lätt fånge hos tekniker och tjänstemän. Han får inte tid att tänka över konsekvenserna och begära fram alternativ. Han riskerar att bli ett hot mot det politiska livets vitalitet.

Och skälet till att den risken nu ökar är naturligtvis både det att politik rymmer mycket mer i dag än för bara tio år sedan och att utvecklingen går snabbare nu än förr. Problemen kan bli svårare, förutsättningarna för beslut på ett visst område förskjuts, statens och

kommunernas och landstingens resurser att påverka utvecklingen är mycket stora – men den enskilde mångsysslarens tid att läsa på och tänka över och ta kontakter har inte nämnvärt ökat under samma period.

Folkpartiet begär inte lagstiftning mot det politiska mångsyssleriet. Vad vi vill är att partier, press och allmänhet ska få *veta mer* om de här riskerna. Vi vill ha mer kunskap så att partierna själva kan fundera bättre över hur de skall sprida uppdragen i framtiden. Den kunskapen har vi inte i dag och vi får den knappast med de undersökningar som utskottet hänvisar till. Därför yrkar jag bifall till reservationen.

Herr PETERSSON i Visby (s):

Herr talman! På tal om kartläggning var det ju rätt intressant att få vetskap om att herr Ahlmark hade skaffat sig kartmaterial beträffande *en* person. Men det kan väl ifrågasättas om det kan vara riktigt att välja just ett borgarråd. Det finns fler borgarråd. Har herr Ahlmark kartlagt dem också? Några av dem är efter vad jag kan förstå utsedda av ett annat parti. Det är partierna som bär ansvar för vilka uppdrag som en medborgare kan få. Ansvaret ligger hos de politiska partierna. Jag skulle tro att om herr Ahlmark tittar på sina egna partivänner som är borgarråd så får han klart för sig att det finns uppdrag som ingår i borgarrådsuppdraget och som det inte är *någonting* att göra åt. Borgarråden har tillsatts för att de skall fullgöra de olika uppdragen. Jag tycker att herr Ahlmark här för en argumentering som inte är korrekt. Det var väl inte heller korrekt när han sade att här ville utskottet ha motionerna avslagna. Det vill utskottet, men det finns motiveringar också varför man föreslår avslag.

När frågan var föremål för behandling 1970 var allmänna beredningsutskottet det beredande organet. Allmänna beredningsutskottet gjorde en rätt omfattande utredning om vad det var som pågick på detta område i fråga om kartläggning. Det visade sig att rätt många forskare var sysselsatta omkring dessa frågor. I konstitutionsutskottets förevarande betänkande finns också återgivna de iakttagelser som allmänna beredningsutskottet hade gjort. De forskningar som hade utförts och redovisats och de som pågick blev också nu omnämnda.

Vad är det som har skett sedan 1970? Jo, forskningsarbetet har fortsatt och det görs redovisningar. Om nu en kartläggning skall göras så är det närmast en forskningsuppgift och därvidlag brukar riksdagen inte göra några beställningar.

I detta sammanhang kunde jag på nytt anknyta till frågeställningen som sådan. En kartläggning kan naturligtvis vara intressant, men det torde i och för sig inte vara det som herr Ahlmark är ute efter, utan det är väl att få möjligheter att hindra människor från att ta flera uppdrag. Man säger visserligen att man inte vill driva fram en lagstiftning, men hur skall mångsyssleri kunna förhindras om det inte finns lagregler mot detta? Ansvaret ligger ju hos de politiska församlingarna, och det är alltså de som har att nominera och välja de personer de vill föra fram som sina förtroendemän.

Jag tror att det är bäst att ifrågavarande verksamhet får bedrivas på samma sätt som hittills. Först får man bedriva forskning som redovisas,

Onsdagen den
17 november 1971

*Kartläggning av
mångsyssleriet i
politiken*

och de politiska partierna får ta sitt politiska ansvar vid utseendet av sina företrädare.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Först några ord med anledning av det konkreta fall som herr Pettersson i Visby tog upp. Det är klart att det finns *flera* borgarråd, och jag sade också att alla partier syndar på näden i denna fråga. Att jag tog fram just detta fall berodde på att ett utomordentligt seriöst reportage hade undersökt förhållandena för ett antal mångsysslare från olika partier. Då hade man kommit fram till att Hjalmar Mehr var rekordhållaren i detta avseende. Alla de uppdrag som jag räknade upp hade inte alls samband med att han var fastighetsborgarråd.

En hel rad uppdrag låg utanför hans verksamhet i denna egenskap. Det ger en belysning av att mångsyssleriet är ett problem.

Ibland kan det ju vara så att personerna i fråga sköter sina uppdrag så pass bra och är så pass duktiga att man ständigt lägger på dem mer arbete – man lägger mer på Mehr – men inte märker att de till slut får mycket stora svårigheter att följa med. De jäktar från sammanträde till sammanträde och får mycket stor svårighet att överblicka sitt arbete och att inte hamna i "expertburen".

Det är klart att ansvaret, som herr Pettersson säger, ligger hos partierna. Men partierna har uppenbarligen inte känt detta ansvar tillräckligt tungt under de år som har gått, eftersom det i *alla* partier finns politiska mångsysslare inom stat och kommun. Dessa personer har alldeles för många uppdrag – det gör att sysslorna sprids till alltför få personer.

Därför tror jag att en kartläggning och analys av det slag som folkpartiet begär av mångsyssleriets omfattning och verkningar i svensk politik skulle utgöra ett mycket starkt tryck på partierna att tänka efter om det verkligen är rimligt att även i fortsättningen vissa personer skall vara så ohyggligt arbetsbelastade som de i själva verket är i dag.

Herr Pettersson i Visby säger att många forskare sysslar med de här frågorna. De är uppräknade i reciten till utskottets betänkande. Men vi har ju visat i motioner och i reservationen att de bara rymmer en grov uppräknings, eller i de flesta fall inte ens det, utan bara en angivelse i medeltal för respektive partigrupp av hur stor andel som har anknytning till t. ex. LO, TCO eller SACO och av antalet nämnduppdrag, landstingsuppdrag, uppdrag i statliga utredningar, partiuppdrag vid sidan av osv. Det är inte alls fråga om någon sådan analys av olika frågeställningar som jag nämnt:

hur man fördelar sin tid mellan olika aktiviteter,

hur mycket man hinner följa med i debatten och i framtidsfrågorna, om partierna är medvetna om riskerna i detta sammanhang,

vad man gör aktivt för att sprida uppdragen,

vilket slag av uppdragskoncentration som har ett positivt värde från bl. a. samordningssynpunkt och vilket som inte har det,

hur mycket tid mångsysslarna har över att hålla kontakt med människorna

och om utvecklingen går mot mer eller mindre av mångsyssleri.

Inget av de problemen belyses i de utredningar som herr Pettersson talade om. Därför behövs den komplettering och analys som vi begärt i vår reservation.

Till slut frågade Georg Pettersson litet insinuant: Är det lagstiftning man skall ha eller vad är det egentligen? Visserligen säger folkpartiet att man inte vill ha lagstiftning, men hur vill man komma åt problemet undrade herr Pettersson.

Jo, vi vill komma åt den här företeelsen ungefär på det sätt som tillämpats beträffande nomineringsfrågorna. Vid tidigare riksdagar har vi varit helt överens om att det är bra att fristående forskare har undersökt hur nomineringarna till förtroendeuppdragen i stat, landsting och kommun går till inom de olika partierna. Det har publicerats böcker om detta. Det kommer ännu flera, och det är bra. Men, därmed har vi ju inte sagt att vi skall *lagstifta* om nomineringsprocessen. Att vi sätter i gång ett forskningsprogram behöver ju inte leda fram till att vi sedan skall spika vilka regler som *skall* gälla för nomineringarna. Vi anser att kunskap om nomineringsproceduren har ett stort värde i sig själv och påverkar utvecklingen av sin egen kraft.

På samma sätt är det med mångsyssleriet. Om det sker en sådan kartläggning av frågeställningarna som folkpartiet begär så är jag övertygad om att antalet mångsysslare i svensk politik längre fram kommer att minska.

Herr PETTERSSON i Visby (s):

Herr talman! När herr Ahlmark talar om att partierna inte känt sitt ansvar – de har alltså inte observerat problemen – så får det väl gälla det parti som herr Ahlmark företräder. Inom det parti som jag representerar här i kammaren är denna fråga ständigt föremål för debatt. Jag överlämnar gärna tipset till folkpartiet, så att man där inte behöver bekymra sig för sådana här problem.

Den kartläggning som herr Ahlmark talade om tycker jag är verkligt intressant. Herr Ahlmark tänker sig alltså att det beträffande varje människa som har något uppdrag skulle göras en kartläggning av det slag som herr Ahlmark har anfört till kammarens protokoll i fråga om Hjalmar Mehr. Är det vad man är ute efter, så tror jag att man är ute på farliga vägar.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Ahlmark har sagt att han inte vill ha en lagstiftning, utan att han vill kartlägga. Herr Ahlmark har kartlagt Hjalmar Mehrs olika uppdrag och tagit Hjalmar Mehr som ett exempel på allt det som skulle vara faran med att en förtroendeman har många uppdrag: han har inte tid att hålla kontakt med väljarna, han sköter inte sina uppdrag, vilket väl betyder att han inte är närvarande vid sammanträdena, han hinner inte läsa, han hinner inte ta initiativ osv.

Hjalmar Mehr var ett ovanligt illa valt exempel, om det är detta herr Ahlmark vill ha fram som följden av många uppdrag. Att få personer jävar den beskrivningen så som Hjalmar Mehr kan jag intyga från 30,

Onsdagen den
17 november 1971

*Kartläggning av
mångsyssleriet i
politiken*

kanske 40 års nära samarbete med honom.

Jag tycker att herr Ahlmark borde välja ett bättre exempel, om det bara gäller att avslöja att tiden inte räcker till.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag är ledsen. Nancy Eriksson, men det finns tyvärr mängder av exempel på politiska mångsysslare i stat och kommun. I en tidigare debatt med fru Eriksson – jag tror att det var förra våren – drog jag fram en ledande kommunalpamp från Göteborg som hade ett trettiotal uppdrag eller någonting sådant. Man kan dra fram en hel rad olika personer som har 30–40 uppdrag, ibland flera, och man kan ta dem från olika partier. Hjalmar Mehr hade vid den tidpunkt då undersökningen gjordes extremt många uppdrag. Det kan naturligtvis sägas att han klarade dem rätt bra. Men det är alldeles uppenbart att han skulle ha klarat en del uppdrag väldigt mycket bättre, om han skurit ned antalet. Det kan inte vara rimligt att ha 61 uppdrag av detta slag.

Herr Pettersson i Visby säger att man i hans parti känner sitt ansvar men tydligen inte i folkpartiet. Jag har sagt att *inget* parti känner tillräckligt mycket ansvar i den här frågan. Jag har träffat flera socialdemokrater som säger att mångsyssleriet är ett problem. Det var ett uttalande i Aftonbladet för något år sedan av organisationssekreteraren i socialdemokratiska partiet, Rune Hammarbäck, som sade att mångsyssleriet är en "styggelse" och att man vidtar åtgärder etc. Det är en styggelse, som alltså finns också i Georg Petterssons parti. Detta är inte en fråga som klart och tydligt skiljer ut partierna från varandra. Det är en fråga som gäller *hela* det politiska livets vitalitet och *alla* de politiska partiernas möjligheter att sprida sina uppdrag och hålla kontakt med människorna.

Kampen mot mångsyssleriet är en del av folkpartiets motion om när demokrati. Grundläggande för den motionen är att vi vill fördjupa den svenska demokratin i olika avseenden. Vi vill ge fler människor mer att säga till om. Vi vill öka insynen i hur besluten fattas, och vi vill ha debatt *före* besluten så att debatten kan påverka dem som fattar besluten.

Att bekämpa mångsyssleriet är därför med den utgångspunkten helt naturligt för oss liberaler. Mångsysslaren koncentrerar för mycket makt till sin person, förhindrar ofta inflytandet att spridas till andra. Han eller hon hotar dessutom det politiska livets vitalitet genom att få för litet tid att sätta sig in i frågorna. Han tvingas jakta från sammanträde till sammanträde, blir därför alltför beroende av tjänstemännen, kan lätt bli experternas fånge.

Därför kommer folkpartiet att fortsätta att diskutera mångsyssleriet i svensk politik. Vi skall fortsätta att motverka det så gott vi kan i vårt eget parti; det är självklart. Men vi kommer *också* att ta upp frågan i debatten och i riksdagen. Att sprida insyn och inflytande till fler människor än i dag är en del av vår liberala ideologi.

I detta anförande instämde herr Gernandt (c).

Herr PETTERSSON i Visby (s):

Herr talman! Citatet från Rune Hammarbäck var ju alldeles utmärkt! Det bekräftar den uppfattning som vi har inom socialdemokratiska partiet vad gäller uppdrag. Jag skulle vilja råda herr Ahlmark att ta med sig det och klara upp dessa problem inom sitt eget parti också, ty då blir det kanske litet bättre även på det hållet. Man skall kanske göra rent i sitt eget hus innan man försöker angripa andra.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Pettersson sade. Egendomligt nog var det en socialdemokrat, vill jag minnas, förra gången också som namngavs. Och om herr Ahlmark får stanna kvar här kan han kanske gå igenom förteckningarna över de ledande socialdemokraterna i det kommunala livet över hela landet. Han får nog fullt upp att göra då och behöver aldrig komma fram till folkpartiet. Jag skulle för övrigt bara vara glad om han inte hade några ledande kommunala pampar i folkpartiet. De är tydligen en skräck.

Jag anser att vårt parti faktiskt tar sitt ansvar för Hjalmar Mehr, och jag tycker att det vore riktigare av herr Ahlmark att nämna någon av dem han känner litet bättre från det egna partiet. Eftersom han så utmärkt kan skildra mångsysslarna allmänt, borde han väl också nämna namnet på dem han fått erfarenheterna från.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm utgår tydligen ifrån att om jag skulle gå igenom kommun efter kommun och se på pamparna där, så upptäcker man socialdemokratiska mångsysslare överallt. Jag tror att hon har fel på den punkten. Så illa ställt är det inte i hennes eget parti. Jag har inte alls avsikten att bara peka ut några enstaka socialdemokratiska mångsysslare. Jag har klart sagt ut att detta är ett problem för *alla* partier. Alla partier syndar här, och det borde ligga i alla partiers intresse att få en sådan här kartläggning och analys, så att vi alla bättre skulle kunna bekämpa mångsyssleriets skadeverkningar.

Jag tycker att det är litet ledsamt att Georg Pettersson, som är ordförande i riksdagens konstitutionsutskott, vid inget tillfälle i sina inlägg gått in på en *principiell* diskussion om fördelar och nackdelar av det politiska mångsyssleriet. Han bara partipolitiserar och säger: Håll rent i eget hus innan ni drar upp saken i riksdagen, etc. Vad jag menar är att mångsyssleriet är ett hot mot dels våra ansträngningar att sprida makten till flera, dels mot det politiska livets vitalitet. Det medför ju att ett antal politiker får för mycket att göra och för litet tid att sätta sig in i framtidsfrågorna. När vi begär en kartläggning och en analys av problemen beror det på att det skulle ge kraft åt de människor i de olika partierna som försöker bekämpa mångsyssleriet.

Det här är alltså en fråga av stort allmänpolitiskt intresse. Det vore bra om konstitutionsutskottets ordförande också kunde säga någonting om den principen.

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

Herr PETERSSON i Visby (s):

Herr talman! Jag har den bestämda uppfattningen att man skall fördela uppdragen och att väljarna inte skall lasta på någon person för mycket. Men jag har samtidigt den uppfattningen att man ingenting vinner med att försöka göra en kartläggning; man kan vinna vad man vill uppnå om man arbetar i respektive partier efter tankegången att man skall sprida uppdragen. Det är det som jag tycker att herr Ahlmark skall sköta i sitt parti – jag lovar att jag skall göra vad jag kan i det parti som jag företräder.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Ahlmark och Norrby i Åkersberga, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 63 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Ahlmark och Norrby i Åkersberga.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	252
Nej	–	63
Avstår	–	6

§ 10 Föredrogs finansutskottets betänkanden:

Nr 37 i anledning av motion angående skattesystemets fördelningspolitiska effekter

Nr 38 angående motioner om ökad statlig upphandling från mindre och medelstora företag m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 39 i anledning av motioner om ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte.

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoder för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:230 av herr Hedlund m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om tillsättande av en parlamentarisk utredning i syfte att utveckla ett system för välfärdsbedömningar i enlighet med vad i motionen anförts samt

motionen 1971:296 av herr Helén m. fl. (fp), vari hemställts, med hänvisning till motiveringen i motionen 1971:446, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att medel skulle anslås för forskning i syfte att utveckla mätmetoder som möjliggjorde en prissättning av samhällsfaktorer som i dag saknade pris och därigenom skapa möjligheter till korrektare samhällsekonomiskt underlag för samhällsbeslut beträffande bl. a. regionalpolitiken.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:230
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:296.

Reservation hade avgivits av herrar Burenstam Linder (m), Kristiansson i Harplinge (c), Löfgren (fp), Brundin (m), Åsling (c), Fågelsbo (c) och Möller i Göteborg (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen med bifall till motionen 1971:230 hos Kungl. Maj:t hemställde om tillsättande av en parlamentarisk utredning i syfte att utveckla ett system för välfärdsbedömningar,

2. att riksdagen med bifall till motionen 1971:296 hos Kungl. Maj:t begärde att medel skulle anslås för forskning i syfte att utveckla mätmetoder som möjliggjorde en prissättning av samhällsfaktorer som i dag saknade pris och därigenom skapa möjligheter till korrektare samhällsekonomiskt underlag för samhällsbeslut beträffande bl. a. regionalpolitiken.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Efter det att centerpartiet väckte den första stora miljömotionen i riksdagen 1962 har miljöproblemen uppmärksammats inom samtliga politiska partier och i samhällsdebatten i övrigt. Allt fler politiker och miljödebattörer har också upptäckt att det finns en djupare dimension på välfärdsutvecklingen än den materiella, nämligen den mänskliga dimensionen, dvs. människans krav på god miljö, trivsel och trygghet.

En av 1970-talets verkligt stora samhällsfrågor är hur vi skall kunna öka standarden inte bara den kvantitativa och materiella, som räknas i bruttonationalprodukten, utan även den kvalitativa. I motionen 230 av herr Hedlund m. fl. har vi från centerpartiets sida krävt en parlamentarisk utredning om att utveckla ett system för välfärdsbedömningar, som bättre skulle kunna tillgodose den totala välfärdsökningen.

Det är angeläget att notera att såväl TCO som LO ställt sig mycket positiva till en parlamentarisk utredning. LO anser det "vara lämpligt att låta arbetet ledas av parlamentariker". Därigenom skulle en bättre anknytning till riksdagens behov av att kunna styra utformningen av underlaget för samhällsplaneringen skapas, säger LO. TCO framhåller att

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoder för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

utredningens syfte skulle vara att ur samhällsekonomisk synpunkt försöka skapa bättre underlag för regionalpolitiska beslut. TCO understryker att utredningen skall samarbeta med expertgruppen för regional utredningsverksamhet, ERU.

Det understryks av flertalet remissinstanser att bruttonationalprodukten inte är ett tillfredställande mätinstrument för vår standardutveckling. Varför värdesätts t. ex. inte hemarbetet? En hemmafrus arbete är ju ändå ett bidrag till levnadsnivån. Så fort som hon kommer ut i förvärvsarbete i samhället räknas det, annars inte. Paradoxalt nog räknar man det emellertid som ett plus om det händer t. ex. en bilolycka – olyckor borde ju egentligen vara en minuspost. Men vid en olycka blir det en pluspost på grund av sjukvård, försäkringar, reparationer osv.

Jag vill också nämna exemplet med de allt längre och tidsödande resorna till och från arbetet. Många av de sysselsatta i storstadsområdena tillbringar ända upp till 2,5 månader om året i resor till och från arbetsplatsen. Sådant räknas som plusposter när det gäller bruttonationalprodukten. Detta förhållande är för de flesta människor i stället en direkt försämring av levnadsstandarden.

Om man hade räknat både plus- och minusposter, skulle vi i dag ha haft ett bättre underlag för den regionala planeringen. Ett tillfredsställande underlag tycks saknas även i det utredningsarbete som för närvarande pågår i den expertgrupp jag nämnde, nämligen ERU.

Att välfärden måste värderas på ett helt annat sätt än som sker i dag understryks inte minst av statistiska centralbyråns yttrande över de föreliggande motionerna. Här finns ju metoder, säger man, utarbetade inom olika institutioner och utredningar, som är tillräckliga för en utredning med förankring i de politiska instanserna.

Metoderna måste naturligtvis vidareutvecklas, och det effektivaste sättet är därför att nu tillsätta en parlamentarisk utredning. Vi bör komma ihåg att ingen av de utredningar som pågår har några klara direktiv om att utarbeta ett annat system för välfärdsbedömningar i deras helhet. Det förekommer inte heller någon samordning av det slag som vi krävt i motionen. Den ena handen vet ofta inte vad den andra gör.

Vi lever ju i ett välfärdssamhälle av materiellt slag. Men välfärden är och förblir en illusion om man inte mäter den efter dess rätta värde. Det instrument vi har i dag mäter inte kvalitet utan i stort sett bara kvantitet.

Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Även om det är svårt att mäta sådant som luft- och vattenmiljön, arbetsmiljön, bostadsmiljön osv., är dessa förhållanden en verklighet av största betydelse för människorna. Genom att de inte enkelt kan uttryckas i siffror och i allmänhet inte kommer med i bruttonationalprodukten tas de inte lika lätt med i bedömningar och avvägningar inför olika beslut. Men de är lika viktiga för det.

De båda motioner som vi behandlar gäller välfärdsbedömningar och bättre metoder för riktiga samhällsekonomiska avvägningar inom inte minst regionalpolitiken.

I partimotion 446 från folkpartiet, som vår partimotion 296 hänvisar

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

till, framhålles hur allvarligt det är att reservationslöst jämställa en ökad bruttonationalprodukt – BNP – med ökad välfärd. Även om det är uppenbart att BNP såsom mått har betydelse – inte minst för konjunkturpolitiken, för angivande av tillgängliga resurser och för jämförelser över långa perioder – måste därför enligt motionärernas mening flera andra välfärdssynpunkter vägas in, och då behöver vi bättre metoder för att mäta dessa. Vi behöver förbättra forskningsmetodiken för att bättre kunna komma åt de här förhållandena, och vi behöver förbättra det underlag av fakta som vi skall använda dessa forskningsmetoder på.

Folkpartiet anser att mycket inom bl. a. regionalpolitiken försvåras av att vi inte har tillräcklig kunskap om de sociala kostnaderna. Med tänkta och alltså inte verkliga priser – s. k. skuggpriser, använda som räkneexempel – skulle man bättre kunna slå fast vilka fördelar för samhällsekonomin det innebär med en mindre snabb geografisk omflyttning än nu och vilka kostnader, i bredaste bemärkelse, detta skulle medföra. Man kan också använda sådana prisberäkningar till att genom subventioner eller avgifter långt bättre än nu inkludera faktorer som i dag saknar pris. Därmed kan man närma myndigheters och företags företagsekonomiska kalkyler till de samhällsekonomiska, så att de blir mer rättvisande.

Det är ju så, herr talman, som statistiska centralbyrån skriver i sitt remissvar, att de företagsekonomiska kalkyler som görs före en nyetablering eller vid en omlokalisering inte rymmer alla de följdinvesteringar som måste ske i form av vägar, gator, reningsverk osv. Inte heller medräknas det faktum att det samhälleliga kapitalet vid snabb utflyttning från en region måste avskrivnas snabbare än annars. Slutligen uppstår det också följdinvesteringar dit folk flyttar – gator, bostäder, skolor, sjukhus osv. – liksom ofta en försämrad fysisk miljö genom den täta bebyggelsen i storstäderna. Allt detta är förhållanden som vi vill få bättre mätmetoder för att klarlägga och för att medtaga inför beslut som fattas dagligen och som berör så många människors väl och ve. Låt mig betona att en mycket viktig följd av detta är att ett bättre faktaunderlag då också inskaffas. Vi behöver både bättre mätmetoder och bättre fakta att använda dem på och detta inte minst till glesbygdsbefolkningens fromma.

Nu säger finansutskottets socialdemokratiska majoritet allmänt om välfärdsbedömningar, att en sakkunnig – observera *en* sakkunnig – har tillkallats av inrikesdepartementet för att studera forskningsresultat och statistik på detta område. Men observera då vad LO skriver i sitt remissvar om ett bredare system av välfärdsåtgärder – herr Fågelsbo var inne på den saken. LO ser detta som en stor, och tydligen också svår, fråga. LO anser att det är lämpligt att låta det tilltänkta utrednings- och metodutvecklingsarbetet ledas av parlamentariker!

Och om de samhällsekonomiska kalkylerna enligt folkpartimotionen 296 för bl. a. en bättre regionalpolitik anser LO att de också bör behandlas av en sådan utredning.

Låt mig till slut beträffande välfärdsbedömningar erinra om att statistiska centralbyrån i petita för 1970/71 och 1971/72 hade begärt pengar för fördjupat utredningsarbete om ett sådant redovisningssystem, gällande bl. a. levnadsnivåundersökningar och undersökningar om tids-

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoder för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

användningar för olika grupper i samhället. Men centralbyrån fick inga pengar. Man begär anslag nu igen i petita för budgetåret 1972/73. Vi reservanter säger klart ifrån att det är viktigt att resurser ställs till förfogande för dessa ändamål. Det uttalandet vill utskottsmajoriteten inte göra.

Herr talman! Det behövs bättre instrument för välfärdspolitiken, regionalpolitiken och andra delar av vår politik där bedömningarna av människornas totalsituation nu lätt kommer bort. Jag yrkar bifall till reservationen i finansutskottets betänkande nr 39.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Märkvärdigt i den moderna världen är att en fråga som har kommit att väcka allt större intresse är denna: Blir vi rikare eller blir vi fattigare? Den moderna världen är så pass invecklad och motsägelsefylld, att en sådan fråga paradoxalt nog under senare tid kommit att väcka ett ökande intresse, och jag är absolut övertygad om att intresset för detta problem kommer att bli ytterligare markerat i framtiden.

Det finns alltså en osäkerhet om kursen. Vad är det för någonting som är ägnat att verkligen höja välståndet? Vad är det för någonting som faktiskt verkar åt andra hållet? Även om man i avläsbara statistiska mått kan tycka sig se att en viss åtgärd leder till en förbättring finns det en lång rad andra överväganden som döljer sig bakom statistiken och som är av stor betydelse.

Att vi behöver den statistik vi för närvarande har när det gäller nationalinkomst och nationalräkenskaper är alldeles klart, och mycket av den kritik som riktats mot den statistiken är enfaldig. Samtidigt är det emellertid helt riktigt att den statistiken bara ger inblickar av en viss typ och att det behövs kompletterande underlag för planering och politiska beslut. Det är också intressant att konstatera att det är tekniskt möjligt att få fram ett sådant underlag. Detta framgår t. ex. av statistiska centralbyråns remissyttrande i detta ärende till finansutskottet.

Vidare är det viktigt att slå fast, att det på ett tidigt stadium behövs ett parlamentariskt inslag i arbetet på att få fram ett bättre beslutsunderlag. Visserligen är det tekniskt invecklade frågor man måste hantera för att inte komma alldeles vilse, när man vill få fram detta beslutsunderlag, men samtidigt är det ett så stort inslag av värderingar att det fordras ett parlamentariskt grepp för att arbetet inte skall bli bara meningslös teknik utan verkligen leda fram till det som man vill nå, dvs. ett beslutsunderlag som är bättre än de statistiska mått som vi för närvarande har.

År 1969 väckte jag en motion, i vilken jag framhöll ungefär detsamma som jag nu har anfört. Den motionen blev högtidligen och i total enighet avslagen av riksdagen. Men det fanns ett särskilt yttrande från moderat håll fogat till utskottets utlåtande den gången, och det var jag naturligtvis tacksam för – och jag är alldeles speciellt tacksam nu, när det har väckts motioner som ger uttryck för samma uppfattning som vi den gången hade. De motionerna utgör ett stöd för våra tankar 1969. Jag tror också att det stödet kommer att växa sig än starkare i framtiden, därför att – som jag började med att säga – den moderna världen är så invecklad att frågan om att försöka få fram mera nyanserade mått på vart vi egentligen

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

är på väg måste komma att tilldra sig ett ökande intresse. I sitt avslagsyrkande på motionen 1969 – en motion som också herr Fälldin hade undertecknat – sade utskottet bl. a. att statistiska centralbyrån visat stort intresse för dessa frågor och säkert skulle komma att göra både det ena och det andra. Därför skulle motionärerna känna sig nöjda. Nu hör det emellertid till historien att statistiska centralbyrån har hemställt om pengar för sadana undersökningar som det här gäller, men regeringen har inte beviljat dessa medel när statistiska centralbyråns petita behandlats. Därför är det med en viss förvåning som jag nu konstaterar att utskottets majoritet på nytt gör stor sak av att det på statistiska centralbyrån pågår undersökningar på detta område. Vad det gäller är att man där har ett antal planer, som man skulle vilja och kunna genomföra, om pengar ställdes till förfogande härför, men att döma av vad utskottsmajoriteten skriver kommer statistiska centralbyrån uppenbarligen inte att få några pengar till det arbetet nu heller.

Jag tycker också att de remissvar som finansutskottet har fått in, framför allt från statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet, inte är helt korrekt tolkade av utskottsmajoriteten i förevarande betänkande. Jag kan inte läsa remissyttrandena på annat sätt än att både konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån anser det vara utomordentligt angeläget att få ökade möjligheter att förverkliga de planer man haft och har på detta område. Men om vi läser vad utskottsmajoriteten skriver, så får vi en känsla av att dessa instanser är mycket tvivlande och tvekan. Det tycker jag är en märklig feltolkning av vad man där har sagt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som fogats till finansutskottets betänkande nr 39.

Herr GADD (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 39 tas två motioner upp, dels nr 230, undertecknad av Gunnar Hedlund m. fl. prominenta centerpartister som vill ha en parlamentarisk utredning om välfärdsbedömningarna och mätmetoderna i det sammanhanget, dels nr 296 från folkpartiet av Gunnar Helén m. fl., som vill att det skall satsas mera resurser på forskning o. d. för att få fram ett prissättningssystem inte minst i regionalpolitiska sammanhang.

Den här diskussionen går väl tillbaka på den ganska omfattande kritik som 1970 års långtidsutredning rönt – kritiken koncentrerade sig ofta till bruttonationalproduktbegreppet, och man hävdade att det begreppet inte var tillräckligt som mått på välfärden. Jag vet faktiskt inte om det egentligen på något håll har anförts invändningar mot kritiken. Det är nämligen så, att bruttonationalprodukten som mått inte syftar till att mäta välfärden. Den syftar enbart till att vara en – och en mycket viktig del av mätinstrumenten för att bedöma vilka resurser vi har tillgång till i samhället.

Till statsverkspropositionen och finansplanen, som vi varje år tar ställning till här i riksdagen, finns fogad en försörjningsbalans för hela den svenska ekonomin, där man på tillgångssidan finner värdet av dels vad vi producerar inom landet, bruttonationalprodukten, dels vad vi kan importera. Detta tillhoppa är tillgångarna i samhället. Något annat

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

säger inte bruttonationalproduktion.

Hur vi sedan skall använda de resurser vi har är självfallet inte så litet en fråga om politiska värderingar, och där kommer den politiska beslutsprocessen in i bilden.

I de här två motionerna vill man justera – som jag har tolkat det, det ligger åtminstone nära till hands att tolka centermotionen så – vår nuvarande bruttonationalprodukt på det sättet att i den skall ingå också bedömningar av hur människor trivs med att åka eller inte åka till sitt arbete, av hur det blir vid trafikolyckor och sådana saker. I så fall fick man naturligtvis ett nytt mått, men man fick ett mått som då inte kunde användas på det sätt som det nuvarande bruttonationalproduktmålet är avsett att användas, nämligen för att ge bl. a. oss politiker ett underlag för att bedöma vilka reala ekonomiska resurser vi har att arbeta med. Det måste vi ju veta när det gäller att vidtaga åtgärder för att förebygga trafikolyckor eller när det gäller att konstruera ett sådant transportsystem att människorna kan trivas även under färden mellan boplats och arbetsplats.

Det finns också ett annat sätt att angripa bristerna i bruttonationalproduktbegreppet - det skymtar främst i den andra motionen, nr 296, men tendenser finns också i motion nr 230 – nämligen att komplettera de uppgifter som finns inom ramen för begreppet bruttonationalprodukt med en rad andra mått på välfärden. I det avseendet tror jag mig kunna tolka opinionen i utskottet entydigt: det är en självklarhet att vi skall göra detta. Det skall byggas upp information så att vi som politiska beslutsfattare ordentligt vet i vilken verklighet vi rör oss. Utskottsmajoriteten har hävdad att rätt mycket i dag är på gång i den här frågan. Låginkomstutredningen har varit en av de centrala politiska utredningarna under senare tid, och där har levnadsnivåbegreppet kommit i centrum. Låginkomstutredningens arbete fortsätts nu inom statsrådsberedningen; problemet om mätandet av vår välfärd har alltså fått en i hög grad politisk förankring. Det finns ingen möjlighet att hävda någonting annat. Vi har, som herr Fågelsbo noterade, en expertgrupp för regional utredningsverksamhet, som utifrån kvantitativt rimligt mätbara storheter skall ge oss information om dessa problem. Sedan får Anton Fågelsbo, Birger Möller, Staffan Burenstam Linder och jag som parlamentariker försöka att av dessa konkreta ekonomiskt statistiska utredningar dra de slutsatser som vi tycker är riktiga med utgångspunkt i våra politiska värderingar. Vi anslog för några månader sedan pengar till en professur i socialpolitik, en professur som alltså kommer att leda till att just dessa problem blir rätt ordentligt ventilerade.

Vi har i utskottsbetänkandet räknat upp en rad äskanden i statistiska centralbyråns petita för nästa budgetår.

Det är verkligen en unik situation för ett ämbetsverk att det finns en bred riksdagsopinion för att satsa resurser för dess äskanden redan innan den ordinarie statsbehandlingen börjat. Vi i utskottsmajoriteten har ingen som helst anledning att annat än hälsa med tillfredsställelse att riksdagsopinionen är sådan.

Men det råder inget tvivel om att det intresse som i dag förefinns för dessa frågor har lett till en sådan mångfald av aktiviteter att en

samordning faktiskt är nödvändig. Inrikesministern har också, så sent som i förra månaden, tillkallat en speciell sakkunnig för att gå igenom och söka systematisera hela detta arbete.

Vi ser med andra ord inte alls verkligheten på det sättet, att här skulle föreligga ett ointresse. Sakförhållandet är det motsatta. Frågan är bara hur man på ett bra sätt skall komma till rätta med problemen. Vår åsikt är att det inte är en parlamentarisk utredning som bör ta sig an dessa saker. Det är huvudsakligen fråga om att tekniskt få fram mått på alla de områden där vi nu saknar sådana, exempelvis när det gäller luftföroreningar, våra sjöars tillstånd och annat.

Men det finns en politiskt intressant baksida av de borgerliga partiernas agerande. Jag kan inte undgå att erinra om ett skrivsätt i centermotionen, i vilken man rekommenderar användningen av begreppet "alternativpris" på de områden där vi i dag inte har marknadshushållning. Centerpartiet menar att detta alternativpris skulle vara det pris som en individ skulle vara villig att betala för att slippa förlora de förmåner han eller hon har. På det sättet skulle man så att säga bakvägen få ett bidrag till beräkningen av bruttonationalprodukten.

Vad menar man med detta? Är det den gamla människan på ålderdomshemmet som skall tala om hur mycket han eller hon är villig att betala för att slippa få vård? Skall han eller hon betala det priset? Eller syftar det enbart till att individen i fråga skall få reda på hur mycket han eller hon, så att säga, ligger samhället till last? Finns det någon mening bakom denna tanke skulle det vara intressant att få höra den. Man kan här ana socialpolitiska bitankar som är otrevliga. Jag hoppas uppriktigt sagt att Anton Fågelsbo eller någon annan centerpartist kan vederlägga den misstanken. Detta är, som jag tycker, den otrevliga bakgrunden till denna motion.

Herr talman! Jag har försökt att här ange motiveringen till att utskottsmajoriteten föreslagit riksdagen att avslå dessa motioner. Det beror inte på något sätt på att vi anser att dessa frågor är oväsentliga — de är kanske de allra väsentligaste vi i dag har. Men vi anser att lösningen på dessa frågor ligger i den politiska debatten. Den politiska debatten bör ha tillgång till ett adekvat informationsmaterial. Allt detta arbete är i gång. Därför hemställer vi att riksdagen avslår motionerna, och jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har, som herr Gadd påpekade, en bruttonationalinkomststatistik — och det är alldeles utmärkt. Vi har dessutom ett omfattande politiskt tyckande — det är också alldeles förträffligt. Vad det här gäller är dock att få ett bättre beslutsunderlag för detta tyckande, dvs. den verksamhet som bedrivs i detta hus, och att därvid kunna utnyttja de tekniska möjligheterna till detta i en alltmer komplicerad värld. Sådana tekniska möjligheter finns, herr Gadd. Det framgår bl. a. av vad statistiska centralbyrån och andra remissinstanser säger. Varför då inte utnyttja dessa möjligheter? Jag kan inte förstå varför man inte gör det.

Nu gör ni en väldig affär av att vi har en sakkunnig som tillsatts för att

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoder för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

hantera dessa frågor. Vederbörande är alltså Per Holmberg, som skötte låginkomstutredningen. Inte vet jag om detta ger intryck av någon utomordentlig planeringsverksamhet inom regeringen för närvarande, när man drar sig till minnes hur det egentligen gick till då denne sakkunnige tillsattes. Om jag inte har alldeles missförstått vad som framkom i massmedia, så avsatte man låginkomstutredningen. Sedan märkte man att det blev något av en press- och opinionsstorm mot detta. Helt plötsligt och oförmodat blev då denne sakkunnige tillsatt för att ägna sig åt de här frågorna. Jag tycker inte att detta hattande vittnar om någon tillbörlig respekt för det som här är det centrala, nämligen att använda alla möjligheter för att få fram bättre beslutsunderlag i en komplicerad värld.

Herr FÄGELSBO (c) kort genmäle:

Herr talman! De farhågor som herr Gadd hyste när det gäller det alternativa priset beror helt och hållet på en misstolkning av det hela. Vi hade absolut inga sådana baktankar, när vi lade fram vår motion. Jag tyckte att det nästan var litet osmakligt att just föra fram en sådan sak som att helt och hållet misstänkliggöra centerns ärliga avsikter i detta fall.

Det finns värden, som är svåra att mäta. Vi kan nämna trygghets- och trivselfrågorna. Det var en hel del sådana värderingar som herr Gadd tog upp och som även jag tog upp i mitt förra anförande. Vi vill ha dessa frågor belysta. Vi känner oss alltså tveksamma om hur mätningarna skall gå till, men vi anser att det finns värden som det enligt statistiska centralbyrån är möjligt att mäta på detta område. Det finns en metodik.

Detta är vad vi hoppas åstadkomma med vår motion. Men, som sagt, några sådana baktankar som herr Gadd förde fram finns absolut inte i vår motion.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gadd ville mycket gärna tala om hur positiv man är till dessa tankegångar. Det noterar jag förstås med glädje. Men trots allt vill socialdemokraterna avstyrka detta motionspar. Det är till syvende og sist i handlingarna och uppföljningen som vi ser bevisen på vad man vill åstadkomma.

Herr Gadd sade också att rätt mycket är på gång. Ja, men det som är på gång är inte tillräckligt. Se på statistiska centralbyrån som två år i rad har fått avslag på sina petita och nu kommer att göra ett nytt försök! Vi anser att dessa ting är så viktiga att riksdagen bör understryka dem och skjuta fram dem.

Herr Gadd framhöll också att det huvudsakligen gäller tekniska metoder. Arbetet bör ledas av parlamentariker, skriver däremot LO. Även om man förstås också måste ha med teknisk expertis, bör arbetet ledas av parlamentariker. LO:s syn summeras på s. 8 i utskottsbetänkandet: "Däriigenom skulle en bättre anknytning till riksdagens behov av att kunna styra utformningen av underlaget för samhällsplaneringen skapas." Det gäller enligt LO den uppenbart mycket stora frågan "hur dessa kalkyler och de olika välfärds- och politiska ställningstagande de föranleder skall kunna byggas in i prognos- och planeringsarbetet".

Det vi nu diskuterar är en bred och genomgripande fråga, och därför

är det värdefullt om parlamentariker kunde vara med på ett tidigt stadium. Vad LO har sagt tycker jag att ni bör ta litet allvarigare på under kommande år. Ni har lyckats kollektivansluta medlemmar från LO, men ni har tydligen i detta fall inte lyckats vinna anslutning från LO till er sakståndpunkt.

Herr GADD (s) kort genmäle:

Herr talman! I och med att det arbete som lägingkomstutredningen bedrivit har flyttats in i statsrådsberedningen har detta blivit en politisk fråga av allra största vikt. Jag anser att det är ett mycket bra beslut som har fattats, ty det måste rimligen innebära att det inte bara blir fråga om ett utredningsarbete, lett av parlamentariker, utan nu har utredningsarbetet lett till att de politiskt direkt ansvariga organen är beredda till snabba åtgärder i dessa frågor.

Detta vill jag säga såsom ett svar både till herr Burenstam Linder beträffande hans kommentar rörande Per Holmberg och till herr Birger Möller, som försöker framställa sig som något slags pådrivande faktor. Vi befinner oss i dag politiskt i ett skede som ligger bra långt före det förslag som Birger Möller och andra folkpartister har ställt, nämligen att en parlamentarisk utredning skall börja arbeta. Ärendet ligger redan på beslutsnivå.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gadd konstaterar på nytt att ansträngningarna att lösa dessa frågor har flyttats in i statsrådsberedningen. Men samtidigt säger både remissinstanserna och, om jag inte minns fel, utskottsmajoriteten att det är väldiga tekniska problem förenade med att nå målet. Det är det; och därför är det konstigt att man stoppar in dessa frågor i statsrådsberedningen i stället för att framför allt ta fasta på de möjligheter och önsknings som statistiska centralbyrån gett uttryck för och komplettera arbetet med ett inslag av parlamentarisk representation.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast efter att ha tagit del av motionerna från centerpartiet och folkpartiet, där man diskuterar begreppet bruttonationalprodukt och betraktar det här aggregatet som en dålig mätare på välfärd. I centerpartiets motion går man alltså in på bristerna i beräkningen av bruttonationalprodukten och på behovet av välfärdsbegrepp som också tar hänsyn till sådana faktorer som trygghet, jämlikhet, hälsa, god boendemiljö, tillgång till ren luft, rent vatten och orörd natur samt stress, social trygghet osv.

Här har nu en docent i nationalekonomi och en doktorand i nationalekonomi varit uppe och talat. Må det även vara en som bara har två betyg i nationalekonomi tillåtet att i någon mån beskriva bruttonationalprodukten!

Denna debatt är inte ny; frågan har diskuterats sedan lång tid tillbaka. Under 1930-talet började den aktiva konjunkturpolitiken. Då ställde man nya krav på nationalinkomststatistiken, och utvecklingen mot försörjningsbalanser påbörjades. Så småningom kom bruttonationalproduktens

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

genombrott -- under kriget gällde debatten fördelningen av knappa resurser, t. ex. varor och tjänster. Användningen av bruttonationalprodukten och försörjningsbalansen såsom mått på tillgång och fördelning av knappa resurser kom att dominera också under efterkrigstiden med dess uppbyggnadsprogram.

Fram emot 1960-talet fick tillväxtproblematiken i samhället och den långsiktiga planeringen allt större betydelse i många länder. I det läget användes ibland de nationalbudgetmodeller, som byggts upp för ettårsanalyser, även för de långsiktiga kalkylerna. Samma exempel finner vi i Sverige.

Slutet av 1960-talet och början av 1970-talet har gett oss nya målsättningar för politiken, nya debattämnen. Jämlikhetsdebatten har bl. a. gällt inkomstfördelning, ett problem som även välfärdsekonomerna i seklets början hade mycket svårt att fånga in i kalkylen. Debatten har, inte minst på senare tid, även gällt den regionala fördelningen av välfärden. Samtidigt har teknikens utveckling lett till att det uppstått en ny debatt: vi har fått en debatt om miljöförstöring, om buller, bilavgaser osv. Till stor del är det fråga om s. k. externa kostnader för den produktionsapparat vi har utvecklat och som ligger bakom ökningen i nationalprodukten. Dessa produktionsteknikens negativa samhällseffekter har blivit viktiga element i vår välfärd. Miljöfrågor och frågor om tidsanvändningen i vår dagliga tillvaro har blivit faktorer som kommit att spela en väsentlig roll vid bedömningen av det samhälle som vi har utvecklat och vill utveckla i framtiden.

Man har då sagt sig, att eftersom beräkningen av bruttonationalprodukten inte tar hänsyn till de externa kostnaderna, blir produktionsökningen felaktig genom att bruttonationalprodukten inte mäter dessa. På samma sätt som en företagsbokföring har dock nationalräkenskaperna vissa naturliga begränsningar när det gäller att avgöra vad som skall vara föremål för registrering och mätning. Like litet som en bristfällig miljövårds inverkan på ett företags goodwillvärde eller en ökad stress för personalen belyses av företagsräkenskaperna i form av kostnadspåslag avspeglar nationalräkenskaperna miljöeffekterna på nationell nivå. Bruttonationalprodukten och nationalräkenskapsstatistiken i övrigt har inte kunnat utvecklas till ett sammanfattande mått för allt det som vi nu är angelägna om att kartlägga. Det har aldrig varit avsikten att man skall använda nationalräkenskaperna som ett välfärdsmått.

Vad jag här sagt om brister och begränsningar i bruttonationalprodukten avspeglas mot nya användningsbehov. Man kan på dessa områden tänka sig vissa förbättringar som man skulle kunna satsa på för att uppnå ökad användbarhet för nationalräkenskaperna -- med all reservation för möjligheterna att över huvud taget genomföra mätningar som har någon relevans. Men det är väsentligt att slå fast att bruttonationalprodukten och nationalräkenskaperna inte är mått och inte statistik, som avser att ge ett uttryck för den samlade välfärden.

Det finns därför anledning att reagera när man i partimotioner från centerpartiet och folkpartiet inte har denna elementära kunskap klar för sig. Det är utomordentligt viktigt och väsentligt att vi får bättre underlag för att bedöma välfärden i vårt samhälle. År 1969 hade herr Burenstam

Linder och jag en debatt, under vilken vi diskuterade den motion som då förelåg. Den debatt som nu förts visar att det föreligger ett behov av statistik som inte kan tillgodoses genom vare sig bruttonationalprodukten eller nationalräkenskaperna. Det finns möjligheter att förbättra nationalräkenskapsstatistiken på vissa väsentliga områden, men i många fall har man i stället behov av kompletterande statistik eller rättare sagt statistik över andra aspekter än enbart den som avser ekonomin och som mäts i nationalräkenskaperna. Det är meningslöst att misstänkliggöra bruttonationalprodukten för att den icke räcker till för behov som den inte är avsedd att tillgodose. Därför är det egendomligt att en reservation fogats till finansutskottets betänkande nr 39, där utskottsmajoriteten så klart säger ifrån att man måste få fram bättre underlag och ett bättre statistiskt material som ger önskad belysning. Reservationen hemställer i den första punkten att man tillsätter en parlamentarisk utredning i syfte att utveckla ett system för välfärdsbedömningar. Här sitter statistiker och ekonomer – inte bara i detta land utan även annorstädes – och försöker att konstruera de mått som önskas, men man har ännu inte några konstruktioner färdiga. Det problemet skall vi alltså lösa genom att tillsätta en parlamentarisk utredning. Såsom herr Burenstam Linder sade måste vi uppenbarligen få fram ett bättre beslutsunderlag, men låt oss då avvakta, och som finansutskottets talesman sade, ge resurser till dem som har anledning att syssla med frågan. Jag kan inte se att en parlamentarisk utredning på något sätt skulle innebära att frågan får en skjuts framåt. Det som erfordras är naturligtvis resurser till statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och andra.

Än mera frågande ställer man sig inför den andra punkten i reservationens hemställan. Här hemställes att riksdagen begär att medel anslås för forskning i syfte att utveckla mätmetoder som möjliggör en prissättning av samhällsfaktorer som i dag saknar pris och därigenom skapa möjligheter till korrekta samhällsekonomiskt underlag för samhällsbeslut beträffande bl. a. regionalpolitiken.

Jag menar att det är vi politiker som med utgångspunkt i ett bättre faktaunderlag skall göra dessa värderingar. Jag kan inte undgå att reagera mot tron på att man objektivt skall kunna prissätta alla dessa faktorer. Där har vi olika politiska värderingar – liberalerna har en värdering, de konservativa en annan och vi socialdemokrater kanske en tredje. Det är alltså vi politiker som skall utvärdera det underlagsmaterial som behövs för att fatta de politiska beslut som vi anser erforderliga. Jag tror alltså att det är alldeles omöjligt att få ett samlat statistiskt aggregat på någonting som skall kallas för välfärd, och det därför att vi utifrån våra olika politiska värderingar också lägger olika betydelse i begreppet välfärd.

Herr talman! Jag ber med detta att få ansluta mig till finansutskottets majoritet och yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och kan instämma i det mesta av det som herr Hugosson framförde i början av sitt anförande.

Men när han säger att bruttonationalprodukten inte är ett mått avsett

Onsdagen den
17 november 1971

*Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoder-
na för prissättning
av vissa samhälls-
faktorer i regional-
politiskt syfte*

att mäta välfärden och att det i partimotionerna från folkpartiet och centerpartiet inte skulle ha framgått att man hade detta klart för sig, vill jag för vår del bestämt ta avstånd från den synen. Det är just därför att vi vet så väl – det står också i vår partimotion – att bruttonationalprodukten *inte* fångar dessa viktiga välfärdsaspekter som vi vill få fram nya metoder.

Det var väl till slut att slä in öppna dörrar när herr Hugosson sade att det inte går att få fram ett objektivi mått på välfärd i olika sammanhang. Det kan jag instämma med honom i. Men det står också under punkten 2 i reservationen att det gäller att skapa möjligheter till korrekterare samhällsekonomiskt *underlag* för samhällsbeslut beträffande bl. a. regionalpolitiken. Därmed är också den polemiken eliminerad.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson sade att vi skall avvakta resultatet av de ansträngningar som nu pågår att få fram bättre beslutsunderlag. Det skulle ligga mera rim och reson i det påpekandet om det vore på det viset att regeringen inte under ett antal år hade avslagit de ansökningar om pengar som statistiska centralbyrån har gjort för att få sådana resultat.

Herr Hugosson vill också förlöjliga idén med en parlamentarisk utredning därför att det, enligt honom, uppenbarligen är så stora tekniska problem att det inte är någon idé med en parlamentarisk utredning. Men då kan man fråga sig: Varför har man då tillsatt en s. k. sakkunnig i inrikesdepartementet om dessa överväldigande tekniska problem finns? Jag kan inte förstå att det ligger den minsta logik i den uppläggning som utskottets talesman och herr Hugosson väljer att försvara majoriteten med. Det finns, herr talman, mycket stora tekniska problem här. Det är därför som statistiska centralbyrån framför allt bör få de pengar som behövs för att bemästra de tekniska problemen. Det är vidare omfattande politiska problem att styra de tekniska undersökningarna i en rimlig riktning. Det är därför det behövs ett parlamentariskt inslag på ett ganska tidigt stadium i dessa ansträngningar. Det är, herr talman, en uppfattning som t. ex. LO har gett uttryck för i sitt remissvar till finansutskottet.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser att jag har underlag för det jag sade under den inledande diskussionen här. Inte minst i centerpartiets partimotion riktar man kritik mot själva begreppet bruttonationalprodukt och säger att den inte mäter vad den avser att mäta, nämligen välfärd. Det har aldrig varit avsikten med det statistiska mättet.

Sedan säger herr Möller i Göteborg att vi är ense på den sista punkten, nämligen att vi kräver bara att underlag skall fram för att man därigenom skall kunna göra ett politiskt ställningstagande. Men så står det inte i motionerna, utan där vill man ha fram ett sammanfattande mått, ett aggregat som mäter välfärden. Det är det jag reagerar mot som politiker.

Till herr Burenstam Linder vill jag bara säga att jag tycker det är beklagligt att vi inte har haft ekonomiska resurser så att vi har kunnat bygga ut de här statistikgrenarna i den utsträckning som hade varit önskvärd. Men här finns ju bakom utskottets betänkande en majoritet

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoder-na för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

som i lika hög grad som minoriteten ställer sig positiv till att statistiska centralbyrån får resurser för att ta fram ifrågasvarande statistik. Därtill kommer emellertid att det är ett metodstatistiskt problem av utomordentligt stor omfattning. Hur mäter man t. ex. statistiskt sett dålig luft, dåligt vatten osv., som är mycket väsentliga faktorer när man bl. a. tar in miljöaspekten i välfärden?

Vad vi behöver är alltså objektiv statistik, och vi måste ha hjälp av forskarna för att få fram ett underlag härför. Då skall inte politikerna sitta och styra forskningen. Jag trodde att herr Burenstam Linder som ändå på sätt och vis representerar forskningen hade den uppfattningen att vi skall ha en så fri forskning som möjligt i det här landet.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Den avslutande kommentaren, herr Hugosson, är ju alldeles fantastisk – att det förslag som här finns skulle innebära något slags ingrepp i fri forskning. Jag förstår inte hur man tankemässigt kan komma fram till den slutsatsen. Här är ju fråga om att ge stöd på punkter där varje forskare efterlyser politikernas värdering så att han kan sätta olika vikter. Det är väl inte att styra forskningen på något felaktigt sätt – tvärtom.

Ni säger också, herr Hugosson, att det är beklagligt att vi inte har fått tillräckliga ekonomiska resurser för detta ändamål. Jag tycker det är mycket beklagligt. Utskottsmajoriteten sade nämligen 1969 att det skulle bli ekonomiska resurser till detta. Det har det inte blivit. Jag tycker det är synd därför att jag tror att om man – som jag sagt flera gånger – i en invecklad värld fattar felaktiga beslut så kostar det oändligt mycket mer än de småsummor som det är fråga om för att utveckla de metoder som krävs.

Jag upprepar än en gång: Om ni lägger så stor vikt vid de tekniska svårigheterna att göra dessa bedömningar – och jag tycker ni med rätta lägger tonvikten där – varför talar ni då samtidigt så mycket om att ni har en sakkunnig i inrikesdepartementet, en avsatt utredare i låginkomstutredningen, som skall hantera dessa mycket svåra frågor?

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Här står i reservationen under punkten 1 att man hemställer "om tillsättande av en parlamentarisk utredning i syfte att utveckla ett system för välfärdsbedömningar". Det är alltså det som den parlamentariska utredningen skall göra. I sitt tidigare anförande sade herr Burenstam Linder att det är parlamentarikerna som skall leda detta arbete, och eftersom arbetet i stor utsträckning är en fråga om forskning och framtagande av statistik så reagerar jag. Jag tycker alltså att det skall forskarna göra.

Slutligen vill jag upplysa herr Burenstam Linder om att jag satt med i allmänna beredningsutskottet 1969 när vi behandlade ifrågasvarande motion. Jag tillhörde alltså majoriteten som ställde krav på att vi skulle få en bättre statistisk belysning på detta område. Jag beklagar att så inte blivit fallet men hoppas att denna debatt kan leda till att vi får bättre möjligheter att i framtiden diskutera utifrån riktiga utgångspunkter och

Onsdagen den
17 november 1971

Ett system för välfärdsbedömningar samt mätmetoderna för prissättning av vissa samhällsfaktorer i regionalpolitiskt syfte

inte få en så snedvriden debatt som vi haft när vi har diskuterat utifrån begreppet bruttonationalprodukt.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Det är två olika motioner som kammaren nu har att ta ställning till. I den ena, från centerpartiet, vill man utveckla ett system med välfärdsbedömningar för att komplettera beräkningarna av bruttonationalprodukten. I den andra, från folkpartiet, vill man framför allt ha en prissättning av samhällsfaktorer, som man kallar det. De bägge motionerna är enligt min uppfattning helt oförenliga när det gäller huvudlinjen.

Det finns naturligtvis oklarheter i centerpartiets motion. En sådan är det resonemang om alternativa priser som det redan har pekats på. Men huvudlinjen i centerpartiets motion är att man vill ge mindre makt åt den marknadsekonomiska prissättningen när det gäller att få fram vissa mätt på välfärden, på produktionen osv. De folkpartistiska motionärerna vill däremot ge ökad makt åt den marknadsekonomiska prissättningen genom att prissätta produkter som nu icke är föremål för prissättning. Den gemensamma reservationen är därför enligt min mening inte logiskt och sakligt sammanhängande utan består av delar som inbördes är oförenliga.

Jag har själv flera gånger här i riksdagen kritiserat de nuvarande bruttonationalproduktberäkningarna som ofullständiga och även oriktiga i vissa stycken. Jag skulle från den utgångspunkten inte ha något emot att centerpartimotionens kläm om en utredning bifölls. Jag är däremot bestämd motståndare till folkpartimotionens linje, som jag anser vara helt felaktig.

Nu har ju centerpartiet skrivit ihop sig med folkpartiet och även med moderaterna i reservationen, och det tycker jag är synd. Centerpartimotionen hade faktiskt haft en chans att gå igenom här i riksdagen. Det visar, herr talman, faran för centerpartiet att söka samarbete åt höger. Då går det inte att vinna några resultat.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Burenstam Linder m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Burenstam Linder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 39 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Burenstam Linder m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Burenstam Linder

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 166
Nej - 152
Avstår - 1

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Utredning angående
kapitalmarknadens
funktion, m. m.*

§ 12 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 40 i anledning av motion angående biståndsanslagens inverkan på betalningsbalansen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Utredning angående kapitalmarknadens funktion, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 41 i anledning av motion om utredning angående kapitalmarknadens funktion, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:577 av herrar Åsling (c) och Fälldin (c), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en allsidig utredning av kapitalmarknadens funktion och kreditpolitikens effekt på den regionala balansen enligt motionens syfte.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:577.

Reservation hade avgivits av herrar Kristiansson i Harplinge (c), Löfgren (fp), Brundin (m), Åsling (c), Fågelsbo (c), Möller i Göteborg (fp) och Magnusson i Borås (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen 1971:577 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde en allsidig utredning av kapitalmarknadens funktion och kreditpolitikens effekt på den regionala balansen.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Det finns ett klart samband mellan det här ärendet och det som kammaren nyss har voterat om. De berör båda det relativt bräckliga underlag som man på det här området har för de politiska övervägandena. Medan det föregående ärendet berörde måttet på samhällsutvecklingen i skilda avseenden - det var i så måtto en upplysande debatt som blottade bristerna - så angår det här ärendet närmast sättet att mäta effekterna av de redan beslutade politiska åtgärderna.

Under senare år har bättre regional balans kommit att bli en allmänt omfattad central målsättning. Samhällsproblem till följd av stora och växande skillnader i utveckling i olika regioner blir alltmer framträdande. Trängsel och andra överbefolkningsproblem i stora befolkningscentra har sin spegelvända motsats i glesbygden. Problemen till följd av denna utveckling ökar i takt med samhällets omdaning.

Diskussionen om den regionala utvecklingen har förts i många år, och den alltmer omfattande lokaliserings- och arbetsmarknadspolitik och

en rad mer eller mindre temporära åtgärder har givit erfarenheter som entydigt visar att problem som följer med en regional obalans inte kan lösas utan stora samordnade insatser från samhällets sida. Och stora samordnade insatser från samhällets sida kräver en entydig och klar målsättning. Trots de hittillsvarande insatserna och inte så få hittills genomförda utredningar föreligger uppenbara brister i kunskapen om skilda regionalpolitiska åtgärders effekt. Detta beror bl. a. på att regionalpolitiken i vissa områden inte ens varit föremål för försök till analys. Det gäller t. ex. kreditmarknadens roll i regionpolitiken. Det känns som en svår brist med hänsyn till att det finns starka skäl att förmoda att skilda åtgärder på kreditmarknaden på ett avgörande sätt påverkar t. ex. effekten av de lokaliseringspolitiska åtgärderna.

Det är mycket troligt att åtgärder som diskontohöjningar och kreditrestriktioner, i den omfattning som de genomförts under vår senaste konjunktur, hade en förlamande effekt på regioner med låg ekonomisk aktivitet. Det finns också skäl förmoda att dessa åtgärder i avgörande utsträckning motverkade effekten och resultatet av de lokaliseringspolitiska åtgärderna.

Även kreditpolitiken måste med andra ord underordnas målsättningen en bättre regional balans. Den utredning i frågan som motionärerna föreslår skulle mot bakgrund av de vunna erfarenheterna analysera detta problem och överväga hur en modernt utformad kreditpolitik skulle kunna göras tillräckligt flexibel för att inte motverka centrala politiska målsättningar som t. ex. den som avser regional balans.

Utskottsmajoriteten erkänner i sitt betänkande – om också i synnerligen försiktiga ordalag – att kreditpolitiska åtstramningsåtgärder påverkar den regionala utvecklingen men hänvisar till att en analys av frågan närmast får anses vara en vetenskaplig forskningsuppgift. Problemet är naturligtvis intressant även ur den synpunkten.

Det är en angelägen forskningsuppgift som jag hoppas någon national-ekonom snart tar itu med. Eftersom problemet i sin helhet dock är en fråga om politiska verkningar, liksom bruttonationalprodukten och dess tillämpning i måttet på skilda samhällsåtgärder också är en fråga om politiska värderingar och avvägningar och integrerad i regionalpolitiken i övrigt, vore det befogat att i överensstämmelse med motionärernas önskan tillsätta en utredning som på parlamentarisk grund fick pröva hela denna fråga. Risken är annars att den regionalpolitiska målsättningen kommer att uppfattas – i varje fall från utskottsmajoritetens synpunkt – bara som en läpparnas bekännelse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den till utskottets betänkande fogade reservationen.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Denna fråga är en s. k. gammal bekant för riksdagen. Det nu aktuella motionskravet på utredning angående kapitalmarknadens funktion och kreditpolitikens effekt på den regionala balansen behandla-

Onsdagen den
17 november 1971

*Utredning angående
kapitalmarknadens
funktion, m. m.*

des senast vid 1970 års riksdag, då man hade att ta ställning till bankoutsrottens utlåtande nr 41. Bankoutsrottet anförde då att det skulle innebära stora svårigheter att praktiskt genomföra en regionalisering av kreditpolitiken.

Finansutskottet delar i allt väsentligt dåvarande bankoutsrottets bedömning av dessa frågor. De regionalpolitiska strävandena måste nämligen förverkligas med sådana medel som kan vara effektiva helt oberoende av det för tillfället rådande läget på kreditmarknaden och av den ekonomiska situationen i landet i stort.

Å andra sidan säger finansutskottet, som herr Åsling också påpekade, att man ingalunda är främmande för att en generell kreditpolitisk åtstramning kan påverka den regionala utvecklingen. Ett närmare studium från dessa synpunkter skulle vara av intresse; särskilt intressant skulle det vara att se hur den starka kreditrestriktionen 1969–1970 påverkade utvecklingen regionalt sett. Utskottet har, som herr Åsling påpekade, ansett att detta i första hand är en vetenskaplig forskningsuppgift. Utskottet tror inte att det är praktisk politik att tillsätta en utredning för detta ändamål. Det är nämligen fråga om att kartlägga och sammanställa sådant material som kan vara tillgängligt för att belysa frågorna, och en utredning i vanlig bemärkelse skulle sannolikt vara en alltför tungrodd apparat för den uppgiften.

En differentiering av kreditpolitiken i enlighet med de tankegångar som framförs i motionen måste, enligt vad utskottet kan bedöma, vara mycket svår att genomföra. Särskilt besvärligt måste det bli, såvitt jag kan förstå, om man skall tänka sig en sådan regional differentiering av räntepolitiken som man pläderar för i motionen. Vi kan ta som exempel att man skulle vilja stimulera konjunkturerna i Norrlandslänen genom att ha en lägre räntesättning i stödområdet. Det skulle då innebära att inlåningsräntorna också skulle bli lägre. Det finns väl norrlänningar som sparar pengar, och de är naturligtvis angelägna att få ut så mycket som möjligt på sitt sparade kapital. Risker är då att de skulle sätta in sina sparslantar i exempelvis Stockholmsbankerna för att få bättre avkastning på kapitalet. Det här skulle kunna få svåra för att inte säga förödande konsekvenser med betydande kapitalflykt ur just den region som man anser sig vilja stödja. Man skulle alltså stjälpa den som man egentligen vill hjälpa.

Utskottet anser för sin del att det bästa sättet att uppnå de regionalpolitiska målen är att mer effektivt sätta in andra medel. Här har vi i första hand de lokaliseringspolitiska åtgärderna som redan betytt mycket för den regionala balansen. Vi har också skatteutjämningen till förmån för de inkomstsvaga kommunerna. Båda dessa medel kan förbättras och byggas ut. Och inte minst har vi investeringsfonderna som på senare tid har spelat en betydande roll i regionalpolitiken.

Motionen och reservationen utmynnar i ett krav på utredning. Det finns emellertid redan en rad utredningar som sysslar med de regionalpolitiska problemen. De kan väntas komma in på de finansiella och kreditmässiga förutsättningarna för regionalpolitikens effektiva bedrivande. Därför bör vi nog avvakta de förslag som dessa utredningar kommer fram till innan vi hos Kungl. Maj:t begär nya utredningar på detta

Onsdagen den
17 november 1971

*Utredning angående
kapitalmarknadens
funktion, m. m.*

område.

Det finns, herr talman, ett par meningar i reservationen som jag för min del gärna vill instämma i. Man säger nämligen följande:

”Enligt finansutskottets bedömning måste de regionalpolitiska synpunkterna ges ökad vikt vid utformningen av den framtida ekonomiska politiken. Samtidigt som de regionalpolitiska målen blir mer preciserade behöver samhället bättre styrmedel för att kunna realisera dem.”

Det är enligt min mening synnerligen glädjande att de tre borgerliga partiernas representanter i finansutskottet har skrivit under en sådan formulering. Det bådär gott för framtiden, om intresset håller i sig även i andra sammanhang. När vi från vårt partis sida har hävdvat behovet av ett starkt samhälle med styrmedel för att uppnå vissa mål till medborgarnas fromma har vi för det mesta kritiserats hårt av de borgerliga. Man har ständigt påstått att staten styr och ställer alldeles för mycket i olika sammanhang. Inte minst har vi upplevt detta i samband med den regionala verksamhet som bedrivits i länen med anledning av Länsplan 70. Jag hoppas att de rader i reservationen som man från borgerligt håll har enats om att skriva under är en indikation på att man i fortsättningen även på andra områden är beredd att erkänna att staten, samhället, behöver bättre styrmedel och att man är beredd att stödja förslag därom framöver.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag tror att det är nödvändigt att utskottsmajoriteten gör en klar distinktion mellan kravet på vetenskaplig forskning om och analys av hela detta problemkomplex och frågan om att inplacera det i ett politiskt sammanhang. En forskning om och analys av frågan måste naturligtvis vara grundläggande även för en parlamentarisk utredning, men en sådan erfordras för att avväga och inpassa eventuella åtgärder i den befintliga regionpolitiken. Det kan naturligtvis diskuteras hur en parlamentarisk utredning skall utformas och om det bland befintliga utredningar finns kapacitet och kompetens att gå in på frågan, men att här måste till parlamentariska överväganden och utredningar, den saken torde det vara svårt att bortse ifrån.

Beträffande de praktiska svårigheter som utskottsmajoritetens talesman här målar upp är det obestriddigt så, att problemet är inte enkelt. Det är därför det skall utredas. Ser man det internationellt finner man dock att en differentierad kreditpolitik och även en differentierad ränta har använts som regionalpolitiskt medel, i vissa sammanhang med en betydande framgång. Här kan man självfallet tänka sig olika modeller för att lösa problemet. Vi har dock i regionpolitiken i övrigt arbetat med regionalt differentierade medel, t. ex. transportstödet, och det torde också finnas möjligheter att lösa de praktiska problemen på detta område.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Det är klart att det kan behövas analys som underlag för en utredning. Det är ju alltid vanligt att man försöker skaffa sig det innan

man startar en parlamentarisk utredning. Nu sitter det, som jag påpekade, en rad utredningar som sysslar med de här tingen, men det är alldeles uppenbart att skulle det visa sig att det, när de har lagt fram sina förslag, fortfarande finns luckor i problematiken, så är det möjligt att då på nytt överväga vad man skall göra åt den. Jag tror att med den utgångspunkt som motionärerna och reservanterna har bör just en forskningsuppgift ligga närmast till i sammanhanget. Kanske, herr Åsling, den diskussion som vi har haft kan medföra att någon forskare får intresse för de här tingen. Som finansutskottet säger skulle det ju vara av intresse att få en kartläggning på det här området.

Herr Åsling säger vidare att det säkert går att lösa de tekniska problemen med olika räntesatser och annat. Det skulle vara intressant att höra vad han tänker föreslå för lösning. Han menar väl ändå inte att utlåningsräntan skall ligga i ett visst läge medan inlåningsräntan skulle ligga högre? Man får väl ändå låta dem följas åt, såvitt jag förstår. Eller har herr Åsling den funderingen? Det skulle vara intressant att höra det.

När vi ser saken nationellt vet vi ju att vi får bekymmer, om vi har ett ränteläge i vårt eget land som ligger lägre än omvärldens. Då uppstår det risker för kapitalflykt till andra länder. Jag tror att de skulle bli påtagliga, om man i ett litet land som vårt hade differentierade räntesatser.

Jag tror att de här problemen, som herr Åsling sade, verkligen är svåra. Det måste ha varit förenat med en hel del vända att föra fram sådana synpunkter – men det är alldeles klart att man skall vara progressiv och ta fram även sådant som är svårt.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Det är klart att man i det creditsystem som finns i samhället får räkna med att det finns institutioner, inte minst inom samhällssektorn, som inte för sin kapitalanskaffning är beroende av den öppna marknaden och där det i och för sig är tänkbart att hålla en regionalt differentierad ränta.

Jag vill bara hänvisa till de internationella erfarenheter som en utredning säkert skulle kunna finna givande att närmare studera.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Jag vill erinra om vad jag tidigare sade, att man nu från borgerligt håll tydligen är inne på att fortsättningsvis ge samhället större resurser genom att styra olika ting. Det har man ju skrivit fast sig för i den här reservationen. Vi kan kanske framöver förvänta oss att det blir lättare att finna vägar för att lösa dessa problem och även de problem som herr Åsling sysslar med.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Janssons yttrande att vi nu har skrivit ihop oss om att i framtiden ge helt andra styrmedel vill jag säga: Läs inte ut mer än vad det står! Det står att det kan vara angeläget för samhället att få bättre styrmedel och att vi därför vill ha en utredning. Vi har väl därmed inte sagt att det nödvändigt skall vara en mera maktfullkomlig styrmöjlighet från ett visst håll, utan här gäller det att

efter utredning få till stånd sådana möjligheter att styra att man får en klok och riktig utveckling. Därmed har vi väl inte sagt något som herr Jansson har anledning att inkassera på det sätt som han här gjorde.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Det var synd, herr Löfgren, att vi skulle få den här så att säga reaktionära vändningen. Jag trodde att det var som man har skrivit i reservationen på de här raderna. Vill man ha ökade styrmedel för samhället på detta område av regionalpolitiken, måste det väl även gälla på andra områden av regionalpolitiken. Man har ju, som jag försökte säga här tidigare, fått en debatt kring Länsplan 70 och det arbete som där har pågått. I den debatten har det från borgerligt håll hävdats att staten här lägger sig i för mycket. Just Länsplan 70 är väl i hög grad regionalpolitik, och ni måste vara överens om att samhället här gemensamt satsar för att komma fram.

Jag är mycket besviken att herr Löfgren nu med sitt inlägg för sin del – och kanske för folkpartiets del – förde tillbaka hela resonemanget till en mera negativ inställning.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Kristiansson i Harplinge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åsling begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 41 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen av herr Kristiansson i Harplinge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åsling begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 163
Nej . 152
Avstår – 2

§ 14 Ett värdesäkert obligationslån

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 42 i anledning av motion om ett värdesäkert obligationslån.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:568 av herrar Hedlund (c) och Helén (fp), vari, med hänvisning till motiveringen i motionen 1971:565, hemställdes att riksdagen beslutade att i skrivelse till

Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag beträffande utgivandet av ett värdesäkert obligationslån för försäljning till småsparare, i enlighet med vad som anförts i nämnda motion.

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Ett värdesäkert
obligationslån*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:568.

Reservation hade avgivits av herrar Burenstam Linder (m), Kristiansson i Harplinge (c), Löfgren (fp), Brundin (m), Åsling (c) och Möller i Göteborg (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:568 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag beträffande utgivandet av ett värdesäkert obligationslån för försäljning till småsparare.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Om jag nu kommer att fatta mig kort, så innebär inte det att jag bedömer den fråga vi behandlar såsom mindre viktig. Tvärtom anser jag att det är angeläget att fullfölja de förslag som vi under en följd av år har framfört här i riksdagen, att man borde göra försök med värdefasta statsobligationer. Det är en sparform som vi anser det vara angeläget att pröva, eftersom många småsparare sannerligen har fått erfara hur inflationen ätit upp värdet av samhällsviktiga besparingar. Det är därför som vi har anslutit oss till förslag som redan år 1963 framfördes genom värdesäkringskommittén, innebärande att man borde göra ett försök med värdefasta lån. Jag vill erinra om att bland de remissinstanser som tillstyrkte att ett sådant försök skulle göras var Kooperativa förbundet, Landsorganisationen, Svenska försäkringsbolags riksförbund och försäkringsinspektionen.

Den här frågan har behandlats vid flera riksdagar, och i år har en motion väckts av så prominenta personer som herrar Hedlund och Helén. Vi har velat fullfölja denna sak vid behandlingen i finansutskottet, och eftersom vi inte kunde få gehör bland majoriteten har vi avgivit en reservation. I denna upprepar vi de synpunkter som tidigare har framförts, och vi föreslår alltså att riksdagen skall besluta att man gör försök med värdefasta statsobligationer. Vi har också i reservationen tagit med aspekten beträffande skatteeffekten vid inflatoriska indextillägg, och vi har ansett att också den frågan borde undersökas.

Herr talman! Jag nöjer mig med detta, eftersom vi så många gånger tidigare har haft ingående debatter, och yrkar bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr LARSSON i Karlskoga (s):

Herr talman! Detta ärende är något av en följetong som pågått i flera år. Frågan om värdesäkra obligationslån eller krav om sparfrämjande åtgärder har varit föremål för debatt i riksdagen flera gånger, senast 1969 och 1970, och även i våras hade vi diskussioner om sparstimulerande åtgärder. Jag finner det därför onödigt att argumentera nu; det skulle bara bli en upprepning av vad som sagts tidigare.

I den reviderade finansplan som finansministern presenterade i våras framhöll han att han ämnade återkomma med förslag till sparstimuleran-

Onsdagen den
17 november 1971

*En utredning an-
gående tvångs-
sparande*

de åtgärder, som syftar till att stimulera och fånga in ett nysparande. Utskottsmajoriteten menar att vi kan vänta och se vilka åtgärder finansministern då kommer att föreslå och att frågan om vad som bäst kan gagna småspararna bör bedömas i det sammanhanget.

Herr talman! Jag nöjer mig med det anförda och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Burenstam Linder m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Löfgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 42 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Burenstam Linder m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Löfgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -	161
Nej -	147
Avstår -	2

§ 15 En utredning angående tvångssparande

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 43 i anledning av motion om en utredning angående tvångssparande.

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! Finansutskottets betänkande nr 43 är föranlett av en motion som jag väckte i januari månad, där jag hemställde om en utredning i syfte att undersöka huruvida man skulle kunna införa ett tvångssparande.

När jag väckte den här motionen i januari månad, var det givetvis mot bakgrund av den överhettade konjunktur som vi hade haft under år 1970. Att vi sedan kommit i det läget att vi, när motionen behandlas i riksdagen, har en typisk lågkonjunktur, gör egentligen inte, som jag ser det, motionen inaktuell. Den är precis lika aktuell i dagens läge. Det är bara så, att man för att få den aktuell i dag får så att säga vända upp och ned på begreppet.

De åtgärder som samhället har möjlighet att vidta mot högkonjunkturer och mot lågkonjunkturer är ju att vid högkonjunkturerna försöka dämpa det köpkraftsöverskott som finns. Man använder då olika

metoder; det förekommer att man använder höjda skatter eller att man försöker stimulera det frivilliga sparandet. Det har inte lyckats fullständigt, och därför skulle det enligt min mening kunna vara möjligt att genomföra en form av tvångssparande. Hur detta skulle ske vill jag skall utredas.

Vi vet att i lågkonjunkturer – det läge vi har för närvarande – är förhållandet den raka motsatsen. Då gäller det att späda på köpkraften i stället, så att man på det sättet får en ökning. Låt oss leka med tanken att vi redan hade haft en form av tvångssparande genomförd. Då hade man under våren, låt oss säga i april månad, när man såg att konjunkturerna började dala nedåt, kunnat släppa på tvångssparandet. Man hade i september månad kunnat säga till de människor som hade de här tvångssparandekontona: All right, nu får ni ta ut era pengar.

Jag menar att det här skulle kunna vara ett smidigt sätt att använda mot både hög- och lågkonjunkturer.

Finansutskottet har i sitt betänkande givetvis, hade jag så när sagt, inte gått med på min anhållan. Men att man inte har gjort det beror på att man kan hänvisa till att de här frågorna redan är i viss mån utredda tidigare.

Man har ställt sig frågande till på vad sätt det här skulle kunna genomföras. Jag har inte sagt det i min motion, givetvis därför att, när man begär en utredning, man inte skall hänvisa till hur ett sådant här sparande skall genomföras. Men låt mig säga att det är tämligen enkelt: Det är bara att ta en viss procent av vederbörandes inkomst. Sedan får man givetvis göra undantag för de människor som inte har så stora inkomster att de har något utrymme för någon form av sparande. Man får göra ett undantag för de människor som kanske är i en sådan situation att de redan i dag tvingas till ett betydligt tvångssparande.

Utskottet framhåller i slutet av sitt betänkande att de synpunkter jag framfört kan plockas fram vid ett senare tillfälle. Jag är fullt belåten med det. Jag har velat aktualisera denna tanke som inte är ny, och jag tror att en sådan här åtgärd skulle kunna vara ett verksamt medel både i en lågkonjunktur och i en högkonjunktur.

Jag har inget yrkande.

Herr FRANZÉN (s):

Herr talman! Herr Sundkvist framställde inget yrkande, varför jag kan fatta mig ganska kort. Jag kan i långa stycken instämma i herr Sundkvists resonemang och historieskrivning. Jag kan också instämma i vad han sade om värdet av att i olika ekonomiska lägen ha instrument att ta till, t. ex. när vi har en särskilt stark överhettning i ekonomin. Redan nu finns det en hel rad sådana instrument att tillgå, exempelvis sparstimulerande åtgärder. Så sent som för ungefär ett år sedan fattade vi beslut om det s. k. Strängaspelet. Detta blev en ganska stor framgång, men man kan å andra sidan inte påstå att det blev någon billig affär för staten. Den vägen tror jag inte att vi kommer att gå någon mer gång, utan det får bli fråga om andra åtgärder. Jag tror inte heller att man i första hand bör tillgripa ett tvångssparande utan att man i stället på andra vägar bör försöka reda ut problemen.

Onsdagen den
17 november 1971

*Beskattningen av
ränteavkastning
från skogskonto*

Även finansutskottet anser att det är nödvändigt med sparstimulerande åtgärder. På den punkten föreligger det alltså inga delade meningar. Vid behandlingen av föregående ärende på föredragningslistan erinrade herr Larsson i Karlskoga om att vi så sent som i våras behandlade motioner om sparstimulerande åtgärder. Riksdagen ville då inte ansluta sig till tankegången att via något slags nytt Strängaspel försöka frysa inne de retroaktiva löneutbetalningar som nu sker. Det har ju heller inte blivit nödvändigt att vidta sådana åtgärder.

Finansministern har sagt sig vara beredd att, när det finns anledning härtill, komma tillbaka med förslag om nya Strängaspel, som då emellertid förmodligen blir utformade på ett något annat sätt.

När jag ändå har ordet vill jag något beröra de motioner från år 1967 som utskottet nämner i betänkandet. Det var jag och Gillis Augustsson i Boxholm som väckte dessa motioner, vari vi begärde en utredning angående sparstimulerande åtgärder, framför allt när det gäller ungdomen. Vi framhöll i dessa motioner att även ett obligatoriskt ungdomssparande borde finnas med i bilden. Varken bankoutskottet eller riksdagen ville vara med om en sådan utredning, trots att en del tunga löntagarorganisationer, exempelvis TCO, i sina remissyttranden helt instämde i motionernas syfte. Det blev alltså inte någon utredning, men det kan vara bra att ha detta i åtanke.

Finansutskottet anser att det inte heller för närvarande är nödvändigt med en utredning. Motionären har själv sagt att han finner det värdefullt att utskottet uttalat, att ett tvångssparande kan bli aktuellt i framtiden i ett speciellt ekonomiskt läge. Men i första hand bör man med andra medel försöka frysa ned ekonomin när den är som mest överhettad.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 16 Föredrogs finansutskottets betänkanden:

Nr 44 i anledning av motion om ämbetsansvar för riksbankens befattningshavare

Nr 45 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse med Finland om reglering av betalningen av vissa till Finland lämnade svenska krediter

Nr 46 i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ändring i bankoreglementet

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 17 Beskattningen av ränteavkastning från skogskonto

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 58 i anledning av motion angående beskattningen av ränteavkastning från skogskonto.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:629 av herr Ringaby m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde sådan ändring i förordningen (1954:142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto, att möjlighet skapades för skogskontoinnehavare som så önskade att göra uttag av ränteavkastningen och få denna beskattad som andra kapitalinkomster.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:629.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Söderström (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:629 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde sådan ändring i förordningen (1954:142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto, att möjlighet skapades för skogskontoinnehavare att göra uttag av ränteavkastningen och få denna beskattad som andra kapitalinkomster.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Detta utskottsbetänkande handlar om hur räntan på pengar som är insatta på skogskonto skall beskattas. Alla vet ju att ränteinkomster från kapital är skattefria upp till 400 kronor för en ensamstående person och 800 kronor för äkta makar. Så är inte fallet när det gäller ränta på pengar som är insatta på skogskonto.

Utskottet hänvisar till att räntan på en skog egentligen är skogens tillväxt. Om man avverkar tillväxten och säljer den, får man självklart skatta för det beloppet. Man menar därför att också räntan på skogspengar skall beskattas. På grund av detta skall avkastningen från ett skogskontokapital beskattas i sin helhet. Just med hänsyn till att detta skogskonto är knutet till inkomstkällan jordbruksfastighet är det naturligt att räntan på skogsmedel skall beskattas i inkomstkällan jordbruksfastighet.

Det är här som jag tycker att utskottet har tänkt fel. Om man sätter in pengar i en jordbrukskassa eller i något annat kreditinstitut, är ju räntan avdragsgill upp till 800 kronor, även om pengarna kommer från en skogstillväxt, som i och för sig är beskattningsbar. Dessa pengar är avdragsgilla vid beskattningen om man sätter in dem på skogskonto. Det är här som jag tycker att den politiska bedömningen kommer in. Är det förhållandet att man får uppskov med skatten därför att man sätter in pengarna på skogskonto ett tillräckligt motiv för att ränteavkastningen skall behandlas annorlunda än annan ränteavkastning av skogskapital?

Jag tycker inte det, eftersom det ju bara är fråga om ett uppskov med skatten. Man kommer inte undan skatten för pengar som står på skogskonto. Det är inte heller någon skillnad när det gäller förmögenhetsskatten. Då kommer de pengar fram som står på skogskonto. Det är skillnad bara vid själva inkomstbeskattningen.

Utskottet framhåller "att skogskontosystemet möjliggör att vid taxeringen avdragsgilla kostnader för plantering, skogsvård, gallring o. d. kan räknas av mot skogsintäkter som i realiteten belöper på ett tidigare år. Härigenom har skogsägaren möjlighet att helt undgå beskattning av det från skogskontot uttagna beloppet inklusive ränta."

*Beskattningen av
ränteavkastning
från skogskonto*

De som har godkänt skrivningen har kanske inte sysslat med praktiskt skogsbruk. Det här är ett teoretiskt eller hypotetiskt resonemang, eftersom de avdragsgilla skogsvårdande kostnaderna ibland avser inkomster som ligger bakåt i tiden men ibland avser inkomster från samma år. Om detta är en fördel eller en nackdel kan vara hipp som happ.

Detta är en fråga som i första hand gäller ägare av mindre skogsfastigheter och mindre jordbruk. De som har stora skogar och stora jordbruk har de 800 kronorna för ränteinkomster intecknade tidigare, så de kan inte tillgodogöra sig avdraget, och för dem är det ointressant. Men om en mindre jordbrukare som har ett rätt litet skogsskifte råkar ut för stormfällning och sätter in 12 000, 13 000 eller 14 000 kronor på ett skogskonto, kan han inte utnyttja ränteavdraget på 400 eller 800 kronor i deklarationen, utan han beskattas omedelbart för ränteinkomsten.

Det är alltså en politisk bedömning, om man skall tillåta en likvärdig beskattning på ränteinkomster från skogskonto som på ränteinkomster från annat kapital. Jag tycker att man skall göra det, och jag yrkar härmed bifall till den reservation av herrar Magnusson i Borås och Söderström som finns fogad till utskottsbetänkandet.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det är endast moderaterna i utskottet som har ansett sig böra reservera sig. Det vittnar om att vi övriga – även centerpartisterna – betraktar rätten att sätta in pengar på skogskonto som en stor förmån, och det är den ju.

Vad herr Ringaby vill är att det schablonavdrag som man har rätt att göra om man har inkomst av kapital som man sätter in exempelvis på en bank – 400 kronor för ogifta respektive 800 kronor för gifta – skall tillämpas även på medel som är insatta på skogskonto.

Har man intäkt av skogsbruk, äger man rätt att sätta in medel på s. k. skogskonto i bank eller liknande penninginrättning och får på det sättet ett uppskov med skatten. När riksdagen beslutade detta var syftet att möjliggöra en utjämning av skatteprogressionen för dem som har intäkt av skogsbruk. Den längsta insättningstiden är tio år. Det utgår ränta på insatta medel, men om man låter medlen stå inne hela tioårsperioden, får man inte ta ut räntan förrän det totala beloppet utbetalas efter tio år. Fördelen för skogsägarna är emellertid att de kan plocka ut de här pengarna årligen eller efter kortare perioder och därigenom minska progressionen i sin beskattning. Den som tar ut exempelvis 3 000 kronor ett år erhåller det beloppet plus räntan för den tid beloppet har stått inne. Det är detta som motionärerna nu vill ändra på.

Det bör observeras att förräntningen av det i en skogsfastighet investerade kapitalet sker i form av den årliga skogstillväxten, och det är den som beskattas. Tar man ut mera än skogstillväxten, får man göra ett värdeminskningsskattavdrag. Allt detta känner herr Ringaby mycket väl till. Skogsägaren behöver alltså inte skatta för denna förräntning förrän det blir en intäkt genom försäljning eller uttag av skogen, och då beskattas tillväxten.

Vad sker när en skogsägare tar ut medel från ett skogskonto? Jo, han får ut medel som han rätteligen skulle ha beskattats för de år under vilka

han sålde skogen eller virket. Han skulle ha skattat då liksom alla andra får göra. Då hade det inte på något sätt blivit tal om dessa problem. Men när man nu givit skogsägarna den här förmånen, vill de ha ett russin till i form av schablonavdrag på räntan på insatt kapital. Skogsägaren har alltså haft förmånen att under viss tid slippa undan från betalning, och därmed har han i regel beskattats efter en lägre progression. Vi menar att det knappast ligger någon orättvisa i att han får skatta för räntan på skogskontomedlen, när den utbetalas i samband med uttag av medlen på kontot.

Skogskontosystemet möjliggör avdrag också för kostnader för bl. a. plantering, skogsvård, gallring och alla möjliga andra kostnader. Skogsägaren har alltså möjlighet att använda dessa för att göra avdrag och behöver inte skatta ett öre för dem. Det är så det kan verka i praktiken. När jag talat med skogsägare – centerpartister och andra – medger de att systemet är synnerligen förmånligt för skogsägarna. Det har funnits ledamöter i bevillingsutskottet, som varit dödsförskräckta för att vi skulle börja röra vid det nuvarande systemet. De tycker att det är en bra förmån och vill inte riskera den. Skogsägarna kan på detta sätt helt undgå beskattning av de belopp som man insätter på skogskonto inklusive ränta.

Nu övervägs skogsskattekommitténs betänkande – Skogsbeskattningen – inom finansdepartementet. Det har varit utsänt på remiss. I remissyttranden har man – om jag inte tar fel – fäst uppmärksamheten på vad motionärerna framhållit. På detta sätt har frågan blivit aktualiserad och föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Med hänsyn till dessa omständigheter yrkar den överväldigande majoriteten av utskottets ledamöter avslag på motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Det faktum att enbart ledamöter från moderata samlingspartiet reserverat sig behöver ju inte innebära att de har fel. Som herr Brandt vet har ledamöter från moderata samlingspartiet i skattefrågor ofta ensamma tänkt rätt.

Det rör sig här faktiskt om en politisk bedömningsfråga. Visst innebär systemet med skogskonto en förmån. Det är en form av resultatutjämning. Alla skogsägare är mycket tacksamma för att det finns möjlighet att på flera år slå ut de onormalt stora inkomster av skogsfällningar som uppstår genom en stormkatastrof under ett år. Under lång tid har vi önskat få tillfälle till en resultatutjämning, och att vi nu har det är en fördel.

Utskottet säger emellertid: "Härigenom har skogsägaren möjlighet att helt undgå beskattning av det från skogskontot uttagna beloppet inklusive ränta." Det är, herr Brandt, ett något hypotetiskt resonemang. Om man har genomfört skogsvårdande åtgärder för t. ex. 3 000 kronor under ett år och bara tar ut 3 000 kronor från ett skogskonto, skulle dessa poster kvitta mot varandra och man skulle slippa skatten. Men man kan ju inte på det sättet skattefritt ta ut allt som finns på skogskontot. När det inestående beloppet förr eller senare tas ut, då beskattas det. Herr Brandt för alltså ett litet hypotetiskt resonemang. Jag vidhåller därför mitt yrkande.

Det är inget unikt i att man kan handla så att en skatt blir mindre genom resultatutjämningsmöjligheter och annat. Efter en stor stormfällning i en skog kan man t. ex. köpa sig en pensionsförsäkring för de pengar man får in och på det viset skjuta på skatten för att betala den peu à peu i framtiden.

Om herr Brandt menar att man skall ta bort hela möjligheten till denna resultatutjämning i och med att man gör den här ändringen i räntebeskattningen, då får självfallet räntan vara för mig. Det är inte fråga om att försöka plocka in ett russin till, utan vi vill enbart försöka få ränteavkastningen på skogskonton beskattad på precis samma sätt som all annan ränteavkastning, även om det föreligger möjligheter att begära uppskov med skatten när man sätter in pengarna på kontot.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

§ 18 Mervärdeskatten

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 59 i anledning av motioner rörande mervärdeskatten.

I detta betänkande behandlades

motionen 1971:118 av herrar Andersson i Örebro (fp) och Petersson i Röstänga (fp),

motionen 1971:233 av herr Bohman m. fl. (m), såvitt nu var i fråga,

motionen 1971:321 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m),

motionen 1971:324 av fru Ryding m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade att mervärdeskatt ej skulle uttas vid förstagångsförsäljning av konstverk, oavsett om försäljningen skedde direkt av upphovsmannen eller genom kommissionär,

motionen 1971:465 av herr Rydén m. fl. (fp),

motionen 1971:602 av herr Hovhammar m. fl. (m, c, fp),

motionen 1971:605 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c, fp, m),

motionen 1971:612 av herr Krönmark m. fl. (m),

motionen 1971:613 av herr Källstad m. fl. (fp),

motionen 1971:614 av herr Larsson i Staffanstorps m. fl. (c, s, fp, m),

motionen 1971:621 av herr Nordgren m. fl. (m, c, fp),

motionen 1971:633 av herrar Sundman (c) och Eriksson i Ulfsbyn (c)

samt

motionen 1971:1365 av fru Ryding m. fl. (vpk), såvitt nu var i fråga.

Motionen 1971:233 i vad den avsåg upphävande av försäljningsskatten behandlade utskottet i sitt betänkande 1971:34.

Motionen 1971:1365 väcktes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:47 angående statligt tidskriftsstöd och hänvisades till kulturutskot-

tet, som överlämnade motionen till skatteutskottet i vad den avsåg befrielse från mervärdeskatt för vissa tidskrifter.

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Mervärdeskatten

Utskottet hemställde,
att riksdagen

A. i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att följande motioner, nämligen

1. motionen 1971:118
 2. motionen 1971:233, i vad den behandlats i detta betänkande,
 3. motionen 1971:321
 4. motionen 1971:324
 5. motionen 1971:605
 6. motionen 1971:612
 7. motionen 1971:613
 8. motionen 1971:614
 9. motionen 1971:621
 10. motionen 1971:633
 11. motionen 1971:1365, i vad den behandlats i detta betänkande, överlämnades till utredningen angående teknisk översyn av mervärdeskatten för kännedom,
- B. skulle avslå
1. motionen 1971:465
 2. motionen 1971:602.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Skatteutskottet har i föreliggande betänkande behandlat bl. a. vår motion, nr 324, vari hemställs att riksdagen beslutar att mervärdeskatt ej skall uttas vid förstagångsförsäljning av konstverk, oavsett om försäljningen sker direkt av upphovsmannen eller genom kommissionär, samt att vederbörande utskott utarbetar nödvändig lagtext.

Men detta ville man inte vara med på. Skatteutskottet har i stället med mycket krystade motiveringar i sin argumentation – det lyser i alla fall igenom för min del – egentligen velat säga att man helst önskade ha ett blankt avslag när man har hänvisat, hänskjutit eller ”förskjutit” denna liksom andra motioner till en utredning för kännedom. Man tror att man kanske därigenom ”räddar ansiktet” – om jag får använda det uttrycket -- när man trots alla betänkligheter som redovisas ändå skriver att också denna fråga bör kunna prövas i samband med en översyn av gällande undantagsregler. En sådan utredning – eller jag kanske får säga sakkunnig, för det gäller en enda person – är tillsatt den 3 november. Och så tror man att allt skall vara frid och fröjd om man hänskjuter dessa motioner till utredningen. Jag vill poängtera att det inte bara gäller motioner från vänsterpartiet kommunisterna, utan det gäller också motioner från flera andra håll. Man hänskjuter också dessa, som det står i betänkandet, för kännedom till denne sakkunnige.

Herr talman! För vår del anser vi i dag att ett sådant behandlingssätt inte är adekvat, därför att det inte kommer att ge några resultat inom överskådlig tid – orättvisan har varat länge nog – om det någonsin ger resultat.

Frågan om mervärdeskatt på förstagångsförsäljning av konst är nu lika litet som tidigare en teknisk fråga, utan en kulturpolitisk. Av utskottets skrivning finner jag att vi åtminstone någorlunda är överens på den punkten. Frågan gäller alltså om konstnärers arbete skall beskattas som ideell insats eller som en vara. Vi menar att ett konstverk skall jämföras med annat konstnärligt skapande – med musik eller med det skrivna ordet. Dessa konstarter drabbas inte av vad jag skulle vilja kalla "straffskatt på tanken". Det är nämligen så konstnärerna ser frågan.

Man tycks i dag allmänt förstå att också bildskapandet är en fråga om kommunikationer mellan människor, en fråga om ett språk. Detta språk tar sig för bildkonstnärernas vidkommande konkret form eller är tvingat att använda sig av en konkret form så att det i efterhand kan förvandlas till en handelsvara.

Men, herr talman, det gäller först när konsthandlaren som bedriver professionell försäljning med sikte på ekonomisk avans blir ägare till verket och strävar efter att tillföra detta verk ett värde i sig som ett konkret ting, vilket dock konstnären aldrig har avsett. För konsthandlarna har vi inte yrkat särbestämmelser i detta fall.

Det råder ganska stor enighet bland alla kulturellt verksamma människor – alltså inte bara bland bildkonstnärerna – om att skatt på förstagångsförsäljning är fel och man anser att den skatten snarast skall tas bort. Senast i går manifesterades den enigheten utanför detta hus, nere på Sergels torg, där ett par tusental demonstranter kraftfullt reste bl. a. kravet: Bort med moms vid förstagångsförsäljning av konst. Det synes dessutom numera föreligga någorlunda politisk enighet om att detta krav är berättigat även om man på visst håll många gånger tyvärr kan spåra bara en tungans bekännelse.

Jag vill göra en mycket mycket kort utvidgning av problemet. Vänsterpartiet kommunisterna anser att samhället över huvud taget borde bättre än hittills känna sitt ansvar för kulturarbetarnas villkor; för att kulturen släpps in på varenda arbetsplats i dag. Nog vore det skäligt att åtminstone de samhällsägda företagen fungerade som banbrytare i det sammanhanget. Det är *en* sida av en miljöförbättring samtidigt som det också betyder en rimligare behandling av våra konstnärer.

Nu tillbaka till utskottet. Man har alltså i föreliggande skattefråga inte yrkat direkt avslag vare sig på vår motion eller på de andra som tar upp samma sak, som jag tidigare har nämnt. Men man har med krystade motiveringar förvisat frågans lösning till framtiden genom att yrka att motionen överlämnas till en sakkunnig "för kännedom", som det står. Men, herr talman, enligt vår uppfattning är frågan tillräckligt utredd, tillräckligt belyst och tillräcklig kännedom finns om denna orättvisa. Konstnärerna har genom sin organisation rest kravet under snart 30 år, från det att den första omsättningsskatten infördes under andra världskriget. Det finns alltså inget skäl till ytterligare dröjsmål. Vi har därför ingen anledning att i dag acceptera utskottets skrivning. Vill man verkligen äntligen få en lösning av detta problem – som också framgår av ett flertal andra motioner; jag kan nämna motion 613 från folkpartiet som har nästan exakt samma innehåll som vår i detta fall -- så måste vi besluta här i dag.

Jag yrkar därför -- det finns ingen lagtext från skatteutskottet men vi har ordnat en lagtext, jag tror den är utdelad -- att riksdagen med anledning av bl. a. motion 324 antar följande lydelse av 8 § 8 punkten förordningen (1968:430) om mervärdeskatt:

8) konstverk, som är hänförligt till tulltaxenummer 99.01--99.03, när konstverket säljes, uttages eller införes till landet av upphovsmannen eller för hans räkning,

samt beslutar att sjunde stycket i anvisningarna till 8 § mervärdeskatteförordningen upphör att gälla.

Antar vi detta förslag i dag, har vi därmed slopat mervärdeskatten på förstahandsförsäljningar av konst.

Jag vill till slut, herr talman, säga att i betänkandet behandlas även en annan motion från vårt parti, nämligen motion nr 1365. Vi framför där det önskemålet att de tidskrifter som icke är av kommersiell natur skall befrias från mervärdeskatt. Men, herr talman, för dagen har jag inget säryrkande beträffande denna motion utan får nöja mig med att acceptera utskottets förvisning av motionen till den den 3 november tillsatte sakkunnige. Jag gör detta dels därför att vi noga kommer att följa frågan, dels därför att det inte heller är så många veckor kvar till nästa allmänna motionstid.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 59 behandlas flera motioner med hemställen om undantag från mervärdeskatt. Den motion jag skall tala litet grand om har nr 118. Vi motionärer tar där upp frågan om undantag från mervärdeskatt för vissa dentaltekniska arbeten. Att jag begärt ordet i dag beror inte på att jag ämnar yrka bifall till motionen utan på att jag till kammarens protokoll vill få antecknat vissa problem som har uppstått under året.

Den förändring för branschen som vi under tidigare år i väckta motioner har framfört farhågor för har i stort sett inträffat. Genom de bestämmelser som finns i förordningen om mervärdeskatt för dentaltekniska arbeten blir arbeten som utförs på laboratorier dyrare än liknande arbeten som görs hos tandläkarna. Om en tandläkare har en dentaltekniker anställd hos sig slipper han nämligen betala mervärdeskatt. Men om han beställer arbetet på dentallaboratoriet får han betala sådan skatt.

En tandläkare som har en egen dentaltekniker får visserligen inte göra avdrag för "inkommande skatt". Mervärdeskatten är ju i dag 17,65 procent och "inkommande skatt" uppgår till 5,5 procent. Merkostnaden för tandläkare som inte har egen dentaltekniker i sin tjänst blir alltså ca 12 procent. Vi har tidigare framhållit att detta innebär att många tandläkare för att slippa skatt kommer att tillgripa olika former av skenkonstruktioner, t. ex. bolagsbildningar, och så har skett under året.

Tidigare förekom det att vissa tandläkare slog sig samman och bildade ett bolag, där dentallaboratoriet ingick. Tandläkaren fick då i form av lön ut de pengar som kom in på hans arbete i det egna laboratoriet. I februari månad, alltså efter det att vår motion väckts, har ett Sveriges tandläkarförbund närstående företag, Tandläkartjänst AB, till vilket för närvarande

Onsdagen den
17 november 1971

Mervärdeskatten

330 tandläkare är anslutna, vänt sig till riksskattenämnden med begäran om ett förhandsbesked beträffande den skattemässiga situationen vid inrättande av en i bolaget inbyggd dentallaboratorieservice. Man har i dag 330 tandläkare som intressenter och räknar med att få med ungefär 600 tandläkare i detta servicebolag. Om det bolaget får ett klartecken från riksskattenämnden, kommer dess arbeten att bli 12 procent billigare. Det är självklart att dentallaboratorierna ser med allvar på den utvecklingen. Om den fortsätter i den takt som nu har inletts, så kommer de att mista en stor del av sin kundkrets. Vi har tidigare sagt i våra motioner att den utvecklingen inte är lycklig för branschen i dess helhet, därför att tandläkarna får arbetena bättre utförda när de kan välja det dentallaboratorium som de behöver just för det arbete de håller på med.

Bevillningsutskottet har tidigare sagt att det här är ett problem. Om mervärdeskatten skulle öka, sade bevillningsutskottet 1970, så skulle det bli ytterligare problem. Nu har vi fått en höjning av mervärdeskatten, och vi kan befara att ett större intresse från tandläkarnas sida kommer att uppstå för att bilda speciella bolag. Jag tycker att det är orimligt att vissa tandläkare konstruerar sådana här former av bolag för att slippa en skatt som andra tandläkare får betala.

Skatteutskottet hänvisar motionen till utredningsmannen för känedom. Utskottet säger också att utredningen skall vara klar inom ett år. Jag får verkligen hoppas att utredningsmannen inte bara tittar på frågan utan sätter fart på den, så att det blir konkurrenslikhet mellan de laboratorier som är inbyggda i tandläkarnas verksamhet och de fristående laboratorierna. Det kan inte vara rimligt att av två grupper som utövar samma yrke den ena gruppen skall bli fritagen från mervärdeskatt under det att den andra gruppen måste betala denna skatt. Det är inte likhet inför de skattelagar vi har.

Herr ERIKSSON i Ulfaby (c):

Herr talman! När det gäller konst är det lättare att tycka än begripa. Jag tror att konstnärerna upplever sin situation i dagens samhälle på samma sätt när vi politiker bedömer och gör ställningstaganden i för konstnärerna viktiga frågor. Vi har lättare för att tycka än begripa. Detta framgick med färgstark tydlighet, när ca 1 500 konstnärer och konstnärssympatisörer i går mötte upp till en föredömligt skött demonstration utanför riksdagshuset. Det var inte bara en färgglad manifestation. Där fanns en allvarets underton, när konstnärerna i klarspråk framförde krav och önskemål till oss politiker. Jag skall inte här dra den långa raden av dessa krav. Gunvor Ryding har berört en del av dessa i sitt inlägg. Jag skall stanna vid ett, nämligen kravet på att momsens tages bort vid förstagångsförsäljning av konstverk som förekommer i samband med utställningsverksamhet.

I skatteutskottets betänkande nr 59 behandlas en motion av Per Olof Sundman och mig med samma krav. Denna motion har rönt samma öde som en rad andra motioner rörande mervärdeskatten. De har i buntat skick överlämnats till en pågående utredning för en teknisk översyn. Detta förfarande hade, med förhoppning om en seriös teknisk översyn, varit ett stort fall framåt – men så skriver utskottet i sitt betänkande så

här: "I fråga om andra av de här behandlade motionsyrkandena är det enligt utskottets mening mera tveksamt om de kan komma att prövas av utredningen på de grunder som åberopas i motionerna." Sedan följer en uppräknig av motionerna nr 233, 324, 613 och 633 om skattefrihet vid förstagångsförsäljning av konst. Vidare skriver utskottet: "Argumenteringen i dessa motioner är inte av skatteteknisk utan av kulturpolitisk natur."

Om dessa rader skulle man kunna säga att de innehåller mer av tyckande än kunnande. Vi vet att skattepolitiken ganska ofta präglas av ett socialpolitiskt tänkande. Varför skulle inte också skattepolitiken någon gång kunna präglas av ett kulturpolitiskt tänkande? Jag tror ändå trots en litet pessimistisk bedömning av utskottet att utskottet sökt lösa denna fråga men inte funnit en acceptabel lösning.

Jag skall, herr talman, inte orda mera. Jag vill bara yrka bifall till det av fru Ryding under överläggningen framställda yrkandet.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag kommer att yttra mig i samma fråga som fru Ryding och herr Eriksson i Ulfaby. Jag har tillsammans med andra folkpartister väckt en motion, nr 613, där vi yrkar att riksdagen måtte besluta att förstagångsförsäljning av konst vid utställning av en konstnärs verk, direkt från denne eller via kommissionär enligt kontrakt, skall vara befriad från mervärdeskatt samt att skatteutskottet måtte utforma den erforderliga lagtexten.

Frågan om mervärdeskatt på förstagångsförsäljning av konst är enligt min mening av största betydelse för konstnärernas ekonomiska situation. Visserligen är förstagångsförsäljning direkt från konstnärens ateljé befriad från skatt – sedan 1960, om jag inte är fel underrättad – men den viktigaste delen av frågan, nämligen beskattningen av försäljning i samband med utställningar är alltså olöst. Det innebär att konstnärerna vid försäljning via utställningar utöver de dryga utställningskostnaderna också drabbas av mervärdeskatten, även om skattskyldigheten formellt åvilar kommissionärerna.

Det är vidare orimligt att på det sättet som nu sker jämställa försäljning av konst med försäljning av t. ex. kylskåp och bilar. För att bidra till en bättre ekonomisk situation för konstnärerna bör enligt vår uppfattning mervärdeskatten på förstagångsförsäljning av konst tas bort. Konstnärernas riksorganisation har också under flera år med stor skärpa framhållit att den indirekta skatten på varor inte skall drabba levande konstnärers förstagångsförsäljning av konst, utförd av ifrågavarande konstnärer. Upphovsmannens prestationer kan inte betraktas som varor i varuskatteförordningens mening, och det är också något inkonsekvent i att beskatta konstverket vid försäljning på utställning men inte beskatta samma konstverk vid visning och försäljning på konstnärens ateljé. Konstnärens verksamhet kan inte jämföras med verksamhet av typen mjölkaffär eller specerihandel eller varuhus. Kan en konstnär, vilket nu är möjligt, ställa ut sina bästa arbeten i sin arbetslokal utan att varubeskattas måste det också bli möjligt att på samma skattevillkor föra fram samma budskap i varje annan utställningslokal. Det borde väl vara rätt

Onsdagen den
17 november 1971

Mervärdeskatten

rimligt och förnuftigt.

Jag vill också framhålla att det råder en nordisk enighet på denna punkt. Kulturarbetare och representanter för konstnårsorganisationer i Danmark, Finland, Norge och Sverige var samlade till en nordisk kulturkonferens i Moss i Norge den 3–6 mars i år. Konferensen uppmanade myndigheterna i de nordiska länderna att avskaffa momsen i förbindelse med all förstagångsförsäljning av både in- och utländsk konst.

I skatteutskottets betänkande framhålles att redan bevillningsutskottet i den förra riksdagen förutskickade att mervärdeskatten borde bli föremål för särskild översyn när erfarenhet vunnits om problem som inte kunde förutses vid beskattningens införande. Och så har detta hänt att chefen för finansdepartementet har tillkallat en sakkunnig för att verkställa en sådan här översyn. Den skulle ske skyndsamt så att resultatet kan bli klart under loppet av nästa år.

Men en begränsning i utredningsuppdraget finns, och den är att utredningsmannen bara kan ta upp till behandling frågor av teknisk natur. Därför har, som herr Eriksson i Ulfsbyn nyss antydde, skatteutskottet ansett det tveksamt om de förslag som framförs i motionerna kan prövas av utredningen på de grunder som åberopas i motionerna. Detta gäller t. ex. den motion som jag nu talar för, nämligen motionen 613 om skattefrihet vid förstagångsförsäljning av konst. Argumenteringen i dessa motioner är alltså inte av skatteteknisk utan av kulturpolitisk natur.

Utskottet säger också att man senast i våras uttalade sig emot att det kulturpolitiska stödet ges i form av lätnader i beskattningen för vissa kategorier skattskyldiga, och utskottet menar att man av samma skäl är emot undantag från en i princip generell beskattning. Och så heter det: "De i motionerna aktualiserade frågorna bör dock kunna prövas i samband med en översyn av gällande undantagsregler." Jag vet inte hur detta egentligen skall tolkas, men såvitt jag förstår är denna fråga inte av teknisk utan av kulturpolitisk natur. Det torde väl därför inte bli något resultat i positiv riktning av den prövning som här omtalas. Jag menar att detta inte är tillfredsställande, och jag är inte belåten med den skrivning som skatteutskottet har presterat. År efter år har vi från folkpartiet framställt yrkanden av det slag som den motion som jag nu talar för har tagit upp.

Jag hade tänkt yrka bifall till folkpartimotionen, men då ett yrkande redan framställts av fru Ryding vill jag ställa samma yrkande som hon, eftersom vi i vår motionskläm just har sagt att skatteutskottet borde utforma den erforderliga lagtexten och att befrielse från mervärdeskatt borde ges vid förstagångsförsäljning av konst.

I detta anförande instämde fru Mogård (m) och herr Gustafson i Göteborg (fp).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Man kan ju klandra skatteutskottet för att det inte har tillstyrkt motionerna helt och hållet och skrivit en lagtext, men fullt så enkelt är det inte för oss. Att vi, som fru Ryding sade, helst skulle ha velat avstyrka motionerna är i alla fall att helt misstolka den inställning

som utskottet hade. Jag kan försäkra att utskottet såg seriöst på denna fråga, men när man nu har en utredningsman som skyndsamt skall ta itu med problemen i fråga om mervärdeskatten gjorde skatteutskottet som alla andra utskott gör. Vi har nu under de senaste dagarna varit med om att man har hänvisat till att det pågår utredningar, och redan tidigare i dag har många motioner avslagits med hänvisning till att utredning pågår. Om det väntas ett förslag inom kort brukar riksdagen inte bifalla ett yrkande i en motion. Vi ansåg det alltså lämpligast att alla dessa motioner hänsköts till utredningsmannen.

Jag förstår mycket väl de människor utanför riksdagen som tycker att frågorna bör lösas på det eller det sättet. De ser det utifrån sina utgångspunkter och har inget ansvar för vilka konsekvenser ett beslut får i övrigt. Men så kan inget utskott här i riksdagen göra. Skatteutskottet kan knappast ta ställning till någon fråga utan att undersöka vad det får för konsekvenser. Skapar vi rättvisa om vi beslutar på det eller det sättet? Eller kan vi skapa rättvisa åt en grupp, medan andra blir orättvist behandlade genom samma beslut?

Jag är alldeles övertygad om – och vi har också sagt det tidigare – att det i den här frågan finns gränsproblem som man inte kan lösa i skatteutskottet bara genom att enkelt yxa till ett lagförslag som riksdagen sedan skall besluta om. Frågan är så pass komplicerad, och det är kanske också de andra yrkandena när det gäller mervärdeskatten, att det krävs att en tekniskt kunnig man som känner de här frågorna verkligen tittar på dem ur alla aspekter och sedan förelägger finansministern ett betänkande, som väl utgår på remiss i vanlig ordning och som vi får ta ställning till.

Här var ju en demonstration i går – jag visste inte om den och var tyvärr inte i tillfälle att lyssna på vad man hade att säga – och efter vad jag har hört var det en föredömlig demonstration. Den var stor, men deltagarna uppträdde olikt alla andra. De gjorde inga oförskämda utfall utan försökte att sakligt framföra sina synpunkter, och de har min fulla respekt för det. Så bör väl egentligen en opinion föras fram; vi är helt införstådda med det. Men vi är ändå inte kapabla i skatteutskottet att föreslå riksdagen att enkelt fatta beslut utan att vi har reda på vad det får för konsekvenser i övrigt. Därför beslöt vi som sagt att överlämna den här frågan till utredningsmannen.

Som det har nämnts här tidigare skall utredningsmannen göra en teknisk översyn och framför allt ta hänsyn till konkurrensfrågan i samband med de här problemen, så att det inte skapas en snedvriden konkurrens mellan företag etc. Därför frågade vi oss naturligtvis: Kan utredningsmannen ta upp även den här frågan? Det ansåg vi att han bör kunna.

Herr talman! Jag ber att få sluta med att uttala den förhoppningen att utredningsmannen kan ta upp även de här motionerna om momsens på konst och se efter om man kan skapa någon tekniskt hållbar lösning, en lösning som riksdagen kan anta, en lösning som även konstnärerna kan finna någon tillfredsställelse i. Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Hur kan herr Brandt påstå att den här utredningsmannen skall kunna ta upp en sak som denna, när man i utskottsbetänkandet först säger att utredningsmannens uppdrag är begränsat, att han endast har i uppdrag att behandla frågor av teknisk natur, och sedan, längre fram i samma betänkande, förklarar att argumenteringen i de här motionerna – 324 och 613 t. ex. -- icke är av skatteteknisk natur utan av kulturpolitisk natur? Det brister ju i logiken. Hur skall utredningsmannen vara i stånd att på basis av detta utskottsbetänkande ta upp denna fråga, som är av annan natur än teknisk? Jag kan inte förstå annat än att det blir en omöjlighet, inte minst som utskottet samtidigt säger att det är emot stöd genom undantag från en i princip generell beskattning. Det är därför jag har framställt samma yrkande som fru Ryding för att om möjligt få ett beslut här i riksdagen.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först skulle jag till herr Brandt vilja säga att det var roligt att det inte alls var så att man helst skulle ha velat avstyrka det hela, och det var ju även roligt att jag hade fel i det fallet.

Men om man läser utskottsbetänkandet, som herr Källstad citerade nyss, får man faktiskt den uppfattningen att utskottet helst inte ville ha med detta att göra utan önskade säga: Gånge denna kalk ifrån mig. Men det verkar som om utskottet lyckades slingra sig ur på det sätt som står i betänkandet.

Sedan vill jag säga till herr Brandt: Gör inte allting så besvärligt när det inte är så besvärligt! För att tillmötesgå de önskemål som vi tagit upp i motionen och som även herrar Källstad och Eriksson i Ulfsbyn har talat för – att man skall ta bort momsens på förstagångsförsäljning – behövs det bara denna ändring som står på det papper som är utdelat. Det är inte jag som har skrivit detta utan den kanske högsta expertis som riksdagen har och som jag tror också herr Brandt har förtroende för. Det var allt som behövdes för att tillmötesgå motionerna om man ansåg att det var riktigt.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Det här betänkandet från skatteutskottet behandlar ju en hel del motioner. Det är sådana motioner som under ett flertal år har framförts här i kammaren men avslagits. Situationen har emellertid förändrats så till vida att det nu under innevarande höst har tillsatts en utredning som skall se på alla dessa olika problem. Då är det naturligt att man låter den utredningen lägga fram sitt betänkande, vilket ju skall ske med mycket stor skyndsamhet enligt vad som har meddelats i utskottet.

Det är ofta så att man får återkomma flera gånger med olika yrkanden innan de kan vinna bifall. Vi vet alla att det tidigare under varuskattens tid har motionerats flera gånger om konsten. Vi fick så småningom i alla fall en förändring så till vida att försäljning direkt från konstnärens ateljé numera inte är beskattad. Det är därför som vi i utskottet har enats om denna kompromiss, som innebär att alla dessa olika problem borde överlämnas till denna utredning för att man på så sätt skall få en

möjlighet att pröva dem. Om något av dessa inte kommer att tas upp av utredningsmannen eller om det inte kommer ett förslag till en förändring i linje med motionerna, skall jag för min del återkomma.

Vi har ju från moderata samlingspartiet bl. a. en partimotion där vi yrkar att förstagångsförsäljning av konst inte skall vara föremål för beskattning. Men med hänsyn till att vi vunnit den stora framgången att vi fått ett enigt utskott som skickar samtliga dessa motioner till utredningen tyckte jag att man fick låta bli att ställa några speciella yrkanden i särskilda frågor.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag vill säga till fru Ryding att hon inte får missförstå mig på det sättet att vi i utskottet inte skulle ha krafter, kapabla att skriva en lagtext. Vi har ett väldigt skickligt kansli som mycket väl kan utforma en sådan. Det var emellertid fråga om att få ett beslut här i riksdagen, hur än lagtexten är, där man garderar sig för alla gränsproblem som kan uppkomma. Vi vill ha utrett klart och tydligt vad ett beslut skall innebära i sina konsekvenser. Det var det jag syftade på. Därmed hade vi samtidigt garanti för att det inte skulle bli några gränsproblem. Jag vet inte om den som har skrivit den här lagtexten har något som helst ansvar för vad som händer i det avscendet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna A 1--3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten A 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av fru Ryding m. fl. under överläggningen i anslutning till motionen nr 324 framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 59 punkten A 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av fru Ryding m. fl. under överläggningen i anslutning till motionen nr 324 framställda yrkandet.

Vid omröstning genom upprensning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	212
Nej	--	89
Avstår	—	16

Onsdagen den
17 november 1971

*Förstatligande av
den obligatoriska
trafikförsäkringen*

Punkterna A 5-11 samt B 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 19 Föredrogs skatteutskottets betänkanden:

Nr 60 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956:623)

Nr 61 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

Nr 63 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1958:295) om sjömansskatt

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 20 Förstatligande av den obligatoriska trafikförsäkringen

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 41 i anledning av motion om förstatligande av den obligatoriska trafikförsäkringen.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:1091 av fru Ryding m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle besluta att ge vederbörande myndighet i uppdrag att skyndsamt låta undersöka frågan om att den obligatoriska trafikförsäkringen också blev en statlig angelägenhet i likhet med bilskatt och körkort.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1091.

Reservation hade avgivits av fru Marklund (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:1091 hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning angående förstatligande av den obligatoriska trafikförsäkringen.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I näringsutskottets förevarande betänkande nr 41 har utskottets majoritet kommit överens om att inte låta undersöka frågan om att den obligatoriska trafikförsäkringen också blir en statlig angelägenhet i likhet med vad som gäller de båda andra obligatorierna vid bilkörning: bilskatt och körkort. Innan jag här polemiserar mot utskottsmajoritetens uppfattning vill jag dock först tacka för utskottets grundliga behandling med remissförfarande av vår motion.

Utskottet framhåller att samtliga remissinstanser anfört att det nuvarande trafikförsäkringssystemet fungerar tillfredsställande, och det var knappast någon större överraskning för mig. Statens trafiksäkerhetsverk använder dock i sitt remissvar uttrycket "i stort sett tillfredsställande", och det är ju en liten variant. Trafiksäkerhetsverket säger också följande, som jag citerar ur utskottets betänkande: "Ett överförande av den obligatoriska trafikförsäkringen i statlig regi skulle kunna erbjuda vissa fördelar i fråga om bl. a. insamlande av statistik av värde för

Onsdagen den
17 november 1971

*Förstatligande av
den obligatoriska
trafikförsäkringen*

trafiksäkerhetsarbetet samt ökade möjligheter att i försäkringssystemet införa olika moment som kan stimulera ett varsamt körsätt, öka användningen av bilbälten m. m. De kontakter som verket haft med representanter för trafikförsäkringsföretagen har emellertid visat att man är beredd att medverka på olika sätt i dessa avseenden." Trafiksäkerhetsverket vill därför inte för dagen tillstyrka ett bifall till motionen, och utskottet anför detta som ett skäl för sitt avstyrkande.

I vår motion 1091 framhåller vi fördelarna med att de tre obligatorier-
na vid bilkörning ligger på ett ställe, och vi säger att man kan tänka sig en lösning av problemet i samband med upprättande av det nya bilregistret i enlighet med propositionen 165 år 1970 eller i samband med bilskatte-
uppbörden. Riksdagens ärade ledamöter fick i går på sitt bord bl. a. propositionen 152 med förslag till förordning om ändring i förordningen om automobils katt, m. m. Där står det att statsmakterna år 1969 beslöt att fordonsregistreringen skulle läggas om och centraliseras till ett ADB-register. Jag har inte hunnit studera den propositionen ännu, men vi har i vår motion sagt att enligt vår uppfattning skulle det vara synnerligen lämpligt att i det sammanhanget inordna också den obligatoriska trafikförsäkringen i omläggningen. Det har vi nämnt i motionen men därom står inte någonting i utskottsbetänkandet. Man säger inte ett knyst om den saken.

Vi vidhåller att vi vill att den av oss önskade undersökningen skall komma till stånd – det gäller en undersökning.

Jag vill med det anförda yrka bifall till den reservation av fru Marklund som har fogats till näringsutskottets betänkande nr 41.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! I det här utskottsbetänkandet har vi, som kammarrens ledamöter kunnat höra av fru Ryding, haft att ta ställning till ett motionsförslag om att låta utreda frågan om ett förstatligande av den obligatoriska trafikförsäkringen. Man menar att kontrollmöjligheten av att vederbörande fordon verkligen är försäkrat skulle bli större om detta låg hos staten och att man därmed fick tre obligatoriska delar sammanförda; försäkringen och det som staten har hand om redan nu, nämligen körkortet och bilskatten. Man menar också att kostnaderna skulle kunna pressas och att försäkringen skulle bli billigare för den enskilde försäkringstagaren.

Vi har som kammarrens ledamöter kunnat konstatera remitterat motionen till försäkringsinspektionen, statens trafiksäkerhetsverk och Svenska försäkringsbolags riksförbund. Samtliga remissinstanser har som bekant avstyrkt ett bifall till motionen. Inte heller utskottsmajoriteten har funnit att några fördelar skulle stå att vinna med ett bifall till motionen.

Jag vill konstatera att det nuvarande systemet fungerar tillfredsställande, och det har vi också gett uttryck för i utskottsbetänkandet. Vi har genom försäkringsinspektionen statlig insyn och kontroll över försäkringsbolagens handhavande av trafikförsäkringen. Försäkringspremiernas övre gräns kan som bekant fastställas av Kungl. Maj:t, om så skulle befinnas nödvändigt. Vi har alltså, menar utskottet, tillräcklig insyn för

Onsdagen den
17 november 1971

*Förstatligande av
den obligatoriska
trafikförsäkringen*

att se till att premierna är skäligen.

Men vi bör också komma ihåg att det i mycket stor utsträckning förekommer frivilliga tilläggsförsäkringar inom detta område. Dessa skulle, även om motionen och reservationen hade bifallits, komma att erbjudas av de nuvarande försäkringsbolagen. Jag vill nog påstå att ett sådant system skulle komma att innebära att administrationskostnaderna skulle komma att öka, och det syfte som motionen framhåller, en billigare försäkringspremie, skulle förbytas i sin motsats.

Herr talman! Hade jag och utskottsmajoriteten trott att något skulle stått att vinna genom ett bifall till motionen skulle i varje fall jag inte tvekat att tillstyrka densamma. Men jag tror som sagt att motsatsen hade kommit att bli fallet, och därför har jag och utskottsmajoriteten stannat för att föreslå att motionen måtte avslås.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Till herr Bengtsson vill jag säga följande med anledning av att han påstår att det är belagt att allting fungerar tillfredsställande och att man måste hos de enskilda försäkringsbolagen och det folkägda försäkringsbolaget ha de andra försäkringar som många också önskar ha, när de kör bil. Bara några aspekter.

Stora summor pengar går åt till reklamkostnader. Dessutom går förfärligt mycket åt till olika skaderegleringar osv. Vårt förslag i dag är en väg som man kan börja gå för att få en samhällelig kontroll över alla försäkringar som har samband med bilkörning. Jag tror att det hade varit bra att utnyttja denna inkörsport, inte minst med tanke på att det rör sig så mycket på detta område – man lägger bl. a. om bilregistren. Man utnyttjar också data, och det bör man göra till hundra procent så fort som möjligt. Jag tror att man i en inte alltför avlägsen framtid kommer att anse det vara lämpligt att samhället tar hand om alla försäkringar.

Sävt jag förstår har näringsutskottet inte varit inne på dessa tankar – det redovisas inte i betänkandet. Men trots det vidhåller jag yrkandet om bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Jag vill bara göra fru Ryding uppmärksam på att hon i sin motion inte föreslagit någonting annat än att den obligatoriska fordonsförsäkringen skulle ses över. Motionen säger ingenting om att den frivilliga delen av försäkringen – den s. k. kaskodelen – skulle blandas in i detta sammanhang. Många av försäkringstagarna skulle säkerligen komma att behålla kaskodelen av försäkringen i de nuvarande försäkringsbolagen, och därmed skulle otvivelaktigt administrationen fördyras.

Vi skall också vara på det klara med att skaderegleringarna i det föreslagna systemet skulle bli ytterst kostsamma.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Det är riktigt vad herr Bengtsson i Landskrona säger om motionens innehåll. Men vpk har tidigare under många år motionerat

angående samhällets övertagande av hela försäkringsväsendet. Den nu föreslagna åtgärden anser jag vara en inkörsport till en sådan ordning. Trots att det inte sägs ut i motionen är det säkerligen många som begriper det. Jag har emellertid klart velat säga ut att detta är en riktig väg att gå.

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Trafikförsäkringen

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	291
Nej	—	18
Avstår	—	3

Herr Fäldin (c) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

§ 21 Trafikförsäkringen

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 15 i anledning av motion angående trafikförsäkringen.

Fru LINDBERG (s):

Herr talman! Herr Ericson i Örebro och jag har avlämnat en motion, vari vi tar upp en som vi tycker angelägen fråga. Vi har nämligen begärt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär dels en kartläggning av i vilken omfattning motorfordon i trafik saknar trafikförsäkring samt de ekonomiska konsekvenserna därav, dels en översyn av bestämmelserna vid tecknandet av trafikförsäkring.

Utskottet har inhämtat utlåtanden över motionen från rikspolisstyrelsen, försäkringsinspektionen och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. På begäran av utskottet har yttranden därjämte avgivits av Motororganisationernas samarbetsdelegation och Trafikförsäkringsföreningen.

Vi har väckt denna motion därför att vi anser det vara en stor orättvisa, att de som betalar sina försäkringar skall täcka in även de kostnader som uppkommer genom skador förorsakade av oförsäkrade bilar. De siffror vi har angivit i vår motion har på en punkt visat sig vara

oriktiga. Jag vill notera det. Vi har angivit att det 1968 var 1 925 oförsäkrade bilar som förorsakade skador. Det har i det yttrande som Trafikförsäkringsföreningen avgivit till utskottet framkommit, att det var ändå flera oförsäkrade bilar, nämligen 2 286 stycken, som förorsakade skador.

Utskottet har inte tillstyrkt vår motion utan hänvisar till att den i samband med den nya bilregisterorganisationen införda kontrollmärkningen kommer att innebära bättre garantier då det gäller att komma åt de försumliga. Det är dock ganska anmärkningsvärt att man redan nu kan konstatera vad som står i utskottets betänkande. "Systemet har emellertid – av administrativa och praktiska skäl – inte finslipats så att den omständigheten att märke finns på fordonet i alla situationer utgör en garanti för att förutsättningarna för brukandet är uppfyllda."

Man hade väl förväntat sig att utskottet skulle ha kunnat tillmötesgå motionärerna åtminstone så mycket, enligt min åsikt i varje fall, som att påpeka detta och begära att det skall skapas garantier – om inte hundraprocentiga så i alla fall så nära som möjligt – för att systemet blir ett effektivt skydd och en kontroll just i det avseende som vi talar om. I avvaktan på att man under tiden 1972-1974 skall få kontrollmärkessystemet färdigt, borde man ha kunnat göra denna kartläggning. Det kan nämligen vara av stort intresse att verkligen få veta någorlunda exakt hur stora siffror det gäller.

Vi har i vår motion konstaterat att det gäller ungefär 110 000 oförsäkrade bilar. Detta är vad försäkringsinspektionen anser, och det gäller 1968, men med nuvarande biltäthet tror vi att antalet i dag är ännu större. Också försäkringsinspektionen har gjort beräkningar – vilka likaledes gäller 1968 – att de skador som man får ersätta därför att inga premier har inbetalats uppgår till ungefär 50 miljoner kronor. Det är ganska stora summor. Till detta kommer bortfallet av fordonsskatt, som uppskattas till 8–10 miljoner kronor.

I utskottets skrivning har jag lagt märke till en formulering som jag inte sett tidigare – det är möjligt att den har förekommit, fastän jag inte har observerat den –, nämligen "Motionen bör således avslås". Jag konstaterar att – åtminstone som jag ser det – ligger det en viss tveksamhet i detta "bör". Skall jag tolka det så, att man ändå haft vissa sympatier för vår begäran om utredning? Det är bittert att tänka sig att de som vill smita från den legala avgiften för fordonsförsäkringar skall kunna känna sig ganska trygga ända fram till våren 1974. På grund av brister i det system med kontrollmärkning man tänker ha och som har påtalats av utskottet självt, kan de också efter 1974 i vissa fall känna sig ganska säkra på att de även i fortsättningen kan låta bli att betala premier.

Jag ställer naturligtvis inget yrkande, eftersom det skulle vara utsiktslöst, men jag hoppas att man skall ha uppmärksamheten riktad på att alla som har bil måste ta på sig de utgifter som är förenade med det.

Herr talman! Jag har alltså inget yrkande.

Onsdagen den
17 november 1971

*Rätt för makar att
anta hustruns
släktnamn, m. m.*

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Fru Lindberg rör naturligtvis vid ett mycket viktigt problem, nämligen det förhållandet att det finns oförsäkrade bilar i så stort antal.

Men det förhåller sig ju så, att ett av syftena med det nya bilregistersystemet är att få bättre kontroll över bilarna inte bara vad gäller skatten utan även och just vad gäller försäkringen.

Vi har i utskottet byggt vårt ställningstagande på de fem avstyrkande remissyttranden som är redovisade i utskottets betänkande.

Vi står nu alltså inför ett nytt bilregistersystem som, om det genomförs i alla delar, kommer att innebära att beträffande huvuddelen av de registrerade fordonen kontrollbesiktningen skall ske och trafikförsäkringspremier och fordonsskatt betalas vid ungefär samma tidpunkt. Kontrollmärke skall lämnas ut först sedan man konstaterat att besiktning-, försäkrings- och skatteplikt fullgjorts. Kontrollmärket blir ett lätt avläsbart tecken på att förutsättningarna för att få bruka fordonet är uppfyllda under den tid märket avser.

Nu kan man naturligtvis inte göra utfästelser i förväg om att det här systemet kommer att vara absolut fullgott. Det blir väl nödvändigt att först skaffa sig erfarenheter.

Jag vill rikta fru Lindbergs uppmärksamhet på en omständighet, som kanske är ett slags svar på det hon sade om att man inte kan räkna med hundraprocentig tillförlitlighet och kontroll över bilarna. Det är just för att bl. a. underlätta inkörningstiden och komma till rätta med det som fru Lindberg berörde som man för ett halvår sedan har tillsatt en särskild arbetsgrupp, bestående av representanter för staten och för trafikförsäkringsbolagen. Gruppen är speciellt sysselsatt med att planera övergången till det nya bilregistersystemet. Dess uppgift är uppenbarligen att söka nå så långt som det över huvud taget är möjligt med de nya tekniska resurser som det nya bilregistersystemet innebär.

Jag vill sedan inte tolka utskottets skrivning så som fru Lindberg gjorde, att vi skulle varit tveksamma – med hänsyn till remissyttrandens innehåll var vi nog i utskottet helt övertygade om att vi inte kunde göra något annat än att avstyrka bifall till motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22 Rätt för makar att anta hustruns släktnamn, m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 18 i anledning av motion om rätt för makar att anta hustruns släktnamn, m. m.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! "Den flickan skall bära mitt efternamn", står det i visan. Men genom lagutskottets betänkande torde det inte dröja länge innan det

Onsdagen den
17 november 1971

*Rätt för makar att
anta hustruns
släktnamn, m. m.*

också kommer att kunna sjungas "Den *pojken* skall bära mitt efternamn".

Som motionär är det bara att glädjas häröver, tacka och ta emot. Det är orimligt att som nu när två personer gifter sig båda får lov att anta mannens efternamn, eller kvinnan behålla sitt flicknamn, men att de inte har samma rätt att gemensamt besluta att i stället båda anta kvinnans efternamn – vilket kan vara mer särskiljande.

Med rätta kräver utskottet nu att en översyn av namnlagen skall "påbörjas inom en nära framtid". De orden är uppenbart tillsatta med speciell avsikt. De har adress till Kungl. Maj:t och även till patent- och registreringsverket, som visserligen i *petita* ansett, att namnlagen bör bli föremål för översyn under verkets planeringsperiod 1970/71–1975/76, men som i sitt remissvar inte varit så angeläget att just i början av den perioden gripa sig an med dessa frågor. Jag vill betona att utskottets enhälliga betänkande och det beslut som säkerligen blir riksdagens om någon minut innebär att man skall gripa sig an med översynen *inom kort*.

Att riksdagen kommer att fastslå att namnlagen på den punkt jag tagit upp nu är "i behov av en modernisering" och att riksdagens uttalanden år 1963 "ter sig förlegade" är en vacker seger för den linje som drivits av Fredrika-Bremer-Förbundet, som just slagit fast: "Även om namnrättsfrågan måhända ej tillhör de områden där könsdiskrimineringen får de allvarligaste verkningarna, är den emellertid av så stor psykologisk och principiell betydelse för genomförandet av jämställdhet mellan könen att den inte får negligeras. Förbundet vill därför livligt tillstyrka att en revision av namnlagen sker – – –."

Grundsynen i utskottsbetänkandet har också sin betydelse för hur man i framtiden måste se på frågan om barnens efternamn.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkandet 18 i anledning av motionen nr 659.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Motionären och utskottet är överens, och något inlägg till redovisning av utskottets ståndpunkt skulle därför i och för sig kunna anses vara onödigt, så mycket mer som utskottet är direkt angeläget om att översynen av namnlagen *snart* kommer till stånd. Bakgrunden till denna inställning är följande.

Med anledning av motioner år 1967 uttalade namnmyndigheten, dvs. patent- och registreringsverket, att en allmän översyn av 1963 års namnlag så småningom kunde behövas, detta på grund av vissa erfarenheter under de tre år lagen då hade tillämpats.

När nu namnmyndigheten åter yttrar sig – denna gång med anledning av herr Möllers motion – formulerar sig myndigheten ungefär likadant, trots att ytterligare tre års erfarenheter hunnit samlas – dessa anses inte tillräckliga – samtidigt som behovet av en översyn av namnlagen klart och till och med klarare än tidigare vitsordas. Det är därför som utskottet ansett sig böra uttala att översynen bör "påbörjas inom en nära framtid".

Jag vill gärna, herr talman, tillägga vad utskottet har antytt, nämligen att släktnamnet efterhand nog får minskad betydelse för samhällets behov av att kunna identifiera medborgarna, eftersom personnummer nu

allmänt genomförts och också allt allmännare användes.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23 Föredrogs lagutskottets betänkanden:

Nr 19 i anledning av motion om översyn av bestämmelserna om existensminimum

Nr 20 i anledning av motion angående förfarandet vid uppsägning av hyresgäst

Nr 22 i anledning av motion angående bevakning av säljares garantiutfästelser vid konkurs

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 36 i anledning av motioner om utvidgning av socialförsäkringen och om garanterad minimiinkomst.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1971:244 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning av förutsättningarna att införa en total (allmän) socialförsäkring som täckte alla former av inkomstbortfall,

2) motionen 1971:708 av herr Hedlund m. fl. (c), i vilken hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning om ett system med garanterad minimiinkomst samt om konsekvenserna av ett sådant system för den framtida socialpolitiken och de befintliga sociala förmånerna.

Utskottet hemställde

- 1) att motionen 1971:244 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
- 2) att motionen 1971:708 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

A) av herr Hermansson i Malmberget (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:244 hos Kungl. Maj:t begärde en utredning av förutsättningarna att införa en allmän socialförsäkring, som täckte alla former av inkomstbortfall, i enlighet med vad reservanten anfört,

B) av herrar Jonsson i Mora (fp), Magnusson i Nennesholm (c) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c) samt herr Andersson i Nybro (c), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:708 hos Kungl. Maj:t

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst

Onsdagen den
17 november 1971

Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst

begärde en utredning angående ett system med garanterad minimiinkomst i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Vårt samhälle kan med viss rätt betraktas som ett välfärdssamhälle. Om detta är sannolikt de allra flesta eniga. Lika eniga är i varje fall alla progressiva krafter om att välfärden också har sina brister. Trots att vi har byggt upp ett omfattande trygghetssystem med bl. a. barnbidrag, folkpensioner, sjukförsäkring, studiebidrag, bostadsstöd m. m. hamnar många människor mer eller mindre utanför detta trygghetssystem. Det finns alltså luckor i vår välfärd.

Låginkomstutredningen har i flera kvalificerade arbeten lyckats kartlägga och konkretisera dessa luckor i trygghetssystemet. I bl. a. levnadsnivåundersökningen klargör utredarna hur stora inkomstskillnaderna är. Av denna undersökning framgår att högre tjänstemän i privat och statlig tjänst har disponibla inkomster efter skatt på i genomsnitt 30 000 kronor. För biträdespersonal, skogsarbetare, andra kroppsarbetare, fiskare och lantbrukare med mindre gårdar låg genomsnittsinkomsten på ca 8 000 kronor. Dessa inkomstuppgifter är visserligen inte helt aktuella, men ingenting tyder på att relationerna har förändrats till förmån för de sämst ställda.

Vid en närmare analys över orsakerna till att stora grupper har låga inkomster finner man att det är faktorer som den enskilde individen inte haft stora möjligheter att påverka. Fortfarande är det en liten del av befolkningen som fått förmånen att ta samhällets dyrbara utbildningsresurser i anspråk. Många har låga inkomster därför att samhället genom en dålig regionalpolitik inte lyckats ge dem full sysselsättning. Av samma skäl tvingas många människor arbeta inom näringsgrenar med en svag lönsamhet. Den enskilda människan kan rimligtvis inte lastas för att hon inte fått förutsättningar till högre inkomster.

Dessa stora inkomstskillnader är ur centerpolitisk synpunkt helt oacceptabla. Men vi anser det lika allvarligt att viktiga delar av vårt trygghetssystem konserverar dessa standardskillnader. Detta gäller bl. a. sjukförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och ATP-systemet som ger en mycket dålig trygghet för alla låginkomsttagare. De människor som alltså tvingats leva på en relativt låg standardnivå under sin aktiva tid i produktionen bestraffas ytterligare med en dålig trygghet vid sjukdom, arbetslöshet och på ålderdomen. I dessa avseenden har därför inte det nuvarande trygghetssystemet fyllt rimliga anspråk på rättvisa, jämlikhet och solidaritet mot de sämst ställda i samhället.

Genom framför allt den progressiva skatten har en utjämning – det skall erkännas – mellan hög- och låginkomsttagare åstadkommit. Men genom en betydande övergång från direkt skatt till moms på livsmedel och andra livsnödvändiga varor drabbas även låginkomsttagarna förhållandevis hårt. Den utjämning som skett via skattepolitiken och sociala insatser kan inte anses vara tillfredsställande sett ur jämlikhetssynpunkt.

Av låginkomstutredningens arbete framgår också att de i genomsnitt högsta sociala bidragen utbetalades till höginkomsttagare i socialgrupp 1. Detta kan sannolikt förklaras av två skäl. Det beror dels – som jag redan

Onsdagen den
17 november 1971

Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst

framhållit – på att trygghetssystemet i stora delar bygger på inkomstens storlek, dels på att de ”utbildade” grupperna har bättre kännedom om de krångliga och invecklade regler som gäller för att tillgodogöra sig sociala rättigheter. Vissa undersökningar tyder på att stat och kommun tjänar 3--4 miljarder på att vissa människor inte är upplysta om sina rättigheter. Man kan dra den slutsatsen att socialförsäkringssystemet är så uppbyggt att det inte alltid kommer dem till godo som bäst behöver denna hjälp.

I vissa fall ger inte försäkringsformer och generella bidrag någon ekonomisk trygghet. I sådana svåra lägen tvingas den enskilde att söka s. k. socialhjälp. Många människor avstår dock från detta stöd därför att de vill helt enkelt inte vända ut och in på sina personliga problem. Det byråkratiska krånglet kring denna stödform är kostnadskrävande för samhället och deprimerande för den enskilda människan. Det bör erkännas att i själva socialhjälpens ligger fortfarande – tyvärr – en nedsättande klasstämpel som drabbar dessa olyckliga människor på ett tragiskt sätt. Beklagligtvis har vissa konservativa politiker på senare tid ytterligare förstärkt misstron till denna hjälpform och gett socialhjälpens helt felaktiga proportioner. Skattebetalarna har bibringats uppfattningen att det är denna hjälp som är den främsta orsaken till det ökade skattetrycket. Detta är helt felaktigt. Socialhjälpens utgör inte mer än ca 1 procent av de samlade sociala kostnaderna. De kraftigaste kostnadsökningarna kan noteras inom sjuk- och äldreomsorgen.

Jag vill bara kort konstatera att vårt nuvarande sociala trygghetssystem inte ger en tillfredsställande trygghet åt de sämst ställda i samhället. Vi har heller inte via skattepolitiken lyckats åstadkomma en godtagbar utjämning till de sämst ställdas förmån. De utredningar som pågår inom det sociala fältet har inte – såvitt jag kan förstå – till uppgift att söka samlande lösningar på dessa angelägna trygghetsproblem.

Det är av det skälet som vi inom centern har avlämnat en partimotion i syfte att finna bättre former för den framtida trygghetspolitiken. Vi tror att det är möjligt att genom den garanterade minimiinkomsten uppnå flera väsentliga mål inom jämlikhetspolitiken. Vi tror att det är möjligt att skapa en sådan modell att inga människor blir utelämnade. Vi tror också att det då går lättare att uppnå en effektivare utjämning till de sämst ställdas förmån. Genom ett generellt system får vi bort socialfallsstämpeln, informationsproblemen och det byråkratiska krånglet kan reduceras eller kanske till och med avskaffas. De personella och ekonomiska vinster som uppnås kan i stället inriktas på uppsökande vård – s. k. friskvård – som minskar trycket på våra dyrbara institutionella vårdanläggningar.

Av bl. a. dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen B i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 36.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammararens förhandlingar.

Fru MARKLUND (vpk):

Fru talman! Lagen om allmän försäkring har sedan sin tillkomst 1962 varit föremål för ändringar och kompletteringar. Detta är naturligt med

Onsdagen den
17 november 1971

*Utvidgning av so-
cialförsäkringen
och garanterad
minimüinkomst*

tanke på att det på det socialpolitiska området ständigt uppstår nya behov och anspråk. Det finns följaktligen anledning att vänta sig en fortsatt utbyggnad och nya inslag.

I motionen 244 liksom i den reservation som fogats till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 36 noterar vi denna utveckling och även den mångfald av utredningar som arbetar med lösningar av olika delfrågor på det socialpolitiska området. Vårt yrkande om en prövning av förutsättningarna att införa en allmän socialförsäkring har alltså inte tillkommit i ovetskap om vad som är på gång i de här frågorna. Vi har tvärtom just utifrån kännedom om alla dessa utredningar funnit det nödvändigt att verka för en klar socialpolitisk målsättning och inriktning på ett såvitt möjligt enhetligt system för alla former av socialpolitiska insatser.

Ett i grunden jämlikt och solidariskt samhälle där ingen löper risken att bli föremål för förakt, misslyckanden och social utstötning kan inga delförbättringar av socialpolitiken åstadkomma. Därtill behövs en politik som rubbar den nuvarande maktstrukturen och det ekonomiska fåtalsväldets principer. Men också under rådande betingelser är det nödvändigt att arbeta för förbättringar av de enskilda människornas situation. I det syftet har vi väckt olika förslag som gått ut på att förbättra t. ex. pensionärernas villkor, de handikappades situation och barnfamiljernas läge.

Den här föreliggande motionen syftar, som jag sagt, till en samlad lösning men också till att komma ifrån något av det tvång och förmynderi som många människor i behov av samhällets stöd fortfarande tycker sig uppleva när de kommer i kontakt med gällande vårdlagar. Behovet av enhetlighet känns naturligtvis starkt bland de hjälpbehövande men också bland de människor som arbetar inom socialvården. Vissa steg mot enhetlighet tas ju på det praktiska området, och familjevårdsprincipen i socialvården kan ses som ett exempel på det, men enhetligheten behövs också försäkringsmässigt för att täcka olika slag av inkomstbortfall.

I ett remissyttrande i samband med behandlingen av motioner till 1969 års riksdag om en allmän översyn av lagen om allmän försäkring säger Landsorganisationen på tal om nödvändigheten att analysera behovet av trygghetsskapande åtgärder: "Vid en sådan analys bör särskilt tillses att det sociala skyddssystemets olika anordningar utformas så att de i gränfallen täcker varandra och att den enskilde individen inte hamnar i ett tomrum mellan dem."

Ett system där de olika anordningarna täcker varandra är just en allmän socialförsäkring. En sådan skulle trygga försörjningen för barn, äldre och handikappade och ersätta förlust av inkomst vid sjukdom och arbetslöshet. Rent praktiskt skulle den innebära minskad byråkrati och mindre krångel och förödmjukelser för den enskilde samtidigt som den skulle kunna vara en del av en allmän politik för jämställdhet.

Vi menar att finansieringen skall ske via statsbudgeten, dvs. skattevägen, genom arbetsgivaravgifter och arbetstagares försäkringsavgifter. En sådan uppläggning är nödvändig också för att åstadkomma likhet för alla, oberoende av var man bor någonstans. Som det nu är vet vi att det i olika

Onsdagen den
17 november 1971

Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst

kommuner i landet finns olika bedömningar av när behov av socialhjälp föreligger.

Utöver detta finns i dag också olikheter i fråga om när man skall låta hjälpbehovet vara det avgörande och när man skall handla enbart efter lagens bokstav. Sådana exempel står att finna nu i arbetslöshetstider, när en människa utan arbete otvivelaktigt behöver socialhjälp men de sociala myndigheterna utifrån kommunens trängda ekonomiska läge åberopar det förhållandet att personen i fråga är i stånd att försörja sig genom arbete. Det är en av de luckor i vårt nuvarande trygghetssystem som herr Andersson i Nybro nyss talade om.

Utskottet finner nu ingen anledning att frängå den bedömning som gjordes 1969, då riksdagen inte ansåg tiden mogen för att bifalla motionsyrkanden om en allmän översyn av den allmänna försäkringen. Något litet har väl ändå mognadsprocessen framskridit, det visar inte minst måldiskussionen om framtidens socialvård och socialpolitik liksom om dess former, som förs i synnerhet bland dem som arbetar på socialpolitikens olika områden. Och allt medan den processen fortgår kan det finnas skäl att komplettera floran av utredningar med en som ser över förutsättningarna att införa en allmän socialförsäkring.

Därför vill jag, fru talman, yrka bifall till reservationen av herr Hermansson i Malmberget vid utskottets hemställan under punkten 1.

Herr MUNDEBO (fp):

Fru talman! Den svenska socialpolitikens organisation och administration har inte följt med i utvecklingen i samma takt som de materiella förmånerna har förbättrats. Därför har vi i dag många organisatoriska oformligheter, luckor i systemet, delvis dubbelarbete, delvis föråldrad och otillräckligt samordnad administration. Det finns naturligtvis ingen enkel lösning för en så omfattande administration som den svenska socialpolitiken, en socialpolitik som berör tre nivåer -- staten, landstingen och kommunerna -- och dessutom en rad enskilda organisationer och institutioner, en socialpolitik som omfattar fem socialförsäkringar och en lång rad av olika vårdgrenar, en socialpolitik som har vuxit fram successivt under de senaste årtiondena.

Ett system för att förenkla socialpolitikens organisation och administration som under senare år har diskuterats är någon form av garanterad minimiinkomst. Ett sådant system skulle kunna medföra en bättre samordning mellan socialförsäkringsgrenarna och mellan socialförsäkringarna och andra former av ekonomiskt stöd från socialpolitiken. Jag är för min del inte säker på att en garanterad minimiinkomst skulle lösa alla eller ens huvuddelen av de organisatoriska problem socialpolitiken i dag har. Därför är jag inte fullt så övertygad om det systemets lämplighet som motionärerna, men jag är heller inte övertygad om att systemet är olämpligt, vilket utskottets majoritet är utan att närmare ha funderat över frågan. Utskottsmajoriteten avisar nämligen varje tanke på att utreda frågan om ett system med garanterad minimiinkomst.

Vi kan inte på grundval av det material vi nu har till hands svara vare sig ett entusiastiskt ja eller ett bestämt nej på frågan om det här systemets lämplighet. Låt oss därför få en utredning av denna fråga. Det

Onsdagen den
17 november 1971

*Utvidgning av so-
cialförsäkringen
och garanterad
minimiinkomst*

finns inga andra utredningar som berör denna problematik. Vi kommer inte förbi frågan om garanterad minimiinkomst i den socialpolitiska debatten under de kommande åren. Låt oss därför få ett bättre underlag för debatten! Låt oss få en utredning om vilka konsekvenser ett system med garanterad minimiinkomst skulle få för den framtida socialpolitiken!

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen B av herr Jonsson i Mora m. fl. under punkten 2 i utskottets hemställan.

Herr FREDRIKSSON (s):

Fru talman! De föregående talarna har i huvudsak mera i allmänna ordalag ägnat sig åt luckor och brister som man anser fortfarande vidlåder vårt socialförsäkringssystem. Framför allt herr Andersson i Nybro har radat upp en hel del önskemål ovanpå varandra, men han har sorgfälligt undvikit det som jag tycker är det viktigaste, nämligen hur man tänkt sig att en inkomstgaranti skall fungera och hur den skall finansieras.

Att det i dagens samhälle finns grupper av människor som har stora problem att brottas med kan man allmänt hålla med om. Visst finns det trots vårt förnämliga sociala trygghetssystem många behov att tillgodose, och visst finns det eftersatta områden även om jag tycker att herr Andersson i Nybro överdrivit besvärligheterna en smula.

Men dessa problem är i och för sig ingen nyhet. Problemen är i varje fall välkända inom socialdemokratin. Det är saker som vi ofta påpekar och som vi försöker vinna gehör för, då vi anser det angeläget att hjälpa alla människor som har det besvärligt. Men när man nu från folkpartiets och centerpartiets sida ser lösningen i skapandet av en garanterad minimiinkomst kan vi inte riktigt vara med.

Herr Mundebo är för all del tveksam. Han är inte så säker på att lösningen finns där, men han anser ändå att en utredning bör komma till stånd. Vi tycker däremot inte att det är någon mening med en sådan utredning i dagens läge. Personligen har jag ganska svårt att förstå vad man egentligen syftar till. Här reser sig verkligen, fru talman, många frågetecken.

Varken i motionen eller i reservationen eller i vad som sagts från talarstolen i dag har det med ett enda ord nämnts hur man tänker sig att inkomstgarantin skall fungera. Men hur den än skulle komma att byggas upp, måste det bli någon form av försäkring. Jag förmodar att det måste bli en försäkring av mycket stor omfattning. Den frågeställning som jag då först och främst skulle vilja föra fram är: Vilka grupper skall inrymmas i en sådan här inkomstgaranti? Visserligen står det i reservationen att garantin skall omfatta alla, men jag tror att det skulle vara på sin plats med en närmare precisering. Såvitt jag förstår vill man räkna in alla löneanställda, hela kategorin fria företagare och naturligtvis jordbrukarna. Det är ju en partimotion från centerpartiet som är anledningen till detta betänkande och som senare backats upp av folkpartiiledamöterna i utskottet, och man kan väl då utgå ifrån att inkomstgarantin skall gälla kvinnorna, alltså hela den kategori kvinnor som är hemarbetande.

Här kanske kan påminnas om att vi har fått ett system med individuell beskattning. Skall det bli några nya rättsverkningar även på detta

Onsdagen den
17 november 1971

Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst

område? Jag tror att det är frågor som det skulle vara intressant att få besvarade. Alla hemmafruar skulle naturligtvis bli väldigt glada om de fick veta att de skulle omfattas av en sådan här inkomstgaranti, men man kommer inte förbi kostnadsfrågan. Den andra frågan som jag skulle vilja ställa är alltså: Har man en föreställning om vad en sådan här garanti skulle kosta – i varje fall om man skulle klara alla de problem som herr Andersson i Nybro radar upp?

Vi har ju i dag ett socialförsäkringssystem som i långa stycken är uppbyggt efter inkomst- eller kompensationsprincipen. Vi är alltså inte nöjda med en minimistandard. Vi har flera daghjälpklasser i såväl sjukförsäkringen som arbetslöshetsförsäkringen avsedda att kompensera inkomstbortfall i varierande inkomstlägen. Hur högt eller lågt skall man egentligen sätta gränsen för en garanterad minimiinkomst? Om den samordning som man syftar till i reservationen skall ha någon mening måste man sätta gränsen ganska högt – så högt att man fångar in samtliga daghjälpklasser i de nämnda försäkringarna. Då kommer man, ärade kammarledamöter, att röra sig med kostnader av så väldiga dimensioner att den ekonomiskt mest lättsinnige skulle hesitera. Om man å andra sidan syftar endast till ett lågt minimibelopp, vad vinner man då egentligen? Ja, inte gör man några nämnvärda rationaliserings- och samordningsvinster. Vi måste i så fall ha de andra försäkringarna kvar. Vi måste ha den påbyggnad som vi har inom arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen, och jag tror inte heller att vi skulle komma ifrån socialhjälp och därmed förknippade inkomstprövningar. Ingen minimiinkomstgaranti kan fånga in alla de svårigheter som en människa under vissa olyckliga omständigheter kan hamna i.

Och hur skall man klara låginkomstproblemet, som herr Andersson i Nybro var inne på? Menar man verkligen att man genom en sådan här minimiinkomstgaranti skall lyfta upp alla lågavlönade? För det är väl det som man syftar till? Jag tror verkligen att förslaget är ganska dåligt genomtänkt.

Det är alltså av intresse att få veta om man har någon uppfattning om vad försäkringen skulle komma att kosta och hur den skall finansieras. Skall detta klaras över budgeten, genom arbetsgivaravgifter, av de försäkrade själva? Det har inte sagts någonting härom, men det skulle vara intressant att få svar på de frågorna. Nu menar man kanske att det blir utredningens uppgift att klara ut detta, men om man har ett konkret yrkande i en fråga som varit uppe åtskilliga gånger i riksdagen borde man ha kommit så långt att man i grova drag kunde ange inte bara hur försäkringen skall finansieras utan också hur den skall utformas.

Jag vill i detta sammanhang, fru talman, gärna framhålla att jag inte polemiserar mot bättre socialförsäkringar som skapar en högre grad av trygghet; vad jag är ute efter är att få veta mer om vad man egentligen menar med en garanterad minimiinkomst. Om man skall få till stånd en vettig debatt bör man åtminstone i grova drag ange hur en sådan försäkring skall se ut.

Utskottsmajoriteten är, som framgår av utskottets yttrande, också mycket skeptisk till förslaget. Vi tror inte på talet om att det inom en överskådlig tid skulle vara möjligt att helt eller ens delvis avlösa vårt

nuvarande socialpolitiska system med någon form av generellt verkande inkomsttrygghet. Enligt utskottets mening bör vi nog i fortsättningen följa den linje som redan är utstakad – utbyggnad av arbetslöshetsförsäkringen, sjukförsäkringen och pensionssystemet – samt vidta förstärkningar på det övriga, stora fältet av arbetsmarknadsmässiga och sociala åtgärder, naturligtvis i den takt som våra ekonomiska resurser medger. Det finns ju alltid en ekonomisk gräns för vad som kan åstadkommas.

Det krävs också stora satsningar – om jag får nämna detta – inte minst från mittenpartierna på miljövärden. Arbetsmiljön – det är en viktig fråga – behöver förbättras. Vi är beredda att satsa på den. Även arbetarskyddet är viktigt. Det måste också förbättras. Alltså har vi framför oss så stora, kostnadskrävande uppgifter att de säkerligen under en lång tid framåt tar alla våra resurser i anspråk. Vi får, såvitt utskottsmajoriteten kan se, under den närmaste överblickbara framtiden satsa på det som vi anser angelägnast. Vi måste styra resurserna till de områden där de bäst behövs.

Jag vill vidare, fru talman, säga några ord med anledning av reservationen A av herr Hermansson i Malmberget, som vill ha en utredning av förutsättningarna att införa en allmän socialförsäkring och menar att de utredningar som pågår endast gäller dellösningar. Man bör alltså sträva efter ett nytt och enhetligt system för alla former av socialpolitiska insatser. Jag kan gärna medge att det ligger en hel del i vad fru Marklund har anfört i det sammanhanget, men man skall inte underskatta betydelsen av den samordning vi redan har. Jag kan också medge att det finns ojämnheter, och kanske kan det också uppstå vissa luckor mellan de olika försäkringarna; det är kanhända ofrånkomligt. Men jag tror att vi kan vara överens om att vi har ett förnämligt socialt trygghetssystem här i landet, och jag vill understryka att det i betydande utsträckning är samordnat. Ta t. ex. lagen om allmän försäkring med dess samordnade skydd vid sjukdom, moderskap, invaliditet och ålderdom! Socialhjälpslagen innebär ju en yttersta garanti för att ingen hjälpbehövande skall ställas utanför samhällets skydd, även om vederbörande skulle råka hamna i eventuellt befintliga luckor, som man här har talat om.

Herr Andersson i Nybro var inne på fattigvårdsandan och socialhjälp. Han anser att den är förnedrande, och det kan i och för sig vara riktigt att många människor betraktar den så. Därför är det angeläget att framhålla att detta är ett absolut felaktigt synsätt. Om en människa är i behov av hjälp och inte fångas upp av andra skyddsanordningar inom social- eller arbetsmarknadspolitiken eller vad det nu kan vara, har den personen sin fulla, otvetydiga rätt att anlita den hjälp som samhället i en sådan situation anvisat. Jag kan gärna hålla med herr Andersson i Nybro när han beklagar att vissa politiker går ut och försöker misstänkliggöra socialhjälp. Det är absolut inte påkallat.

Jag kanske också, fru talman, får understryka att det råder en mycket betydande aktivitet i samhället för att anpassa socialförsäkringarna till utvecklingen i övrigt. Därom vittnar ju det intensiva arbete som pågår på socialförsäkringsområdet och som fru Marklund varit inne på. Utskottet har pekat på några exempel. Vi har nämnt utredningen om tandvårdsförsäkring, sjukpenningutredningen, pensionsålderskommittén och den i år

tillkallade utredningen om översyn av yrkesskadeförsäkringen. Det finns utredningar på angränsande områden som också kan nämnas, t. ex. familjepolitiska kommittén och socialutredningen och den i år avslutade KSA-utredningen. Vi anser i utskottet att detta utredningsarbete bör slutföras och prövas innan man tar upp frågan om en utredning rörande en allmän socialförsäkring av den typ som skisserats i reservationerna, framför allt reservationen A.

Jag kan också gärna ansluta mig till den uppfattningen att det en gång i framtiden kan bli aktuellt att utforma en mera allmän socialförsäkring. Men för dagen får vi nog nöja oss med att i möjligaste mån skapa ökad trygghet genom att förbättra de instrument som vi redan har.

Jag vill med detta, fru talman, yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Nybro (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag är rädd att herr Fredriksson uppfattade mitt anförande som en kritik mot socialdemokratins vilja att lösa olika trygghetsproblem, och jag vill starkt understryka att det inte var min vilja att mitt anförande skulle uppfattas på det sättet.

I stället menar jag att både socialdemokratien och mitt eget parti, som har varit mycket aktivt i de socialpolitiska frågorna och i trygghetsfrågorna över huvud taget, kan ärligt erkänna att det trygghetssystem som vi byggt upp har sina brister. Det är därför rimligt att vi också försöker finna lösningarna för att avhjälpa de bristerna och göra systemet bättre ur jämlikhetssynpunkt.

Herr Fredriksson riktar kritik mot centerns partimotion för att den inte mera preciserat klargör hur vi vill lösa den här problematiken. Jag tror att en debatt i kammaren vinner på att vi skaffar oss mer vetande i olika frågor innan vi går in i mera detaljerade diskussioner.

Som jag har uppfattat utskottet är man ganska enig om behovet av en översyn av hela det trygghetssystem som vi arbetar med. Det skäl som utskottsmajoriteten redovisat är att tiden inte är mogen för denna översyn. Jag har kanske – det måste jag erkänna – litet svårt att förstå den argumenteringen. Jag tycker det hade varit naturligt att nu ta steget och pröva nya vägar.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det var ett bitvis intressant inlägg som herr Fredriksson gjorde, en i många avseenden bra argumentering för tillsättande av en utredning i denna fråga. Gång på gång sade herr Fredriksson att det skulle vara intressant att få veta mera om detta.

Beträffande en del av de frågor herr Fredriksson ställde finns svaret i reservationen. Där sägs exempelvis att det gäller någon form av garanterad minimiinkomst för *alla*. Det avser alltså såväl män som kvinnor.

I en hel del frågor var herr Fredriksson själv säker på svaret. Jag är för min del inte så säker på svar som bygger bara på tro och inte på vetande. Låt oss skaffa oss litet mer vetande i denna fråga. Vi är ju ense om att vi behöver en bättre grund att stå på för att diskutera. Låt oss skaffa oss den grunden, låt oss tillsätta den utredning reservanterna vill ha!

Onsdagen den
17 november 1971

*Utvidgning av so-
cialförsäkringen
och garanterad
minimiinkomst*

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Fredriksson säger att vi redan har ett förnämligt system. Men det är väl ändå inte så förnämligt att det inte kan bli ännu bättre. Det är väl detta herr Fredriksson menar när han säger att det ligger mycket i de synpunkter som har anförts i vår motion och i det inlägg som jag tidigare har gjort.

Samordningen kan alltså bli bättre. Jag tror att det var i samband med att socialutredningen tillsattes 1967 som statsrådet Aspling framhöll att en bättre samordning av då gällande former skulle ge ökade möjligheter att utnyttja de materiella och personella resurserna. Socialutredningen skulle således föreslå en sådan samordning.

Vår mening är nu att man skall fortsätta på samordningens väg och se över möjligheterna att införa en allmän socialförsäkring. Att socialutredningen tillsattes innebar ju inte något hinder för annat då pågående utredningsarbete, och en utredning som nu ser över det här området skulle väl heller inte behöva innebära något sådant hinder.

Med anledning av de inlägg som här har gjorts från center- och folkpartihåll vill jag säga att när vi begärt en utredning av förutsättningarna för att införa en allmän socialförsäkring, så har vi inte velat ta ställning till eller ge något slags förord för någon av de här olika formerna - vare sig sociallön eller garanterad minimiinkomst eller något liknande - utan vi vill ha en utredning av förutsättningarna för en allmän socialförsäkring.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag kan inte hitta svaren på de frågor, som jag ställde, i den reservation som är fogad till utskottets betänkande. Jag har bl. a. frågat hur man tänkt sig att en sådan här inkomstgaranti eller försäkring - vad det nu skall heta, man använder ju båda uttrycken i reservationen - skall finansieras.

Det är tydligt att man menar att utredningen skall hålla på så länge att förslagen skall genomföras någon gång i en avlägsen framtid. Skall man göra det om fem, sex, tolv eller femton år? Jag tycker att man bör ha någon läckning för sådana här förslag innan man lägger fram dem. Önskelistor, vilkas förverkligande man skjuter på en obestämd framtid, bör man enligt min mening av hederlighetsskäl avstå från att aktualisera som praktiska förslag.

Man bör vara litet försiktig här. Vi känner till vilka bestämda krav och fordringar som mittenpartierna i olika sammanhang har framfört; centern har ju bl. a. begärt en sänkning av pensionsåldern, som inte är så litet kostnadskrävande.

Jag tror absolut inte att vi har de ekonomiska möjligheterna att inom en överblickbar framtid genomföra en minimiinkomstgaranti som skulle få någon egentlig betydelse för de grupper i samhället som kanske främst behöver hjälpen. Jag anser att man hjälper dem bäst genom att försöka förbättra det försäkringssystem vi har och täppa till de luckor som eventuellt där kan finnas. Vi får arbeta efter den linjen - jag tror att det är allra lyckligast för de hjälpbehövande.

Såvitt jag kan se skulle en inkomstgaranti egentligen slå sönder det

nuvarande socialförsäkringssystemet. Detta skulle vara att ta ett steg tillbaka, som jag uppfattar det, och det tror jag inte skulle vara nyttigt.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Fru talman! Den här gången var herr Fredrikssons inlägg inte lika intressant. Det berörde nämligen i stora delar andra ting än den fråga som vi just nu diskuterar.

Jag skall inte gå in på kommentarer till de allmänna påståendena om andra partiers syn på socialpolitiken. Låt mig bara säga: Denna utredning kan nog slutföras på cirka två år – inte på de många, många år som herr Fredriksson befarade. Men låt oss börja nu. Frågan blir ju bara försenad, om vi ännu en gång – nästa år – skall behöva votera. Låt oss börja nu, så får vi underlag för en sakdebatt om ett par år, och det underlaget behöver vi ju.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Moderata samlingspartiets representanter i socialförsäkringsutskottet har inte anslutit sig till reservationen av utskottets center- och folkpartiledamöter. Ännu för en timme sedan hade jag heller ingen annan mening än mina partivänner i socialförsäkringsutskottet, men efter att ha lyssnat på herr Fredrikssons långa anförande har jag kommit till den uppfattningen att jag för egen del bör rösta för reservationen. Jag kommer därför att göra det, och jag vill med några ord motivera varför.

Som herr Mundebo påpekade var herr Fredrikssons anförande i stort sett en tämligen fullständig katalogisering av frågor som vi har anledning att ställa. Det är utan undantag frågor som även jag gärna vill ha svar på, och jag ser inget annat sätt att någorlunda snabbt få svar på de frågorna än att låta utreda hela problemkomplexet. För mig är detta inte en partiskiljande och definitivt inte en ideologisk fråga; det är en metodfråga hur vi skall närma oss ett besvärligt problemkomplex.

Jag tror att alla som sysslar med socialpolitiska frågor i dag då och då ställs inför problemet: garanterad minimiinkomst eller negativ skatt? Man kan ha litet olika uppfattningar om på vilket område frågorna huvudsakligen hör hemma, men jag tror jag vågar säga att mina partivänner i utskottet har ansett att det väsentligen är en skattefråga. Även vid årets riksdag har det i skatteutskottet förelegat frågor av likartad karaktär. Det är ju så att vi omväxlande använder termerna garanterad minimiinkomst och negativ skatt, och stundom menar man uppenbarligen i stort sett samma sak, ibland menar man olika ting. Men att hela frågan till betydande del är en skattefråga är helt klart. Därför kan man naturligtvis ha den meningen att den bör utredas och behandlas i skattepolitiska sammanhang, och jag har ingenting däremot. Men jag har kommit till den uppfattningen att vi verkligen skulle vara betjänta av att även i det sammanhang som reservanterna här sätter in frågan få dessa problem ordentligt belysta.

Det råder väl enighet om - jag föreställer mig att jag tolkade herr Fredriksson rätt och att även han instämmer i det - att vårt trygghetssystem har vissa brister, att socialförsäkringssystemet inte är så heltäckande som vi skulle önska samt att det verkligen förekommer, och

Onsdagen den
17 november 1971

Utvidgning av socialförsäkringen och garanterad minimiinkomst

förekommer ganska ofta, att människor hamnar mellan paragraferna. Som alla vet har vi ett instrument för att ta hand om de individuella problem som då uppstår; i första hand är det den kommunala socialhjälpn. Vi vet också och har haft anledning att tala om det flera gånger vid denna riksdag, att det är ett instrument som man måste använda ständigt och i snabbt ökande utsträckning. I den debatt vi förde om dessa frågor i våras gjordes det gällande att den kommunala socialhjälpn kostar någonting på 300 miljoner kronor om året, dvs. mindre än 1 procent av de totala sociala utgifterna i samhället. Det beloppet ter sig nu, några månader senare närmast patetiskt, när vi börjar få klart för oss att den siffran är helt föråldrad. Fastän den bara är två tre år gammal. I år har vi sannolikt passerat det dubbla beloppet, alltså 600 miljoner, och redan nästa år kommer vi att vara uppe i en miljard. Därpå tyder budgetarbetet i kommunerna. Det är alltså en av de snabbast stigande utgiftsposter som finns i en total budget för det svenska samhället.

Som herr Fredriksson så riktigt framhöll behöver man inte anse att socialhjälpn är en mindervärdig eller deklasserande hjälpform; man kan ändå vara litet bekymrad inför den utvecklingen. Klart är också att den aldrig har varit avsedd att vara ett permanent inkomsttillskott. Men nu vet vi att socialhjälpn håller på att utvecklas till just en garanterad minimiinkomst. Vad som i Stockholm går under namnet sociallön heter ju rätteligen och officiellt garanterad minimiinkomst – eller kanske det är garanterad levnadsstandard. Det är garantin för en minimistandard som man där försöker ge och som kommunerna tvingas att försöka ge, när det statliga försäkringssystemet och andra hjälpformer lämnar för stora luckor. Det kan enligt min mening inte vara riktigt att man tvingas vidare på den vägen att få en sorts till sina verkningar och sin tillämpning inom landet varierande inkomstgaranti i den formen. Det vore bättre att se över hela systemet och undersöka, om vi kan hitta någon lösning.

Herr Mundebo och jag är uppenbart helt överens om att inte ha någon kolartro, någon övertygelse att allt är väl beställt, om vi får den här frågan utredd och till äventyrs ett beslut fattat. Det är säkert inte ett universalmedel för att komma ur alla våra problem. Men vi kommer inte förbi att uppslaget ständigt och allt oftare dyker upp i den socialpolitiska debatten. Ingen kan värja sig för det. Vi borde få antingen klarlagt att det går att komma fram på den vägen eller att det inte går att komma fram på den vägen, inte minst det sistnämnda. Jag tror att det är viktigt. Om ett sådant här uppslag till en problemlösning biter sig fast och permanentas som ständigt återkommande utan att bli fullföljt i någondera riktningen kan det hindra oss i arbetet att söka andra vägar.

Är det så, som herr Fredriksson uppenbarligen tror, att detta är en oframkomlig väg må det vara så, men låt oss då ta reda på det. Jag tror som herr Mundebo, att det är möjligt att inom ganska rimlig tid – ett par år eller så – få frågan grundligt belyst framför allt ur tekniska synpunkter, för det är ett mycket besvärligt problem. Jag har sysslat med det och många av kammarens ledamöter har också sysslat med att försöka hitta någon sorts framkomstväg, och det har varit svårt. Man stöter på – vilket inte kan vara någon hemlighet för kammarens

ledamöter att jag har varit särskilt bekymrad för – marginaleffekter som är mycket svårhanterliga, om man skall ha en garanterad minimiinkomst som skall trappas upp till någon i förväg garanterad nivå. Det finns många andra problem också.

Men det är nog rimligt att vi får titta på det här, och debatten i kammaren har övertygat mig om att det är dags att sätta i gång den utredningen, och jag kommer alltså, fru talman, att rösta för reservationen under punkten 2 i socialförsäkringsutskottets hemställan.

Herr FREDRIKSSON (s):

Fru talman! Till herr Carlshamre vill jag med anledning av vad han sade om den sociallön som bl. a. tillämpas i Stockholm säga, att det väl är en väsentlig skillnad mellan den och den inkomstgaranti som åsyftas i den här motionen. Sociallönen är ju endast ett sätt för kommunen att tillämpa socialhjälp lagen, men den inkomstgaranti som åsyftas här innebär ju, att man skall få till stånd en samordning. Man skall ta över arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring och en hel del andra hjälpformer. Det är alltså en väsentlig skillnad.

Är det så att man bara åsyftar en minimiinkomstgaranti i likhet med den som man har i Stockholm för närvarande, börjar jag kanske förstå litet grand av meningen i den här motionen. Den tillämpning som man har i Stockholm är i och för sig mycket intressant, och den diskuteras ju allvarligt också inom många andra kommuner. Det är väl ett system för att så att säga få en annan kanske humanare form och mindre besvärlig behovsprövning inom socialhjälpens ram.

Men jag har inte blivit övertygad om att det är nödvändigt att tillsätta någon utredning. Jag är mycket skeptisk till de här tankarna. Jag tycker att det hela är ganska luddigt och illa genomtänkt, och jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Om jag hade läst reservationen på det sätt som herr Fredriksson uppenbarligen har skulle jag inte ha haft möjlighet att ansluta mig till den. Om jag ett ögonblick hade trott att reservanterna ville att vi skall ersätta hela socialförsäkringssystemet och hela trygghetssystemet med en enda allomfattande garanterad minimiinkomst skulle jag aldrig ha kunnat vara med om det.

Men det står inte så, herr Fredriksson, och det kan inte vara någon människas mening att göra så. Våra socialförsäkringar har ju helt andra syften än att garantera en miniminivå. De är ju bl. a. standardgaranterande väsentligt över en sådan där miniminivå. De kan aldrig slukas upp i ett system med garanterad minimiinkomst, men ett sådant system kan eventuellt komplettera dem. Om herr Fredriksson hade läst reservationen så, hade vi kanske rent av varit ense; han kanske också ändrar mening innan vi kommer så långt som till voteringen.

Herr FREDRIKSSON (s):

Fru talman! Herr Carlshamre kanske ändrar mening om jag får föredra ett par korta meningar ur motionen 708 – det är nämligen motionen som

*Utvidgning av so-
cialförsäkringen
och garanterad
minimiinkomst*

vi läst i utskottet. I motionen heter det bl. a.: "En garanterad minimiinkomst innebär en samordning av åtskilliga av de i dag existerande bidragen eller försäkringarna, t. ex. sjukpenning, arbetslöshetsförsäkring och socialhjälp."

Vidare heter det: "Den snabba utvecklingen på dataområdet bör kunna skapa möjligheter för ett smidigt och snabbt fungerande transfereeringssystem."

Man får av denna skrivning uppfattningen att motionärerna anser att det här bara är att ösa ut pengar och att datamaskinerna skall fördela dem.

Herr CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Det ante mig - nu håller alltihop på att reduceras till ett semantiskt problem, en fråga om vad vi lägger in i orden. Om herr Fredriksson tror att man med "samordning" avser att låta ett nyskapat system sluka upp alla tidigare existerande system, förstår jag hans inställning. Men det menar ingen människa! En del från varandra skilda system som lämnar luckor kan behöva samordnas med varandra, och man kan till äventyrs behöva ytterligare ett system för att just fylla ut luckorna. Men det kan aldrig bli tal om att ersätta hela vår nuvarande trygghetspolitik med ett enkelt system av typen negativ skatt eller garanterad minimiinkomst.

Det var beklagligt att man i utskottet uppenbarligen har uppfattat motionerna på det sättet. Annars hade vi kanske haft en enhällig framställning om en angelägen utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen A av herr Hermansson i Malmberget, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen A av herr Hermansson i Malmberget.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	286
Nej	— 17
Avstår	-- 8

Herr Bengtsson i Göteborg (c) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen B av herr Jonsson i Mora m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Andersson i Nybro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen B av herr Jonsson i Mora m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Nybro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	192
Nej	-	115
Avstår	-	8

§ 25 Beräkningen av förmåner inom den allmänna försäkringen för arbetstagare med hög sjukfrånvaro

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 37 i anledning av motion angående beräkningen av förmåner inom den allmänna försäkringen för arbetstagare med hög sjukfrånvaro.

I detta betänkande behandlades motionen 1971:346 av fru Marklund m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen för sin del skulle besluta om sådan ändring av lagen (1962:381) om allmän försäkring att 15 kap. 2 § erhöll av motionärerna angiven lydelse. Motionärernas förslag innebar, att förevarande bestämmelser om pensionsberäkning för försäkrad född år 1927 eller tidigare skulle ändras så att föreskrivet villkor om sjukdom sänktes från 90 till 45 dagar och antalet tillättna sjukår ökades från tre till fem.

Utskottet hemställde att motionen 1971:346 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Hermansson i Malmberget (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:346 för sin del beslutade att 15 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skulle ha av reservanten föreslagen lydelse.

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Beräkningen av förmåner inom den allmänna försäkringen för arbetstagare med hög sjukfrånvaro

Onsdagen den
17 november 1971

*Beräkningen av för-
måner inom den
allmänna försäk-
ringen för arbets-
tagare med hög
sjukfrånvaro*

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Fru talman! I flera avseenden får de äldre sämre utbyte av ATP än vad som blir fallet när systemet helt träder i kraft. De som blir 67 år i år får tio tjugondelar av full tilläggs pension, de som fyller 67 år 1972 får elva tjugondelar osv.

Tilläggs pensionens storlek beräknas tills vidare efter årsinkomstens storlek under de tio bästa åren. För de äldre blir det fråga om de tio sista åren som yrkesverksamma. Genom stressen och den högt uppdrivna arbetstakten, olycksfall, yrkes- och andra sjukdomar drabbas de äldre arbetarna av hög sjukfrånvaro. Men med detta sjunker inte bara den direkta inkomsten, utan därmed också det pensionsgrundande underlaget. Riksdagen har tidigare observerat detta och lagstiftat om att sjukår kan undantas, om härigenom poängmedeltalet blir högre. Förutsättningen är dock att sjukdomen skall vara mer än 90 dagar. Det är stipulerat att antalet sådana sjukår får vara högst tre.

Motionärerna anser detta helt otillräckligt och vill att gränsen för antalet sjukdagar för visst år skall sänkas till 45 och att antalet år som kan dras bort från beräkningen ökas till fem. Erfarenheterna från arbetslivet visar att dessa krav är helt berättigade. De styrks också av att LO begärt utökning till fem år beträffande arbetslöshet i samband med att 1968 års riksdag beslöt att även inkomstminskning till följd av arbetslöshet skulle ge samma rätt som inkomstminskning som orsakas av sjukdom.

Jag känner till flera fall där äldre arbetare pressar sig till att arbeta, trots att de skulle kunna bli sjukskrivna, bara därför att pensionsåldern är nära och därför att de inte vill få en alltför mycket reducerad pension under resten av sitt liv. Där har alltså inte den direkta inkomstminskningen varit orsaken till onödigt påfrestning, klara kriterier för sjukskrivning har förelegat. Denna företeelse är outhärdlig, men jag skulle tro att den är betydligt mera utbredd än vad maktavarna tror.

Utskottet har i sitt avslagsyrkande bara en motivering, nämligen: "Då bestämmelserna i 15 kap. 2 § AFL tillkom år 1962 framhölls att försiktighet måste iaktas när det gäller att införa pensionsförmåner inom ATP som inte grundar sig på en faktisk utan på en utebliven arbetsinkomst och som inte har någon motsvarighet i avgifter." Man anser också att uttalanden vid 1968 års riksdag, då bestämmelserna vidgades till att även gälla arbetslöshet, beträffande försiktigheten gick i samma riktning. Vidare anför utskottet efter avslagsyrkandet att den sittande sjukpenningutredningen eventuellt kommer att föreslå att sjukpenningen skall bli beskattningsbar. Därmed skulle de problem som motionärerna anför i huvudsak bli lösta. Det antagandet måste vara riktigt; då skulle — förmodar jag — all inkomst från sjukkassan bli pensionsgrundande. Men det visar ju ännu tydligare hur orättvist det nuvarande systemet är, och det talar för att utskottet borde ha tillmötesgått motionärerna.

Hänvisningen till vad som sades 1962 är betydelselös och innebär ingenting nytt. Med den typen av motivering kan man ju avslå vilket förslag som helst, oavsett problemet, utan att i sak ha bemött det.

Kostnaderna för motionärernas förslag är tämligen begränsade och

Onsdagen den
17 november 1971

Beräkningen av förmåner inom den allmänna försäkringen för arbetstagare med hög sjukfrånvaro

avser endast att i detta skede, innan ATP helt slagit igenom, förbättra pensionsförmånerna för vissa grupper äldre arbetare. Om sjukpenningutredningen skulle framlägga ett förslag om beskattning av sådan sjukersättning, löser det inte problemet för de åldersgrupper som nu står nära pensioneringen, eftersom det handlar om retroaktiva beräkningar. Beträffande retroaktiviteten har en remissinstans – riksförsäkringsverket – uttalat att det skulle vara nästan ogenomförbart att göra omräkningar av nu utgående pensioner. Detta klingar litet falskt, tycker jag, efter genomgången av gällande bestämmelser, där det beskrivs hur enkelt man får fram sjukdagar genom försäkringskassornas försäkringskort.

Fru talman! Med stöd av det anförda yrkar jag bifall till den reservation med däri föreslagna ändringar av lagen om allmän försäkring som är fogad till utskottets betänkande.

Herr FREDRIKSSON (s):

Fru talman! I det utskottsbetänkande vi nu behandlar har en utförlig redogörelse lämnats beträffande gällande specialregler om förmånligare pensionsberäkning i vissa fall för personer som är födda 1927 eller tidigare. I betänkandet har också anförts exempel på hur sjukdom påverkar beräkningen av pensionspoängen. Därför är det inte nödvändigt att gå in på några detaljer i detta sammanhang.

Låt mig, fru talman, endast understryka att när nuvarande regler som gäller de äldre arbetstagarna kom till skedde det just från den utgångspunkten att längre tids sjukdom skulle få alltför ogynnsamma verkningar och att man därför borde införa regler som neutraliserade dessa verkningar vid beräkning av pensionspoängen. Därför tillkom den bestämmelse som vi nu har. Om en försäkringstagare är sjuk mer än 90 dagar skall det året överhoppas vid pensionsberäkningen, om pensionspoängen blir högre om man bortser från ifrågavarande år. Man kan på detta sätt borträkna högst tre år.

Denna regel är naturligtvis till fördel för de äldre försäkringstagarna, eftersom de vid sjukdom – och även arbetslöshet – kan få tillgodoräkna sig pensionspoäng för den tid de saknar inkomst på grund av angivna förhållanden. Som herr Olsson i Stockholm anförde sades det 1962, då denna bestämmelse kom till, att man måste vara litet försiktig då det gäller att införa förmåner, som inte grundar sig på en faktisk utan på en utbliven inkomst. Detta underströks även 1968, när man ändrade lagen till att omfatta inkomstbortfall som uppstått på grund av arbetslöshet.

Herr Olsson i Stockholm tycker nu att detta är en svag och dålig motivering. Med en sådan motivering skulle man, säger han, kunna avslå vilka förslag som helst. Det är klart att bakom denna formulering ligger en verklig bedömning av frågan. Att man tog bort de kortare sjukdomsfallen, dvs. sjukdom under 90 dagar, var just ett uttryck för den försiktighet som borde iakttas i samband med denna fråga. Enligt utskottets mening finns ingen anledning att nu frångå riksdagens tidigare uttalanden, allra helst som sjukpenningutredningen har till uppgift att pröva möjligheten att göra sjukpenningen skattepliktig och därmed pensionsgrundande. Om så blir fallet, vilket vi tror, då löser man problemet på ett enkelt och jag hoppas även bra sätt.

Onsdagen den
17 november 1971

*Beräkningen av för-
måner inom den
allmänna försäk-
ringen för arbets-
tagare med hög
sjukfrånvaro*

Det är kanske något för tidigt att yttra sig om huruvida problemet kommer att lösas i sin helhet. Vi får väl se vad utredningen och av utredningen föranledda förslag kommer att syfta till. I reservationen har man nämligen inte trott på att saken skulle kunna lösas tillfredsställande genom ett sådant här förslag.

En sådan här bestämmelse kan inte ges retroaktivitet, det är alldeles riktigt, herr Olsson. Om vi skulle införa en sådan bestämmelse kan man inte omräkna utgående livräntor. Ett sådant förslag skulle då komma att gälla ända fram till dess att man får en ändring till stånd, som föranletts av det utredningsförslag som kommer.

Jag tycker att det är litet inkonsekvent av vänsterpartiet kommunisterna -- jag vet inte om det beror på ett förbiseende -- att man inte föreslagit någon ändring när det gäller inkomstbortfall på grund av arbetslöshet. Vi har ju likartade bestämmelser i arbetslöshetsförsäkringen. Det är ytterligare en anledning till att utskottet avstyrkt detta motionsyrkande. Om man gjort en ändring borde man ha ändrat på båda försäkringarna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Fru talman! Jag kan ge herr Fredriksson rätt i att det är ett förbiseende att vi inte har tagit med också arbetslöshet, men det hade förmodligen inte lönat sig. I den frågan delar vi LO:s uppfattning att det borde finnas en femårsregel.

Sedan vill jag förtydliga det jag sade om svag motivering. Jag menar självfallet inte att det argument om stor försiktighet som man anförde 1962 var en svag motivering, men jag tycker att utskottets motivering är svag när utskottet bara hänvisar till detta och inte kan förstå att det har uppstått problem sedan 1962 som man måste ta itu med.

Jag konstaterar att herr Fredriksson trots att han har yttrat sig efter mitt inlägg inte säger någonting nytt, utan bara anför den motivering som utskottet tidigare har anfört.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hermansson i Malmberget, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hermansson i Malmberget.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens

ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja .. 299

Nej — 16

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Ersättning från den
allmänna försäk-
ringen för psyko-
terapeutisk vård*

§ 26 Ersättning från den allmänna försäkringen för psykoterapeutisk vård

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 38 i anledning av motion om ersättning från den allmänna försäkringen för psykoterapeutisk vård.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Vi torde nog ha en ganska gemensam uppfattning om de mentala sjukdomstillståndens och de psykiska åkommornas växande betydelse i det nutida samhället. Man kan ha olika åsikter om orsaksfaktorerna, alltifrån osunda effekter på människorna av tätortsbebyggelsen som sådan och konsumtions-, konkurrens-, status- och maskinsamhällets hårda press på de enskilda individerna till störningar och påfrestningar av olika slag i uppväxtmiljöerna, där man ju särskilt pekat på bristen på trygghet i de tidigaste barndomsåren såsom en viktig riskfaktor.

Bristen på trygghet i uppväxtmiljöerna blir inte mindre av en kulturell och andlig atmosfär, som av många livsåskådningsmässigt och i fråga om moraliska basvärderingar upplevs som så motstridig och så pluralistisk.

Hur man på längre sikt skall komma till rätta med de psykiska besvären såsom en del av den människovårdande verksamheten blir givetvis beroende på uppfattningen om vilka kausalitetsfaktorerna verkligen är. Men på kortare sikt, fru talman, får man väl bete sig ungefär som vid kroppsliga sjukdomar och olycksfall. Man måste inom kroppssjukvården intensivt och engagerat ägna sig åt de *akut* sjuka, även om man och samtidigt som man *vet* att åtskilligt kunde och måste göras rent profylaktiskt genom *långsiktiga* sociala och miljövårdande åtgärder för att avvärja ogynnsamma samhällstendenser och därigenom minska eller helt stoppa nyproduktionen av sjukdoms- och olycksfall.

Det är tydligt att människor med psykiska åkommor i konkurrens med de ofta mera dramatiskt insättande och dramatiskt förlöpande kroppsliga sjukligheterna och olycksfallen har påtagligt mycket svårare att vinna tillräcklig uppmärksamhet såsom vårdfall. Ofta är det först när psykiska besvär slår igenom i form av kroppsliga sjukdomssymtom som sjukdomsfallet drar till sig ett rimligt och tillräckligt intresse. Och ändå är det ju så att med nutida uppfattning om människan såsom en totalitet de kroppsliga och de psykiska sidorna beror av varandra. Dessa sidor är alltså ungefär lika viktiga. Den psykoterapeutiska sakkunskapen borde därför beredas ökat livsrum i *all* sjukvård och mer än hittills accepteras såsom ett betydelsefullt inslag i vår moderna mera heltäckande sjuk- och hälsovård. Men psykoterapin är i dag bara delvis godtagen såsom ett sådant inslag.

Onsdagen den
17 november 1971

*Ersättning från den
allmänna försäk-
ringen för psyko-
terapeutisk vård*

Jag vill dock gärna medge att denna terapiform – som siffror över psykolog-antalet visar – är mera godtagen nu än för några år sedan.

För min del började jag ta upp sjukförsäkringsbehovet vid vård av patienter, som får psykoterapi, redan 1963 och fick då andra lagutskottet och riksdagen att rikta 1961 års sjukförsäkringsutrednings uppmärksamhet på detta problem.

Nu har sjukförsäkringsutredningen 1970 avgivit ett betänkande. Utskottet refererar till detta betänkande där problemet behandlas och skriver sedan välvilligt om motionen.

Utskottet kan sålunda dela motionärernas uppfattning om behovet av en utbyggd psyko-terapeutisk verksamhet och finner det likaså vara en viktig uppgift för den allmänna sjukvården att kunna erbjuda kvalificerad psyko-terapeutisk behandling på för den *vårdbehövande rimliga ekonomiska villkor*. I det sammanhanget finns det enligt utskottet anledning att överväga frågan om ersättning från den allmänna försäkringen för sådan psyko-terapeutisk behandling som meddelas av annan än läkare. Utskottet finner slutligen att de riktlinjer som sjukförsäkringsutredningen angivit bör kunna bilda underlag för en mera slutgiltig lösning av denna fråga.

Då jag nu, fru talman, på grund av utskottets avstyrkande av motionen, avstår från att ställa något yrkande, vill jag använda tillfället att samtidigt uttala en bestämd förhoppning om att pågående åtgärder och överväganden till lösning av de av mig upptagna frågorna med syfte att stärka psyko-terapiens ställning och stimulera till ökade psyko-terapeutiska insatser såvitt möjligt påskyndas. Det gäller dock lidande medmänniskor – ofta tysta och tåliga men ändå, som sagt, lidande medmänniskor – och då är det av humanitära skäl en smula brådskande med här åsyftade åtgärder.

Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Fröken SANDELL (s):

Fru talman! Detta är en fråga som länge har varit på väg mot den lösning som herr Wiklund i Stockholm och andra motionärer före honom har önskat sig. Men som utskottet anför är väl den primära frågan i detta sammanhang att det finns kompetent personal för den vård som kan och skall lämnas, och det är huvudlinjen i utskottets skrivning. Psyko-terapeutisk vård kan bl. a. betyda samtal med personer som lider av psykiska störningar och kan antingen vara av förebyggande slag eller syfta till att läka psykiska defekter. Det är alldeles klart att det är lika betydelsefullt att människor med sjukdomstillstånd av denna typ kan få stöd och hjälp och även ekonomiskt bidrag vid behandlingen härav som den som har en somatisk åkomma. Det är vi alla överens om. Men det är också betydelsefullt att den behandling eller förebyggande vård som därvid lämnas skall vara av samma kvalitet som den somatiska vården.

Det är med den utgångspunkten som utskottet anser att man nu inte kan göra någon hemställan om en ändring i lagen om allmän försäkring. Man måste först kunna göra en avgränsning av den personkrets som jämte läkare skall bedriva ifrågavarande form av psykisk hälsovård, och denna grupp skall bestå av legitimerade och för patientens behov väl utbildade vårdgivare. Vi anser i utskottet att dessa frågor först måste klaras upp. På

den grunden kan man sedan göra anspråk på ersättning från sjukförsäkringen för vård av ifrågavarande slag. Detta är anledningen till att utskottet nu har ansett att de utredningar som pågår bör inväntas. Dessa kan läggas till grund för ett i och för sig berättigat krav att ersättning skall kunna utgå från sjukförsäkringen även till den av motionärerna avsedda vården.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Vi motionärer har ju i sak inte någon annan uppfattning än utskottet. Vad jag ville understryka med mitt anförande var bara det förhållandet att det är bråttom med denna fråga -- lika väl som det är bråttom med mycket annat i fråga om sjukvården. Det var syftet med det anförande som jag hållit.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 27 En skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 26 i anledning av motion om en skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer.

Herr TURESSON (m):

Fru talman! Jag tror inte att jag någon gång tidigare i riksdagen har besvärat kammaren sedan ett enhälligt utskott tillstyrkt en motion med mitt namn på. Jag betraktar inte den här motionen som så märkvärdig att jag för dess skull i och för sig bör frågå den goda vanan, men det är klart att i ett avseende var motionen litet ovanlig. Den var nämligen undertecknad av representanter för samtliga fem i riksdagen företrädda partier, vilket visar att opinionen är stark och utbredd mot det ensidiga raserandet av våra gamla stadskärnor, och att folk i allt vidare kretsar och i allt större omfattning kräver åtgärder som bromsar rivningsraseriet.

En ingrediens bland sådana åtgärder är planering och stopp för rivningarna, alltså rivningsförbud beträffande kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Sådana åtgärder kan man naturligtvis utforma på olika sätt. I motionen har vi pekat på de franska erfarenheterna av den s. k. Lex Malraux. Men vilken förebild man än väljer, eller om man utformar ett eget svenskt system för planering och införande av bevarandeplaner och modeller för hur bevarandet skall kunna gå till, så är det viktigt att man har planer som visar vilka kulturhistoriskt värdefulla byggnader och vilka kulturhistoriskt intressanta miljöer som man bör bevara. Och det är naturligtvis väldigt viktigt att göra detta i tid, innan våra kommunala grävskopofantaster har rivit ner allt som finns kvar.

Onsdagen den
17 november 1971

En skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer

Om sådana planer hade funnits för t. ex. tio år sedan skulle vi kanske här i Stockholm ha kunnat ha kvar Klarakvarterens ur många synpunkter tjugande miljöer. Naturligtvis hade vi då inte haft det här provisoriet att vistas i för riksdagen, men det hade väl kunnat ordnas på något annat sätt.

Motionen har nu fått en mycket positiv och av verklig samvetsgrannhet präglad behandling både av en hel rad remissinstanser, som samtliga har tillstyrkt någon form av utredningsarbete syftande till bevarandeplanering, och av kulturutskottet självt. Jag är övertygad om att kulturutskottets ledamöter, som samtliga har visat verkligt intresse för den här frågan och förstått att det är ett intresse som har brett ut sig vida bland svenska folket, också har lagt ned ett mycket stort arbete på att tränga in i problemen och inte skytt någon möda för att göra det.

Jag tror man kan säga att utskottet har lyckats, eftersom ett enhälligt utskott tillstyrkt den utredning som begärdes i motionen. Själv tycker jag kanske att det hade varit bättre om utskottet hade kommit till den slutsatsen att man skulle uppdra åt en särskild utredning att verkställa arbetet, men det är för mig ingen huvudfråga. Huvudsaken är att motionen är tillstyrkt, och när jag nu avslutar de här minuterna med att yrka bifall till utskottets hemställan, så vill jag stryka under vad utskottet pekat på alldeles före klämman, nämligen angelägenheten av att utredningsarbetet bedrivs skyndsamt.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Fru talman! Vid den s. k. ståndrätt eller offentliga rättegång som ägde rum på Ridarhuset den 26 oktober i år under domstolsliknande och teaterliknande former, där man behandlade frågan om Gamla stans upprustning eller förfall, sades det av någon att frågan om bevarande av kulturellt värdefull bebyggelse är vår generations största fråga. Det får väl sägas att det omdömet är tilltaget i överkant och överdrivet. Men även om det inte är vår generations största fråga, är det dock en viktig fråga och en betydelsefull fråga.

Det är riktigt som herr Turesson antydde att kulturutskottets medlemmar tagit allvarligt på denna fråga. Från sakkunnigt håll har det sagts att vår nuvarande lagstiftning är otillräcklig när det gäller att förhindra rivning av kulturhistoriskt värdefull och intressant bebyggelse och miljöer och för att garantera en rättvis upprustning. Det kan gälla Gamla stan här i Stockholm, det kan gälla Visby, det kan gälla Gränna, det kan gälla Kungälv och många andra orter i vårt land.

Eftersom kulturutskottets medlemmar gjort en resa i Holland och Frankrike för att närmare studera dessa förhållanden, bör kanske denna sak inte passera alldeles opåttalt i kammaren.

Jag vill bara helt kort nämna att vid det besök vi gjorde i Holland framgick som särskilt väsentlig den nya syn som vuxit fram, nämligen att man vill skapa en helhetsbild av städer och byar, utgörande samlingar av fasta egendomar, också träd, vägar, gator, broar, öppna platser, kanaler och dammar. De bildar tillsammans en hel miljö som är av allmänt intresse på grund av skönhetsvärden eller speciell karaktär.

På grundval av en godkänd stadsplan köper kommunen helt eller till

Onsdagen den
17 november 1971*En skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer*

större delen in hus som ryms ut, restaureras och säljs eller hyrs ut till nya hyresgäster. Man kan höja standarden på ett helt bostadsområde. Nackdelen är de höga kostnaderna och evakueringen av hyresgäster till andra bostäder. Man får också anföra besvär mot beslutet om registrering, för att nämna något om förhållandena som de utvecklats i Holland under det senaste decenniet.

Jag skall inte uppta kammarens tid med att tala om utskottets erfarenhet av Lex Malraux i Frankrike, men det kanske kan vara av intresse att nämna att i det kvarter av Paris som vi hade tillfälle att bese, Maraiskvarteret, hade 176 fastigheter registrerats som byggnadsminnesmärken och omkring 1 500 andra som kulturhistoriskt värdefulla och intressanta för miljön.

Målsättningen var att få en boendetäthet om 600 personer per hektar inom en 20-årsperiod, att återställa grönytor i möjligaste mån, att få bättre trafikföring, att ordna parkeringsplatser i gatuplanet men främst under marken, att skapa förutsättningar för traditionellt hantverk och göra värdefulla byggnader till bibliotek, kulturhus, bostäder eller representationslokaler för institutioner och näringsliv, att åstadkomma bättre lokaler för undervisning och rekreation samt att skapa separat gångtrafik.

Paradlägenheterna skulle säljas dyrt för att subventionera enklare lägenheter. Planen skall i övrigt hindra lukrativ exploatering och hålla nere fastighetspriserna, som det nämndes för oss. Grundtanken är således inte endast att bevara kulturhistoriskt värdefulla hus utan att rädda hela miljöer.

Såvitt jag förstår har riksantikvarieämbetet i Sverige, numera i varje fall, en stark vilja att följa just denna grundtanke. Alla de remissinstanser som hörts har tillstyrkt utredning, men bara en av dem, riksantikvarieämbetet, har ansett det lämpligt att utredningen uppdras åt den expertgrupp som herr Turesson här ansåg att uppdraget helst skulle anförtros till.

De övriga remissinstanserna anser att utredningsarbetet bör samordnas med pågående utredningsarbete inom bygglagutredningen, saneringsutredningen och 1965 års musei- och utställningssakkunniga samt anförtros åt den sistnämnda utredningen. MUS 65, som den kallas, förordar att den i så fall, bl. a. för att tillgodose behovet av politisk förankring, i detta sammanhang får ställning som expertorgan åt de parlamentariskt förankrade bygglag- och saneringsberedningarna. Så talas det som sagt också från flera remissinstanser om behovet av skyndsamt och om interimistiska åtgärder.

Utskottet har, som kammarens ledamöter sett, framhållit att kontinuitet i bebyggelsemiljön för många människor kan betyda en känsla av trivsel och trygghet i tillvaron och att man vid sidan av de kulturminnesvårdande intressena, som tidigare har dominerat, efter hand har fäst allt större vikt vid miljösynpunkterna. Jag har fattat det så att inte heller den svenska byggnadsminneslagstiftningen av 1960 ger möjlighet till effektiva åtgärder för bevarande av hela miljöer utan gäller enstaka hus och punktuella insatser.

Av stor betydelse när det gäller att bevara äldre miljöer är också de ekonomiska förutsättningar under vilka lagstiftningen kan verka. Vi har därför i stor enighet, som framgår av utskottsbetänkandet, tillstyrkt att

Onsdagen den
17 november 1971

*Olje- och drivme-
delsförsörjningen
i Norrland, m. m.*

utredningen görs av bygglagutredningen som kan anlita 1965 års musei- och utställningssakkunniga som expertorgan och arbeta i nära kontakt med saneringsutredningen, som har att överväga frågor om sanering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. I utskottets betänkande påpekas också angelägenheten av att arbetet bedrivs skyndsamt.

Jag vill också, fru talman, uttrycka glädje över att vi har kunnat enas om ett så positivt uttalande. Det är min förhoppning att denna för vår generation viktiga fråga skall finna en så snabb lösning som möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 28 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 55 i anledning av motioner angående avfallsforskning m. m.

Nr 56 i anledning av motion angående bestämmelserna om underrättelse till sakägare vid förordnanden enligt naturvårdslagen

Näringsutskottets betänkande:

Nr 34 i anledning av proposition med förslag till lag om registrering av aktieinnehav

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 29 Olje- och drivmedelsförsörjningen i Norrland, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 35 i anledning av motioner angående olje- och drivmedelsförsörjningen i Norrland, m. m.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Fru talman! Oljeprospekteringen utanför Norges kust medför nya intressanta perspektiv även för vårt lands försörjning med olja. Den snabba stegringen i konsumtionen av olja och oljeprodukter har under senare år skapat växande transport- och på sikt även miljöproblem. Den under senare tid aktuella diskussionen om lokalisering av oljeraffinaderier och över huvud taget exploateringen av vårt lands kuster aktualiserar tillsammans med oljeprospekteringen i Atlanten en översiktlig planering av hela skandinaviska halvöns försörjning med olja.

1968 års utredning om rörtransport av olja och gas, som utskottet hänvisat till, har utrett förutsättningarna för en rationalisering av oljetransporterna genom pipe-lines. Den ingressvis återopade utvecklingen har emellertid inte kunnat beaktas av denna utredning. Det framgår av utskottets utlåtande där man refererar utredningen. I detta referat heter det bl. a. att järnvägstransport från Trondheim visar sig "utgöra ett realistiskt alternativ till nuvarande transportmetoder, om en samordning

av olika företags transporter kan komma till stånd och om visst villkor i fråga om järnvägstarifferna uppfylls. Utredningen säger sig inte ha funnit skäl att inom ramen för sitt uppdrag i detalj klarlägga lönsamheten av samordnade järnvägstransporter på den berörda sträckan.”

Det framstår som alltmera realistiskt att på lång sikt klara den norrländska oljekonsumtionen från depåer längs Bottenviken. Utvecklingen inom tankbåtstonnaget går mot mycket stora enheter, och det medför uppenbart betydande risker att i så relativt begränsade farvatten som Östersjön och i synnerhet Bottenhavet ta in modernt tankbåtstonnage. I händelse av olyckor är föroreningsriskerna i dessa begränsade innanhav självfallet mycket stora. Bottenvikens hamnar har dessutom normalt vintertid ishinder som försvårar och fördyrar transporter och i sig självt utgör en särskild risk i vad angår oljetransporterna.

En förutsättningslös utredning beträffande Norrlands försörjning med olja och drivmedel förefaller i dagens läge synnerligen angelägen. En dylik förutsättningslös utredning bör självfallet pröva hur dessa produkter på fördelaktigaste möjliga sätt skulle distribueras till de norrländska konsumenterna. Man bör därvid till ingående analys inte endast uppta frågor om vilka hamnar som huvudsakligen bör svara för den ökade tillförseln utan också formerna för distributionen, t. ex. ett ökat utnyttjande av järnvägen. Där borde även inlandsbanan komma in i bilden. Utredningen bör också till analys kunna ta upp frågan om lämplig lokalisering av ett oljeraffinaderi för den norra delen av skandinaviska halvön.

Oljeförsörjningen har självfallet stor betydelse för Norrland liksom för övriga delar av vårt land. Vi strävar efter utveckling av näringslivet i den norra delen av landet och statliga insatser görs. Den av oss föreslagna kartläggningen är ett led i utvecklingen av i synnerhet inlandet. Men näringsutskottet har avstyrkt vår framställning trots att utskottet självt pekar på att oljetillförsel via järnväg från Trondheim är en realistisk möjlighet och trots att utskottet vet att det finns hinder som behöver kartläggas och avskaffas. Man gör det mot bakgrund av sittande utredning, men samtidigt säger man att den sittande utredningen inte kommer att ta upp frågorna om distribution exempelvis via järnvägsnätet och inte heller frågorna om hela Norrlands oljeförsörjning på litet längre sikt. Trots detta hänvisar man till utredningen. Det börjar gå standard-tänkande i hänvisandet till utredningar när man vill avstyrka motioner.

Det är angeläget att utskottet och riksdagen börjar anlägga en helhetssyn på Norrlandsproblemen. Det duger inte att ena gången vidta en åtgärd, som är avsedd att stimulera näringslivet i Norrland, och vid nästa tillfälle uraktlåta att vidta åtgärder för att skaffa undan hinder som finns för en utveckling av näringslivet där.

Motionen har avstyrkts av utskottet och det finns ingen reservation. Jag har därför inget yrkande.

Herr WAAG (s).

Fru talman! Den ena motionen går ut på, att man skall undersöka möjligheterna att transportera olja i rör från Trondheim till lämplig ort i mellersta Norrland. I den andra motionen, av herr Åsling, föreslås att man skall ha en förutsättningslös utredning av den framtida försörjningen

av olja och drivmedel i Norrland.

Utredningen om rörtransport av olja och gas, som den heter, tillsattes 1968 och finns refererad i trycket som hör till det här ärendet, så jag behöver kanske inte närmare berätta om den. Utredningen har framlagt sitt delbetänkande om rörtransport av olja, och i januari eller februari kommer delbetänkandet angående transport av gas.

Sveriges oljekonsumtion är inte särskilt stor om vi jämför oss med de stora konsumenterna i världen, och den är heller inte särskilt stor om vi gör en lönsamhetsbedömning beträffande transportmöjligheterna. Man har, tycker jag, något missuppfattat utredningens skrivning i det första betänkandet, om man ensidigt ser på förslaget att rörtransportera olja från Västkusten till Mellansverige. Rörtransportutredningen har i första hand rekommenderat rationaliserad järnvägstransport. Skälet till detta är att konsumtionen trots allt inte är större i Mellansverige än att rationaliserad järnvägstransport blir billigast.

Konsumtionen i Norrlandsområdet är betydligt mindre. Den finns kartlagd i utredningens betänkande. Den är förhållandevis så liten att någon rörtransport inte kan övervägas utifrån ekonomiska synpunkter. Att använda den rationaliserade järnvägstransporten på det goda järnvägsnät som finns från Trondheim till de flesta stora konsumtionsorter i Norrland är det enda möjliga tekniskt och ekonomiskt. Detta är skälet till att utredningen inte har gått längre när det gäller rörtransport av olja till Norrland. Man har inom rörtransportutredningen bedömt att det skulle bli ungefär 5 kronor dyrare per m³ att transportera oljan från Trondheim till t. ex. Östersund i rörledning och sedan transportera ut den till konsumenten med bil jämfört med att transportera den med järnväg.

En av motionerna berör dessutom lokalisering av raffinaderi. Det har ju blivit en fråga som det delvis gått känslor i. Om vi skulle ha det riktigt ekonomiskt ordnat skulle hela Sverige betjäna av ett enda raffinaderi. Av kommersiella skäl har vi emellertid flera. Det mindre konsumtionsområde som Norrland utgör kan bara betjäna av ett inlandslokaliserat raffinaderi under en förutsättning — en helt förstatligad oljehandel. Orsaken härtill är att man måste ha en regelbunden och jämn avsättning av raffinaderiets produkter. Jag föreställer mig att inte vare sig herr Ångström eller herr Åsling vill ha en förstatligad oljehandel, men om de vill det är jag naturligtvis inte främmande för en sådan tanke.

Rörtransportutredningen kommer i februari att framlägga betänkandet angående naturgas. Jag kan skvallra så mycket ur utredningen att jag säger att transport av naturgas är ekonomiskt realistisk. Det kommer möjligen att påverka hela frågan om oljeförsörjningen, och det är det tunga skäl som ligger bakom när utskottet säger att vi bör avvakta denna samlade bedömning av hela transportsystemet beträffande vår energiförsörjning innan vi tar ställning. Det är också skälet för mig när jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 30 Visst villkor för koncession för framdragande av elektrisk starkströmsledning

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 36 i anledning av motion om visst villkor för koncession för framdragande av elektrisk starkströmsledning.

Visst villkor för koncession för framdragande av elektrisk starkströmsledning

I detta betänkande behandlades motionen 1971:1095 av herr Svanström (c), vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag i syfte att som villkor för koncession till kraftbolag skulle föreskrivas att ersättning för framdragning av alla slag av ledningar skedde till berörda fastighetsägare.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1095.

Reservation hade avgivits av herr Börjesson i Glömminge (c), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1095 hos Kungl. Maj:t begärde en utredning rörande villkor för koncession för framdragande av elektrisk starkströmsledning i enlighet med vad reservanten anförde.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Fru talman! I det här betänkandet från näringsutskottet har vi behandlat en motion av herr Svanström om ersättning till markägare för framdragning av vissa kraftledningar. Jag har råkat bli ensam reservant i den här frågan, och jag vill gärna med några ord antyda varför.

Jag ansluter mig helt till motionens syfte och till de i motionen framförda synpunkterna. För närvarande utgår det ersättning för kraftledningar som är av en viss storleksordning, men till vad vi kallar för det normala bygdenätet eller transformatorområdet, där man själv är konsument, erhålles inte några ersättningar för det intrång som görs. Innehavaren av en bostadsfastighet, en jordbruksfastighet, en industrifastighet e. d. kan komma i den situationen att elektrisk ström matas till hans fastighet utan att det sker några anläggningar på fastigheten, utan att han får någon stolpe där eller kanske han får en. Sedan kan det vara en jordbruksfastighet inom samma område som får många sådana här stolpar som intrång på sin mark.

Man räknar för de flesta samfälligheter med att där skall kostnaden fördelas efter nyttan och de compensationer som ges skall anpassas efter storleken av de olägenheter som vederbörande råkar ut för. Kommerskollegium har i sitt yttrande sagt att man bör hålla fast vid synpunkten att för bygdetransformatorer skall markägaren medge intrång när han själv har anslutning. Nu finns det ett avtal sedan 1966 mellan dåvarande RLF och Svenska elverksföreningen, och det är regler utöver det avtalet som vi syftar på och som vi vill åt.

Svenska elverksföreningen har gjort några uttalanden som jag inte gärna kan underlåta att något polemisera mot. Föreningen säger att det skulle bli ett otympligt administrativt arbete, om man skulle reglera de här intrången, och det skulle dra med sig höjda taxor. Det betyder ju

Onsdagen den
17 november 1971

*Visst villkor för
koncession för
framdragande av
elektrisk stark-
strömsledning*

underförstått att man erkänner att enskilda personer får bära de här bördorna för andras angelägenheter. Dessa synpunkter kan jag omöjligen ansluta mig till.

Det finns visserligen utredningar som arbetar i närheten av det här området, men de kommer säkerligen inte att behandla de problem som motionären är inne på. Den ena utredningen härstammar från 1968 och kallas för sakkunniga med uppdrag att utreda frågan om sakrättsligt skydd för vissa ledningar. Jag har funnit att man här tänker försöka få fram en form för att åstadkomma detta skydd utan in-teckningar. Det kommer således inte att beröra det här området. Den andra utredningen heter, med ett krångligt och långt ord, kraftledningsin-trängsutredningen, men inte heller den kommer in på det här området, utan den är avsedd att se över de normer som finns enligt de principer som redan fastslagits.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Fru talman! Som herr Börjesson i Glömminge sade hävdar motionären att fastighetsägaren i många fall – ibland kanske mot sin vilja – med kraftbolagen måste träffa överenskommelse om att utan ersättning upplåta mark för framdragning av egna men även andra abonnenters serviceledningar. På grund härav har både motionären och reservanten hemställt om en utredning i syfte att se till så att de markägare som blir utsatta för intrång får ekonomisk gottgörelse härför.

Herr Börjesson framhöll, vilket utskottet också har poängterat, att det har träffats en överenskommelse mellan Svenska elverksföreningen och RLF. Den träffades 1966 och reglerar ersättningen för bestående skada och intrång genom luftledningar för detaljdistribution av elektrisk energi. Vad högspänningsledningarna beträffar är det ju så – vilket väl också herr Börjesson i Glömminge är medveten om – att ersättning för intrång alltid utgår.

Vad lågspänningsledningarna angår, som herr Börjesson uppehöll sig ganska ingående vid, delar jag herr Börjessons uppfattning att det naturligtvis ibland kan drabba en markägare ganska hårt när ett större antal stolpar placeras på hans mark och intrånget därmed kan bli rätt betydande. För andra markägare däremot kan intrånget bli mycket lindrigt. Därvidlag är praxis som bekant litet varierande i olika delar av landet. Man har sagt att markägaren får finna sig i ett visst intrång, och detta minimiintrång – om jag så får kalla det – varierar från den ena landsändan till den andra. Det finns inga fasta normer där.

Slutligen är det på det sättet, som också herr Börjesson framhöll, att kraftledningsin-trängsutredningen sysslar just med dessa frågor och räknar med att vara färdig med sitt utredningsarbete under första halvåret 1972. Då har vi sagt i utskottsmajoriteten att det inte kan vara särskilt välbetänkt att nu, när vi vet att utredningen befinner sig i slutskedet av sitt arbete, skriva till Kungl. Maj:t och hemställa om ytterligare en utredning.

I stället menar vi att vi får avvakta och se vad utredningen kommer till för resultat. Det är detta som har lett utskottet till att avstyrka motionen.

Fru talman! Med det anförda hemställer jag om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Börjesson i Glömminge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 31 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 37 i anledning av motion om blyfri bensin till arbetsredskap.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 32 Delägarsparande m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 38 i anledning av motioner om delägarsparande m. m.

I detta betänkande behandlades

dels motionen 1971:431 av herr Bohman m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag om ett system för delägarsparande i enlighet med vad i motionen anförts,

dels motionen 1971:1075 av herr Hörberg m. fl. (fp), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att en parlamentarisk utredning med representanter för arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis tillsattes med uppgift att undersöka möjligheterna till ekonomisk demokratisering genom ett system för andel i vinst åt de anställda i enlighet med de tankegångar som redovisats i motionen,

dels motionen 1971:1096 av herr Wedén m. fl. (fp), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att en parlamentarisk utredning tillsattes under medverkan av arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis med uppgift att avge förslag om hur allmänna riktlinjer borde uppdragas för att ge löntagarna andel i långsiktigt företagssparande och hur metoder att från statsmakternas sida gynna en sådan utveckling borde utformas.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1971:431, 1971:1075 och 1971:1096.

Reservation hade avgivits av herrar Holmberg (m), Rydén (fp), Möller i Göteborg (fp) och Hovhammar (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:431, 1971:1075 och 1971:1096 hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning angående andel för de anställda i långsiktigt företagssparande.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Fru talman! Motionen 1096 är en tung motion från folkpartihåll. Den

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

*Delägarsparande
m. m.*

har undertecknats av Sven Wedén, Sven Gustafson, Cecilia Nettelbrandt, Ingemar Mundebo och många fler.

Frågan om andel för de anställda i ett långsiktigt företagssparande kommer i framtiden att bli en av de stora frågorna i den ekonomiska politiken. Investeringarna i företagen ökar inte tillräckligt, bl. a. inte när det gäller de viktiga industri- och maskininvesteringarna. Detta gäller inte bara i nuvarande konjunktursvacka. Inte heller tidigare, t. ex. under de fem sista åren på 1960-talet, blev industriinvesteringarna vad man hade förutsatt och hoppats på i de långsiktiga planerna.

Om företagen skall sporras till att investera vida mer måste dels deras förtroende för framtiden öka, dels också deras resurser öka – och detta senare betyder en bättre avkastning och en högre självfinansieringsgrad än nu. Men om man bedriver en sådan politik – och alltså i hela samhällets intresse, inte minst med tanke på sysselsättningen åstadkommer något ökade vinster och därmed får fram en ökad investeringsvolym och tillväxt -- så är det inte mer än rimligt att de anställda i sitt eget företag får *viss del* av en sådan vinstökning.

Frågan är stor, och problemen är mångsidiga. Hur skall man t. ex. se till att i allmänhet löntagarnas sparandeandel ligger inom ramen för ett företagssparande som är långsiktigt? Många andra problem tas upp i motionen 1096, och jag vill varmt anbefalla alla dem som är intresserade av ekonomisk politik, tillväxtproblem och fördelningsfrågor i samband därmed, att läsa de omfattande resonemangen i den motionen.

Med rätta ställs därför i motion 1096, liksom i reservationen till näringsutskottets utlåtande nr 38, ett krav på utredning.

Utskottsmajoriteten är avvisande. Den vill inte utreda de här viktiga problemen. Jag tror att man på denna punkt kommer att tänka om under de närmaste åren. Lat mig citera vad en socialdemokratisk riksdagsman, Olof Palme, säger i en intervju i Veckans Affärer den 4 februari i år. Frågan på denna punkt löd: "Kan man prioritera industrin och dess behov, vilket leder till ökade företagsvinster, utan att klyftorna ökar i samhället -- åtminstone på kort sikt? Hur går det med fördelningsmålen?" Olof Palme svarar bl. a. att det finns ett problem. Skattelagstiftningen gynnar expansiva företag som plöjer ner vinster vilket leder till att "en förmögenhetstillväxt äger rum i företagen, och det gäller att finna en väg att fördela denna på ett rimligt sätt. Kunde man finna en bra lösning på detta problem, vore det en fördel bl. a. därför att man skulle vinna anslutning för en hård satsning på industrialisering från alla håll. Jag vet ännu ingen annan metod än att bygga vidare på det kollektiva sparandet. Men frågan tillhör dem vi nu måste fundera över." Observera denna sista mening: Det finns ett behov att fundera i de här frågorna, och man funderar ofta ganska bra genom en utredning.

På Arosmässan i fjol yttrade Palme också en sak som gäller denna fråga. Han sade bl. a.: "Vi har alltid haft den linjen att om vinsten används till att plöja tillbaka, bygga ut, förbättra företaget, då har den också en social funktion. Och det är naturligtvis bättre att jobba i ett vinstgivande företag än i ett icke vinstgivande företag, det har löntagarna också förståelse för. Men då måste man också på längre sikt lösa fördelningsaspekterna på detta på ett ur löntagarnas synvinkel mer

acceptabelt sätt än för närvarande.”

Jag vill också gärna påpeka att den fackliga tjänstemannainternationalen vid sin världskonferens i Dublin i fjol gav sin exekutivkommitté i uppdrag att undersöka möjligheterna till en löntagarnas andel i företagens sparande: precis det yrkande som vi reserverar oss för.

Fru talman! När en avtalsrörelse leder till löneökningar som ligger inom den samhällsekonomiska ramen – så att konsumtion och investeringar kommer att öka ungefär lika mycket som den genomsnittliga produktiviteten – kommer de företag som har vida högre vinster ganska billigt undan (medan för övrigt de som har små eller inga vinster kan få det mycket besvärligt). Ett system med andel för de anställda i ett långsiktigt företagssparande är en metod som till en del påverkar fördelningen av produktionsresultatet i den förstnämnda gruppen företag. Det anser vi vara bra för de anställda liksom det på längre sikt är bra både för de anställda och för konkurrenskraften i näringslivet.

Bert Levin har på Dagens Nyheters ledarsida den 2 november i år på ett givande sätt tagit upp bl. a. det västtyska ganska färska exemplet och även nämnt det franska. Dessa system – med eller utan sina brister – är varianter på samma målsättning, nämligen att göra ett behövligt, ökat företagssparande fördelningspolitiskt bättre för de anställda.

Låt mig till slut säga att vi reserverar oss ingalunda nödvändigtvis ansluter oss till tankar i motionen 1075 av herr Hörberg m. fl. Den har en specialtankegång, nämligen att ge de anställda andel i vinst på så sätt att de erhåller just aktier i sitt företag. För egen del vill jag framhålla att jag inte ser andel i vinst som en nödvändig väg för att ge de anställda medinflytande och medbestämmande; representation i företagsstyrelser och inflytande på andra nivåer i större företag kan åstadkommas på andra sätt. Det är därför som vi i motion 1096 i stället diskuterar *olika* former av delägarsparande för de anställda.

Att den vinstfördelningsmetod som anges i motiveringen till motionen 1075, nämligen i proportion till aktiekapitalets värde respektive summan av de anställdas löner, skulle mycket allvarligt påverka investeringsvilja och kapitaltillgång är uppenbart – säkerligen också för motionärerna själva. Det bör betonas att det bara är ett exempel som där nämnts, men det är ett illa valt exempel. I utskottsreservationen påpekas därför bara att själva tankegången i den motionen naturligen kommer att belysas i den breda utredning om löntagarnas andel i ett långsiktigt företagssparande, som motionen 1096 av Sven Wedén m. fl. syftar till.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservationen i näringsutskottets betänkande nr 38.

Herr HOVHAMMAR (m):

Fru talman! Det råder väl inget som helst tvivel om att människorna även i vårt industriellt och socialt utvecklade samhälle – har stort behov av personlig ekonomisk trygghet och frihet. Skillnaderna mellan förmögna och egendomslösa är i dag påtagliga även hos oss, trots vår välfärdsstat med bl. a. dess försäkringssystem som garanterar att ingen blir direkt nödlidande.

Å ena sidan har vi de stora kapitalkoncentrationerna -- både enskilda

och statliga – och å den andra de vanliga inkomsttagarna vilka ju är i förkrossande majoritet. Den verkliga storkapitalisten är utan tvivel staten, som i dag förfogar och bestämmer över bl. a. en pensionsfond som omsluter närmare 50 miljarder kronor – vid oktober månads utgång var siffran 46 miljarder. Därutöver har vi givetvis en handfull stora enskilda förmögenhetsägare, men de är ganska få.

I moderata samlingspartiet tillskyndar vi inte på något sätt de stora kapitalkoncentrationerna. Jag är angelägen att tillfoga att vi inte gör det vare sig när det gäller de enskilda eller de statliga. Vi vill i stället ha ett så spritt ägande som möjligt. Vi innefattar detta i begreppet "ägar demokrati" som vi försökt utforma under en lång följd av år och som just nu ingår som en viktig del i vårt programarbete.

Vi vill alltså att de vanliga inkomsttagarna skall ha möjlighet att skapa sig ekonomisk trygghet under valfrihet. Den möjligheten har man inte i dag. Regeringens närings- och skattepolitik – ja, dess ekonomiska politik över huvud taget – sätter käppar i hjulen för de människor som har sådana ambitioner; och det har de allra flesta.

Orsakerna till att ägandespridningen motverkas kan sökas dels i att det i stort sett endast är de verkligt stora företagen – särskilt de som sysslar med exportaffärer, de internationella företagen – som är de mest framgångsrika, som i dag kan konsolidera sina tillgångar och som av statsmakterna på olika sätt gynnas mera än de mindre och medelstora företagen, dels i att den kollektiva kapitalbildningen sker, som jag nyss nämnde, i de stora fonderna på de enskildas bekostnad. AP-fonden spelar här en avgörande roll. Det kan vi inte komma ifrån.

Vi har hävdat och hävdar fortfarande att det måste te sig meningsfullt för småspararen, dvs. den enskilde inkomsttagaren, att spara. Det har vi sagt under en följd av år och vi är fortfarande inne på den linjen, inte minst i den brydsamma tid som vi nu upplever. Spararen måste regelbundet ha inkomsthöjningar, som efter skatt ger en rimlig behållning. Reallöneutvecklingen måste vara påtagligt och entydigt positiv. Vidare måste han stimuleras att spara, eftersom sparande innebär en förhållandevis större uppoffring för dem som inte har så väldigt hög inkomst.

Det är, fru talman, mot denna bakgrund man måste se moderata samlingspartiets motion nr 431 till årets riksdag om decentraliserat ägande. Där framhåller vi bl. a. hur väsentligt det är att de i olika företag anställda stimuleras att så att säga köpa in sig i sina företag, även om det sker med rätt små satsningar i sänder. Vi har som ett exempel på sådan stimulans tagit upp en förslagsskiss om obligationer som delägarbevis, vilka efter en tid – förslagsvis fyra, fem år – kan omvandlas till aktier. En motsvarande avbetalningstid förutsätts i förslaget liksom avdragsrätt för räntor i samband med avbetalningarna, förutsatt att skattepliktig förmögenhet inte föreligger i det enskilda fallet. Det är *ett* exempel och det finns åtskilliga andra som kan passa i denna bild. Herr Möller har helt nyss varit inne på liknande tankegångar.

Det ligger helt i linje med detta att företagen måste ha möjligheter att spara och se om sin ekonomi. Jag vill då framhålla – jag måste göra det – den oroväckande försämringen av företagens soliditet, särskilt de mindre

och medelstora företagens, samt att antalet konkurser och företagsnedläggelser nu har slagit rekord. Med tanke på risken att egenföretagaren förlorar inflytandet över sitt företag är det i dag särskilt angeläget att egenföretagarna ges möjligheter till exempelvis skattefri avsättning till självfinansieringsfonder. Dessutom anser vi att ytterligare pengar från AP-fonden via kreditinstitut bör slussas över till de mindre och medelstora företagen. Det påverkar på intet sätt pensionärernas förmåner och inverkar inte heller på budgeten.

Fru talman! Med stöd av vad jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till näringsutskottets betänkande nr 38.

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Motionärerna har ju underlättat för mig. Jag skall helt kort redogöra för utskottets betänkande och förslag, men motionärerna har redogjort för sina synpunkter och har motiverat sina motioner och sin reservation.

Med anledning av både herr Möllers och herr Hovhammars resonemang vill jag dock, innan jag redogör för utskottets ställning, erinra om orsaken till att ni över huvud taget har möjlighet att här diskutera om maktkoncentration. I början av 1960-talet föreslog ett antal motionärer en utredning av maktkoncentrationen inom det privata näringslivet. Då fanns ingen privat maktkoncentration, sades det; det fanns ingenting att utreda. Jag vill särskilt erinra herr Möller i Göteborg och de folkpartistiska motionärerna om detta, eftersom också de var kompakta motståndare till en utredning om de här sakerna och ansåg att någon sådan inte behövdes.

Nu skall vi väl inte tala om den snö som föll i fjol – detta hände för ungefär tio år sedan – men jag kan inte underlåta att erinra om detta i samband med att herr Möller citerade vad statsminister Palme svarat om förmögenhetsfördelningen och en nedplöjning av kapital i företagen. Man bör inte tala så mycket från borgerligt håll om det intresse som tidigare har funnits där för en fördelning och nedplöjning i företag.

Det som vi behandlar i detta utskottsbetänkande är -- det är banalt att säga detta -- en gammal bekant. Ärendet har tidigare behandlats 1968, 1969 och 1970. I sedvanlig ordning har det självfallet skickats ut på remiss, och de stora organisationerna på arbetsmarknaden har yttrat sig och avstyrkt med den gamla vanliga motiveringen, att det här vill arbetsmarknadsparterna -- SAF, TCO, SACO och LO -- helt sköta om själva.

Det är bara litet nytt som har tillkommit som jag tycker är så viktigt att jag vill nämna det. Jag vill citera vad SAF har sagt i sitt remissvar och få det med i riksdagsprotokollet, eftersom det faktiskt tillför diskussionen någonting nytt. SAF skriver nämligen: "I anslutning härtill meddelas att i det långsiktavtal som 1969 träffades mellan SAF samt Svenska industritjänstemannaförbundet (SIF), Sveriges arbetsledareförbund (SALF) och Sveriges civilingenjörsförbund (CF) finns en överenskommelse om fördelning av företagets förädlingsvärde mellan de anställda och kapitalägarna. Grundtanken i motionärernas förslag kan därmed sägas

vara realiserad på makroplanet. En utbyggnad av dessa tankegångar på företagsplanet bör enligt SAF:s uppfattning i sin helhet avgöras av arbetsmarknadens parter. SAF avstyrker därför motionärernas förslag."

Jag har velat ta med detta som en ytterligare information om att arbetsmarknadsparterna fortfarande vill sköta om denna angelägenhet själva. Det har varit grundtanken också för utskottsmajoriteten när vi har yrkat avslag på motionerna.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det var väl litet långsökt att tala om saker som tilldragit sig tio år tillbaka i tiden och om dem använda uttrycket "den snö som föll i fjol". Det jag citerade av Palme var däremot ett uttalande i år och ett uttalande just i fjol. Dessa uttalanden är helt aktuella.

Man bör inte vara så övertygad om att remissinstanserna har en negativ inställning. TCO är ju i sak mycket intresserad och säger: "De av motionärerna framförda synpunkterna och önskemålen är enligt TCO:s uppfattning ingalunda ointressanta utan de bör penetreras ingående. Vissa av dessa frågor har också i den allmänna debatten i dag fått förnyad aktualitet - - -."

Det är ändå i sak ett kraftigt uttalande. Sedan erkänner jag att LO och SAF inte är intresserade, men liksom vi märkt att LO tänkt om beträffande representation för de anställda i företags styrelser -- man var förut emot men accepterar nu försöksverksamhet -- tror jag att utvecklingen själv inom några år pressar fram förändrade tankesätt. Här får man också säga att statsmakterna har ett intresse av att på ett övergripande sätt ta sig an problemen. Om man i vissa företag har ett system med andelar för de anställda i ett långsiktigt företagssparande, skapas därmed en form av obalans i näringslivet gentemot de övriga företagen. Eftersom företagssparandet skall vara långsiktigt, finns det också skatteproblem som man måste tänka på. Sparandet kan vara långsiktigt på fem år eller som i det västtyska exemplet sex år eller någon annan tidsperiod. Men när de anställda inte omedelbart får lyfta sin andel av delägar sparandet i sitt företag, måste man från statens sida se över skatteproblemen och därför behövs en utredning.

Så vill jag också varmt understryka de svårigheter, som överlag föreligger för de mindre och medelstora företagen och i fråga om vilka vi haft så många motioner från folkpartihåll -- inte minst har Sven G. Andersson i Örebro ofta talat för dem här i kammaren. Just nu är det särskilt svårt för dessa företag, men de problem vi i dag diskuterar är mera långsiktiga.

Herr HÖRBERG (fp):

Fru talman! Som en av motionärerna bakom motion 1075 vill jag ta några minuter av kammarens tid i anspråk. Vi poängterar i motionen nödvändigheten av att de anställda skall få vidgat inflytande i företagen genom löntagarrepresentation i bolagsstyrelserna, genom löntagarrevisorer, självstyrande grupper m. m. För en mera djupgående demokratisering av näringslivet måste det på längre sikt bli nödvändigt att också låta de

anställda bli direkt delaktiga i den årliga kapitaltillväxten inom företagen.

Det är alltså två saker man talar om. Det ena gäller de anställdas medinflytande och medbestämmande som kan ordnas på det sätt som de stora arbetstagarorganisationerna och folkpartiet är överens om, nämligen genom representation i styrelser och på alla övriga nivåer. Det andra är det rättvisekrav motionärerna här kommer med, nämligen att de anställda skall få sin del av kapitaltillväxten lika väl som kapitalägarna skall få sin andel.

TCO är positiv i sitt remissyttrande och säger att det självfallet i hög grad är en facklig angelägenhet på längre sikt att arbets- och kapitalinsatserna får rättvis ersättning för sina bidrag i produktionsprocessen. TCO säger sig ha för avsikt att framdeles ägna dessa frågor ökad uppmärksamhet.

Det har glatt motionärerna att den avstyrkande utskottsmajoriteten ställer sig mycket positiv till ett par saker i motionen. Utskottet noterar med gillande de kritiska synpunkter på maktkoncentrationen inom näringslivet som framförs i motionen 1075. När nu utskottets majoritet är så positiv och i betänkandet poängterar problemets existens, hade man kunnat hysa den lilla förhoppningen att den också skulle vara med på kravet om en utredning kring ett problem som den uppenbarligen anser finns.

Personligen tycker jag nog att TCO är optimistisk när man tror att det skall vara möjligt att genom vanliga arbetsmarknadsförhandlingar kunna uppnå målet. Förändringar i aktiebolagslagen torde vara nödvändiga för full effekt. Jag tror för min del liksom herr Möller i Göteborg att kravet att de anställda skall ha rätt till andel i företagets långsiktiga kapitaltillväxt är en stor fråga framöver, och jag vågar sia att LO säkerligen kommer att tänka om på denna punkt.

För att kunna åstadkomma någonting på detta område måste det bli en politiskt baserad utredning med ev. framtida lagstiftning som följd. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Holmberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Möller i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 38 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Holmberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Möller i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

*Ett elektroniskt
betalningssystem*

§ 33 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 64 i anledning av motioner om lagstiftning på dataområdet m. m.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 34 Ett elektroniskt betalningssystem

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 39 i anledning av motion angående ett elektroniskt betalningssystem.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Fru talman! Om bankerna får som de vill så går vi med raska steg in i något som populärt kan kallas för "det kontantlösa samhället". I stället för sedlar, checker och postgiro är det meningen att medborgarna skall utrustas med ett identitetskort och ett konto i ett datamaskinminne. Och med hjälp av mängder av dataterminaler, sammanknutna i ett jättelikt datakommunikationsnät skulle sedan i princip samtliga penningtransaktioner som den enskilde medborgaren gör kunna registreras. Det kommer alltså i framtiden inte längre att bli fråga om något oansvarigt smusslande med omärkta sedlar. Allt enligt bankernas planer.

Allt som allt innebär förverkligandet av detta s. k. SIBOL-projekt införande av ett informations- och databankssystem som får det mesta som planeras inom den offentliga sektorn att framstå som småsaker.

I motion 1090 har vi också påpekat att SIBOL-projektet innebär uppbyggandet av ett integrerat datasystem av hittills oanade dimensioner. Det är ett system som i sin väldiga omfattning är svårt att överblicka och där man kan anta att möjligheterna till missbruk av information inte alltid kommer att vara så lätta att täppa till. Man kan därför fråga sig hur den enskildes personliga integritet skall kunna skyddas i ett datasystem som innebär en sådan väldig koncentration av ekonomiska och andra uppgifter om enskilda och företag.

Det finns vidare anledning påpeka att betalningssystemet hittills har betraktats som en central samhällelig angelägenhet. Det är motionärernas bestämda uppfattning att om vi skall övergå till ett elektroniskt betalningssystem i vårt land, då är det samhället som skall sköta det hela och inte bankerna. På så sätt får man också de bästa garantierna för att den enskildes integritet inte kommer att trampas på tårna av olika bankmässiga och kommersiella intressen.

Nu säger näringsutskottet i sitt betänkande att finansministern nyligen har tillsatt en utredning avseende samordning och kontroll av databanker m. m., och att motionärernas önskemål därmed i allt väsentligt är tillgodosedda.

Jag har läst igenom databanksutredningens direktiv, men jag måste säga att direktiven är ganska svårtolkade på den här punkten. Avsnittet

där SIBOL-projektet speciellt nämns kommer i den beskrivande delen. På de sidor där utredningens arbetsuppgifter skisseras talar man i mera allmänna ordalag. En viss oklarhet råder alltså.

Utskottets skrivning måste därför innebära att man fått uppgift om att databanksutredningen också kommer att ta upp SIBOL-projektet. Av det skälet har jag inget annat yrkande än utskottets. Men det skulle vara bra om näringsutskottets talesman här kunde bekräfta att databanksutredningens arbetsuppgifter också inkluderar en utredning av bankernas planer på införande av ett elektroniskt betalningssystem i vårt land.

I detta anförande instämde herrar Hugosson (s) och Olhede (s).

Herr WÄÄG (s):

Fru talman! Herr Petterssons motion rör en utomordentligt viktig fråga, och utskottet har behandlat den med stor omsorg.

På herr Petterssons fråga vill jag svara, att utskottet har fått besked om att vad här berörts skall ingå i den utredning, som utskottet åberopar. Dessutom har utskottet vissa andra, personliga garantier. I utredningen ingår herr Haglund som är ledamot av utskottet och i sig utgör en garant för att dessa frågor kommer upp. Utskottet finner sig också ha en viss borgen för att allting blir beaktat genom herr motionären och hans ställning inom departementet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 35 Åtgärder mot ocker vid försträckning

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 40 i anledning av motion om åtgärder mot ocker vid försträckning.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Fru talman! Det är med en viss tvekan jag begär ordet för att kommentera näringsutskottets betänkande nr 40. Jag är tveksam därför att det strider mot gällande praxis här i riksdagen att tala för en avstyrkt motion när det inte är fogad någon reservation vid utskottets betänkande. När jag ändå dristar mig att ta till orda är det helt enkelt av den anledningen att jag tillmäter det problem som behandlas i betänkandet sådan vikt, att jag med några ord vill beröra det.

Jag vill gärna ha sagt, fru talman, att jag tycker att utskottets skrivning är positiv. Visserligen är motionen inte tillstyrkt, men det förefaller ändock som om myndigheternas uppmärksamhet har skärpts under senare tid just när det gäller att komma åt den grå kreditmarknaden. Vad jag med alldeles särskild tillfredsställelse vill notera är att man på rättslig väg nu i större omfattning än vad man tidigare har gjort söker angripa en läneverksamhet som tar sikte på att utnyttja folks trångnål, oförstånd

och lättsinne. I utskottets betänkande noteras att kriminalpolisen i Stockholm anmält ett tjugotal kreditfirmor, och det är något som man har anledning att konstatera med tillfredsställelse.

I utskottsbetänkandet tas ett rättsfall upp, vilket kan betecknas som ett prejudikat till ledning för den fortsatta rättstillämpningen i vad gäller ocker vid försträckning. Även om åtgärder från myndigheterna har satts in i större utsträckning än vad som tidigare skett, är det enligt min mening inte tillräckligt för att komma åt den grå kreditmarknaden. Jag vill konstatera att polisen har fått mindre arbete med utredningar angående checkbedrägerier och därmed har större personella resurser att sätta in på att spåra upp ockerverksamhet. Detta är i och för sig mycket bra. De hårda kreditrestriktioner som bankerna och kreditinrättningarna tvingats att tillämpa under de senaste åren ser också ut att lätta, vilket innebär att det i fortsättningen kanske inte blir så svårt att låna pengar i banker och kreditinrättningar, och därmed kommer ockrarna helt naturligt att få en sämre lånemarknad. Många lånebehövande, som tidigare tvingades att gå till ockrarna och låna pengar till skyhöga räntor, behöver nu inte gå dit i och med att vi får lättnader på kreditmarknaden.

Men även om vi har fått eller får dessa lättnader i kreditrestriktionerna kvarstår det faktum att det kommer att finnas personer som på ett eller annat sätt måste låna pengar på den grå kreditmarknaden och som därmed kommer att utnyttjas av ockerhajarna. Ockermotionen har ju gått som en följetong under de senare årens riksdagar, och jag skall inte besvära kammarens ledamöter med några skildringar av hur ockerhajarna bedriver sin verksamhet. Jag vill hänvisa till de motioner som jag har väckt under de tidigare åren av min riksdagsperiod och endast påpeka att i ockrarnas spår följer i många fall stora tragedier.

Jag är medveten om att det, som utskottet framhåller, är svårt att få ett verkligt grepp om den grå kreditmarknadens omfattning. Det är säkerligen många som ägnar sig åt dylik mer eller mindre skum verksamhet. Jag önskar, fru talman, att vi kunde komma så långt i vårt land att vi ställer dem som bedriver utlåningsverksamhet under kontroll från samhällets sida. Jag tänker då på den rent yrkesmässiga utlåningen. Skillnaden mellan privat utlåning och yrkesmässig utlåning skulle i så fall vara den att när en person annonserar i pressen om att han är villig att låna ut pengar, så skall den verksamheten betecknas som yrkesmässig. För att bedriva sådan utlåningsverksamhet skulle krävas tillstånd av myndigheterna. Vederbörande långivare skulle inte ha rätt att i tidningsannonser meddela att han är villig att låna ut pengar med mindre än att tillstånd till dylik utlåning finnes.

Jag tror att man medelst en effektiv kontroll av den yrkesmässiga utlåningen och en skärpning av straffbestämmelserna för ocker skulle verksamt bidra till en sanering av den grå kreditmarknaden. Utskottet har liksom rikspolisstyrelsen en annan uppfattning, som går ut på att det endast skulle medföra ett administrativt krångel för myndigheterna och de lojala långivarna, om man införde ett system med tillståndsvång, kontroll och uppgiftsskyldighet. Till detta vill jag säga att det på många andra områden fordras tillstånd för att bedriva verksamhet, och därför har jag svårt att förstå att man just på detta område tillåter folk att

Onsdagen den
17 november 1971

*Åtgärder mot ocker
vid försträckning*

bedriva utlåningsverksamhet, rent av yrkesmässig sådan, utan någon som helst kontroll från samhället. Att inte all yrkesmässig utlåning blir föremål för kontroll från myndigheternas sida anser jag vara en brist i vår lagstiftning, en brist som jag hoppas rättas till i en inte alltför avlägsen framtid.

Fru talman! Jag vill till sist framhålla att jag trots vad jag här anfört är nöjd med den positiva skrivningen och vill liksom utskottet slå fast att samhället måste vidta åtgärder för att komma åt den ockerbetonade utlåningsverksamheten. Att sedan denna verksamhet är svår att komma åt får inte utgöra ett hinder för att söka göra en verklig insats i syfte att komma till rätta med den osunda förreteelse som ockerverksamheten utgör.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Bäckmora (c).

Herr SVANBERG (s):

Fru talman! Låt mig endast helt kort säga att vi från utskottets sida i långa stycken kan instämma i den motivering som motionären har för sin motion. Att ocker är en avskyvärd verksamhet och att det ofta följer tragedier i spåren är vi också helt på det klara med. Yttrandena i ärendet och inte minst rapporter från polisen visar dock att detta mindre är en fråga om för låga straffsatser. Den verksamhet som polisen satt i gång visar att det går att komma åt ockrarna mycket effektivt med de lagar vi har, i den mån polisen har resurser att disponera för ändamålet. Ironiskt nog är det minskningen av checkbedrägerierna som gett polisen möjlighet att nu ta ett krafttag.

När det gäller frågan om att ge tillstånd till utlåning tror jag att de samvetslösa människor som sysslar med detta nog skulle finna vägar att klara sin verksamhet utan tillstånd.

Annonseringen i tidningarna är inte obekant för utskottet. Flera av de fall som omnämnts här gäller just personer som under de senaste månaderna annonserat i tidningspressen att de lånar ut pengar, i många fall till räntor som rör sig om flera tusen procent.

I princip är utskottet ense med motionären. Vi tror däremot inte att samhället skulle vara omedvetet om förhållandena. Det är bara så svårt att komma åt denna mycket snuskiga brottslighet. Brottslingarna har en stor förmåga att hitta kryphål, inte minst beroende på att kunderna är intresserade av att skydda dem som de utnyttjas av. De som lånar står inte till förfogande när polisen försöker gripa in, och därför är det svårt att kunna göra någonting.

Vi anser att åtgärder är på väg och att riksdagen inte har anledning att just nu göra något särskilt uttalande. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 36 Interpellation nr 212 ang. Investeringsbankens kreditgivning till mindre och medelstora företag

Ordet lämnades på begäran till
Herr SJÖNFELL (c), som yttrade:

Fru talman! Den statliga investeringsbanken Sveriges investeringsbank AB intar numera en framskjuten plats när det gäller kreditgivningen till näringslivet. Bankens totala åtaganden uppgick vid halvårsskiftet till drygt 2 miljarder kronor, varav 475 miljoner kronor tillkommit under första halvåret i år.

Verksamheten skall enligt de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna i första hand vara inriktad på finansiering av projekt, som har betydelse för näringslivets strukturomvandling. Det har därvid förutsatts att banken bl. a. deltar i finansieringen av mycket stora långsiktiga och riskbetonade projekt.

Både i den proposition och det utskottsutlåtande som föregick bildandet av Investeringsbanken betonades emellertid att detta inte får innebära att bankens resurser enbart förbehålls stora företag. Nya produkter och metoder utvecklas i stor utsträckning i mindre och medelstora företag. Finansieringsproblemen kan i sådana fall vara mycket svårlösta och det bör härvid vara en naturlig uppgift för Investeringsbanken att medverka till att lösa utvecklings- och omställningsproblemen.

I praktiken tycks dock inte Investeringsbanken ha fått den betydelse för kreditgivningen till de mindre och medelstora företagen, som varit avsedd. En nyligen företagen undersökning visar, att hittills bara omkring 15 procent av de beviljade krediterna har gått till företag med mindre än 500 anställda, trots att denna företagsgrupp svarar för omkring hälften av industriproduktionen. Endast en mycket liten del av krediterna har gått till vad som i vanliga fall betecknas som små och medelstora företag.

Det är numera välkänt att de sista årens hårda kreditrestriktioner framför allt gått ut över de mindre och medelstora företagen, vilket bl. a. sammanhänger med att dessa arbetar med lånat kapital i större utsträckning än storföretagen. Investeringsbankens utlåningsprinciper tycks ha förstärkt denna tendens.

Det är enligt min mening nödvändigt att kreditpolitiken i framtiden inte utformas så att den ger sådant utslag. För detta erfordras bl. a. att Investeringsbankens resurser ställs till de mindre och medelstora företagens förfogande i större utsträckning än vad som hittills varit fallet. De strukturella förändringarna i näringslivet berör de mindre och medelstora företagen i minst lika stor utsträckning som storföretagen. Dessa företags anpassningsförmåga till ändrade förhållanden är också en av förutsättningarna för att kunna lösa de många sociala och arbetsmarknadspolitiska problem, som följer i strukturomvandlingens spår. Möjligheterna att finansiera nya investeringar utgör därvid en nyckelfråga.

Med hänvisning till vad som anförts i interpellationen hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för industridepartementet få ställa följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att Investeringsbankens utlåningsresurser i större utsträckning än vad som hittills varit fallet kan utnyttjas av mindre

Denna anhållan bordlades.

§ 37 Interpellation nr 213 ang. den svenska ekonomin vid samarbete med EEC

Ordet lämnades på begäran till

Herr BURENSTAM LINDER (m), som yttrade:

Fru talman! Det är en stor skillnad mellan de önskemål om samarbete med EEC som regeringen framställt och det samarbete som man i verkligheten tycks komma att uppnå. Detta innebär, att man har anledning att oroa sig för sysselsättnings- och utvecklingsmöjligheterna i svensk ekonomi. De utredningar som man gjort för att belysa verkningarna för Sverige av ett samgående med EEC har tagit fasta på andra och mera långtgående alternativ än det som nu öppnar sig.

Mot denna bakgrund vill jag till herr handelsministern rikta följande två frågor:

Avser regeringen att verkställa och offentligen redovisa någon utredning av konsekvenserna för svensk ekonomi av det begränsade samarbetsavtal som tycks bli resultatet av våra EEC-förhandlingar?

Vilka ändringar i den ekonomiska politiken avser regeringen att göra för att ge svensk ekonomi tillräcklig konkurrenskraft trots de begränsningar och den osäkerhet som vidlåder vårt troliga samarbete med EEC?

Denna anhållan bordlades.

§ 38 Interpellation nr 214 ang. verkställigheten av dom eller beslut rörande vårdnad m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SJÖHOLM (fp), som yttrade:

Fru talman! Förrättningar enligt 21 kap. föräldrabalken om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad m. m. är enligt sakens natur av osedvanligt ömtålig natur. Detta är i särskilt hög grad förhållandet i det inte obetydliga antal fall där barnet motsätter sig den anbefallda förflyttningen. Vissa sådana förrättningar har tilldragit sig ett landsomfattande intresse, och stark kritik mot tillämpad praxis har därvid kommit till kraftigt uttryck. Mot bakgrunden av det nu anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

1. Bör inte större hänsyn tas till barnets egen vilja?
2. Får det mått av våld som kan komma till användning i dessa fall överstiga gränsen för vad som allmänt sett markerar skillnaden mellan tillåtna och straffbelagda metoder vid barnuppfostran?

Denna anhållan bordlades.

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

§ 39 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens kammare

Härmed får jag anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden 24–25 november 1971 för deltagande i GATT:s ministermöte i Genève.

Stockholm den 17 november 1971

Kjell-Olof Feldt

Till riksdagens kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 17–26/11 för deltagande i Radioutredningens resa till England.

Stockholm den 17 november 1971

Rune Gustavsson

i Alvesta

Till riksdagens kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 24–25/11 för deltagande i Europarådets jordbrukskommittés sammanträde i Paris.

Stockholm den 17 november 1971

Uno Hedström

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 40 Anmäldes och bordlades motionen nr 1563 av herr *Ericson* i Örebro *m. fl.* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141 angående ett institut för social forskning.

§ 41 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 375 Herr *Stjernström* (c) till herr justitieministern angående statens inlösen av kommunalt uppförda polishus:

Är regeringen beredd att påskynda statens inlösen av kommunalt uppförda polishus?

Nr 376 Herr *Björck* i Nässjö (m) till herr försvarsministern angående beredskapsarbeten vid försvarets kasernbyggnader:

Anser herr statsrådet att försvarets andel av beslutade och utgående medel till beredskapsarbeten under innevarande år är tillräckligt för att inom rimlig tid uppnå en tillfredsställande standard av det befintliga kasernbeståndet?

§ 42 Kammaren åtskildes kl. 17.50.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 128

Onsdagen den
17 november 1971

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 17 november

- Herr talmannen 18
" Ahlmark (fp) 20, 24, 26, 27
" Andersson i Nybro (c) 74, 81
" Andersson i Örebro (fp) 59
" Bengtsson i Landskrona (s) 67, 68, 100
" Brandt (s) 54, 62, 65
" Burenstam Linder (m) 32, 35, 37, 40, 41, 113
" Börjesson i Falköping (c) 109
" Börjesson i Glömminge (c) 99
" Carlshamre (m) 83, 85, 86
Fru Dahl (s) 7
" Eriksson i Stockholm (s) 25, 27
Herr Eriksson i Ulfsbyn (c) 60
" Franzén (s) 51
" Fredriksson (s) 78, 82, 85, 89
" Fågelsbo (c) 29, 36
" Gadd (s) 33, 37
" Haglund (s) 105
" Hermansson i Stockholm (vpk) 42
" Hovhammar (m) 103
" Hugosson (s) 37, 40, 41
" Hörberg (fp) 106
" Jansson (s) 44, 46, 47, 48
" Johansson i Trollhättan (s) 13, 16, 18
Herr Källstad (fp) 61, 64, 94
" Larsson i Karlskoga (s) 49
Fru Lindberg (s) 69
Herr Löfgren (fp) 47, 49
" Magnusson i Borås (m) 64
Fru Marklund (vpk) 75, 82
Herr Mundebo (fp) 77, 81, 83
" Möller i Göteborg (fp) 30, 36, 39, 71, 101, 106
" Olsson i Stockholm (vpk) 88, 90
" Pettersson i Lund (s) 108
" Pettersson i Visby (s) 9, 23, 25, 27, 28
" Ringaby (m) 53, 55
" Romanus (fp) 7
Fru Ryding (vpk) 57, 64, 66, 68
Fröken Sandell (s) 92
Herr Sjöholm (fp) 113
" Sjönell (c) 112
" Stjernström (c) 96
" Sundkvist (c) 50
" Svanberg (s) 111
" Svensson i Malmö (vpk) 10, 15, 17
Fru Söder (c) 6
Herr Turesson (m) 93
" Wiklund i Stockholm (fp) 71, 72, 91, 93
" Wååg (s) 97, 109
" Åsling (c) 43, 46, 47